

Christophorus Waldorf Óvoda
Pedagógiai Program
2025. június

Tartalomjegyzék

1. Óvodánk bemutatása
Tárgyi- és személyi feltételek (WOP VIII. fejezet)
2. Az óvoda helyi sajátosságai a WOP keretei között
Óvodánk környezete
3. Fenntartó egyesület
4. Óvodaképünk
5. Gyermekképünk
6. Óvodai nevelésünk célkitűzései (WOP IV. és IX. fejezet)
7. Feladataink (WOP I V. és V I I. fejezet)
8. Az egészséges életmód alakítása
9. Környezeti nevelés, környezettudatos magatartás kialakítása
10. Érzelmi nevelés és szocializáció
11. Anyanyelvi-, zenei- és értelmi nevelés
12. Raigen-reggeli kör
13. Ritmusok az Óvodában (W O P V. fejezet)
14. A nap ritmusa
15. Nyitvatartás, szünetek rendje (W O P V. fejezet)
Délutánosság
16. Óvodánk külső kapcsolatrendszere
Az óvoda és a szülők kapcsolata
Az óvoda és az iskola kapcsolata
Az óvoda és a Szakszolgálat
Az Óvoda Gyermek és ifjúsági szervekkel való kapcsolata
17. Gyermekek fejlődésnyomonkövetése
18. Különleges bánásmódot igénylő gyermekek
19. Érvényességre vonatkozó rendelkezések
A Helyi Óvodai Nevelési Program érvényességi ideje:
A Helyi Óvodai Nevelési Program felülvizsgálata
A Helyi Óvodai Nevelési Program módosításának lehetséges indokai
- FELHASZNÁLT IRODALOM
- TÖRVÉNYI HÁTTÉR
- MELLÉKLETEK
20. Waldorf Óvodai Alapprogram

1. Christophorus Waldorf Óvoda adatai:

Neve: Christophorus Waldorf Óvoda

Címe: Sibrik Miklós út 66-68.

Alapító Egyesület: Alkotó Élet Pedagógiai és Művelődési Egyesület

Óvoda igazgatója: Gellén Orsolya Anikó

Az óvoda elérhetősége: 06-1-951-52-86

Óvoda e-mail címe: christophoruswaldorfovi@gmail.com

Honlapja: <https://wokk.hu/>

Óvodánk bemutatása:

A Christophorus Waldorf Óvoda 2021 decemberében nyitotta meg kapuit. Az intézményt az Alkotó Élet Pedagógiai és Művelődési Egyesület hozta létre és tartja fenn.

Egy lelkes, tenni akaró szülői csoport, és Waldorf-pedagógusok törekvéseinek találkozásából jött létre az óvoda, segítséget nyújtva az érdeklődő családoknak és a környező települések önkormányzatának, átvállalva feladatát a gyermekek napközbeni ellátásában.

Óvodánk működése a Waldorf-szellemiséghez igazodva a szülők összefogásán alapszik. Az alapítást végző szülői közösség tagjaiban egy valami biztosan közös volt: fontosnak tartották, hogy létrejöjjön egy Waldorf szellemiségű óvoda a lakóhelyükhöz közel.

Óvodánk nyitva áll minden olyan gyermek szülei előtt, akik elfogadják nevelési elveinket, megfelelőnek tartják gyermekeik számára, és együttműködnek ennek érdekében a pedagógusokkal.

Célunk az volt, hogy egy olyan intézményt valósítsunk meg, mely a Waldorf óvodapedagógiai program alapján működik.

Ez a program összhangban áll az Óvodai nevelés országos alapprogramjában foglaltakkal. A magyarországi óvodákban folyó pedagógiai munka alapelvei teljes mértékben és tervszerűen jelennek meg a Waldorf-óvodapedagógia valóságában is.

Személyi feltételek (WOPVIII.fejezet)

Végzettség: 2025. júniusi állapot szerint	Lét-szám	Tanulmányok megkezdése	Tanulmányok várható befejezése
Közoktatási vezető és pedagógus szakvizsgával, valamint állami óvodapedagógus diplomával	1 fő	2021. októbertől Akkreditált Waldorf óvodapedagógusi képzés	2024. július
Állami óvodapedagógus diplomával	1 fő	1 fő: 2028. októbertől Akkreditált Waldorf óvodapedagógusi képzés	2031. július
Pedagógiai asszisztensképző dajka munkakörben	1 fő	2024. szeptembertől Apór Vilmos Főiskola, Óvodapedagógusi Kar	2027. június

Tárgyi feltételek: (WOPVIII.fejezet)

Helység megnevezése	szobaszám	Megjegyzés
Gyermek fürdőszoba	1	3 mosdó, 3 wc, 1 zuhanyzó
Csoportszoba	1	20 gyermek befogadására alkalmas
Tankonyha	1	A melegítőkonyha az iskolában található
Óvónői szoba	1	Itt találhatóak egy elzárt szekrényben az óvoda kötelező dokumentációi
Gyermeköltöző	1	A gyermekek ruhái egyedi zsákokban kerülnek elhelyezésre
Felnőtt mosdó	1	1 wc, 1 mosdó
Udvar		Az óvoda saját elkerített udvarrészsel rendelkezik

Az udvar tágas füvesített, alkalmasak magaságysok, veteményesek, virágoskertek kialakításához, komposztáló elhelyezéséhez. Az udvari eszközök tárolásához egy fészker került kialakításra.

Több udvari bokor és fa is található a kertben, ami jó lehetőséget kínál gyermekeknek kuckóépítésére, bújócskázásra, és a nagymozgásos tevékenységekhez egyaránt.

Kialakításra került egy homokozó is amely szintén kiváló lehetőség a gyermekek szabad játéka szempontjából.

Az udvar adottságainak köszönhetően megfelelő helyszín nyílik családi összejövetelekre és ünnepeink megtartására.

A **csoportszoba** úgy került berendezésre, hogy megfelelő játéktérrel biztosítsunk minden korosztály számára, életkori igényeket figyelembe vevő játékterekkel és játék lehetőségekkel (babaszoba kuckó, babakonyha, mozgáslehetőségek: mászás, deszkák, lécek, stb). Játék eszközeink anyaga és minősége a WOP ajánlásait követi.

2. Az óvoda helyi sajátosságai a WOP keretei között

Óvodánk környezete:

Óvodánk a Christophorus Waldorf Iskola épületében lett kialakítva.

Az épület nagy, világos teremmel rendelkezik. Udvara tágas, sok fával, növényvel, magasságyással rendelkezik, mely ideális lehetőségeket biztosít az óvodás gyermekek egészséges testi, lelki, szellemi fejlődéséhez.

Óvodánk igyekszik minden eszközével, a Waldorf pedagógiai elveit követni.

Figyelembe vesszük a gyermekek egyéni fejlődésének ütemét, nyitott, elfogadó, segítő légkört teremtünk számukra. Ezt az értékrendet igyekszünk közvetíteni a gyermekek felé, ezzel példát állítva eléjük, hogy elsajátíthassák a társaikkal való viselkedésük folyamán, így segítve a szocializációs folyamatokat. Csoportéletünket a családi hangulat, hagyományörzés jellemzi. Összesen 20 kisgyermeket tudunk fogadni, csoportjaink vegyes életkorúak.

A környezet kialakításakor fontosnak tartottuk, hogy olyan közeget hozzunk létre a hozzánk járó gyermekek részére, amely biztosítja a mindennapokban a biztonságos, nyugodt és szeretetteljes légkör megteremtését. Az eszközök és bútorzat kiválasztása során fontosnak tartottuk az olyan tárgyak kiválasztását, amely elősegíti a gyermekek fantáziadús játékának lehetőségeit.

3. Fenntartó egyesület

Az Alkotó Élet Pedagógiai és Művelődési Egyesület 2015-ben indított intézményalapító munkát, amelynek eredményeként Budapest 17. kerületében, a 2016-2017-es tanévtől útnak indult a Christophorus Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola.

A Waldorf intézmények programja az egyes életkorokhoz igazított pedagógiai-módszertani eszközökkel biztosítja a gyermekek egészséges fejlődését, és arra is törekszik, hogy élményekben gazdag tapasztalatokat szerezzenek. A hagyományos oktatási módszerektől eltérően, a Waldorf szemléletű tanításban rendkívül sok mozgás is szerepel. A Waldorf óvodák, iskolák és képzések – az egyházi intézményeken kívül – a legnagyobb intézményszámmal, gyermek- és pedagóguslétszámmal rendelkező, nem állami, nem önkormányzati köznevelési hálózatot alkotják hazánkban. A Waldorf-pedagógia az egyetlen reformpedagógiai irányzat, amely az utóbbi két évtizedben országos hálózatot alakított ki. A hálózatot – civil egyesületként – a Magyar Waldorf Szövetség fogja össze. Hazánkban ma több mint harminc településen működik Waldorf-óvoda és közel ugyanennyi településen tanulhatnak a diákok Waldorf-iskolában.

Az óvodák és iskolák esetében is folyamatos az érdeklődők számának gyarapodása. Elsősorban a fővárosi és a város környéki iskolák esetében jellemző a túljelentkezés. A tapasztalatok azt mutatják, hogy folyamatos igény van új intézmények létrehozására.

Egyesületünk célja a Christophorus Waldorf Iskola és Óvoda működtetése, amely térsége kiemelkedő és vonzó intézménye lehet, ahol a pedagógiai szemlélet teljes mértékben tekintetbe veszi az életkori sajátosságokat és az adott korhoz tartozó fejlődési törvényszerűségeket. A testi, lelki és szellemi adottságok fejlesztésére egyforma hangsúlyt fektet, így az oktatásban „a szív, a kéz és a fej” egyidejű nevelése jelenik meg, ami napjainkban kulcsfontosságú.

4. Óvodaképünk

Óvodánk egy nagyon lelkes szülői összefogás által jött létre, a szülők tudatosan a gyermekek igényeit teljes mértékben szem előtt tartva szeretnék fordulni gyermekeik felé. A gyermekek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében fontos a család és a pedagógusok kapcsolata, hiszen e szoros együttműködéssel tudjuk biztosítani azt, hogy a gyermekek testi, lelki és szellemi szükségletei teljes mértékben ki legyenek elégítve.

Fontos, hogy a gyermekben, a családban és az óvodában is az antropozófia emberképén alapuló nevelési hatások érvényesüljenek.

A megvalósulást segíti az állandó, szoros kapcsolattartás az óvoda és a családok között, és a nyílt és közvetlen kommunikáció.

Fontos továbbá, hogy a gyermekek érezzék, hogy egy olyan érzelmi biztonságot adó légkör veszi őket körül, ahol őszintén önmaguk lehetnek.

5. Gyermekképünk

Már az óvodába való felvételnél a szülők részletes leírást adnak a gyermekekről, amelyből a várandósság időszakától kezdve a születésen át, az óvodába lépésig nyomon követheti az óvónő a gyermek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyermek szokásait, rokon- és ellenszenvait, félelmeit és örömeit.

A gyermek megnyilvánulásait a mozgásban, szabad játékban, (a rajzban) a művészeti tevékenységekben a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel az óvónő.

Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva élő, belső képet alakít ki a gyerekről, amely folytonosan változik, soha se lesz kész, állandóan (fejleszthető) formálható marad. A gyermeket úgy tekinti, mint egy feltett kérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnőkedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyerekeit, s ez a mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul. Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíción, improvizatív erővel találhatnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyermek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékáig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetéseiben.

Az óvónők folyamatosan figyelemmel kísérik a gyermekek fejlődését a csoportban, ezt minden hónapban az óvónői konferencián megbeszélik, hogy hogyan látják a gyerekeket, hogyan formálódik, alakul testi, lelki és szellemi fejlődésük, figyelmet fordítva gyerekek egyéni sajátosságaira. A gyermek megbeszélés segít az óvónőknek abban, hogy jobban megismerjék a gyerekeket, átfogó képet kapjanak a fejlődésükről.

Az óvónők minden évben több alkalommal lehetőséget nyújtanak a szülőknek fogadóórán való részvételhez, ahol a szülők és az óvónők megbeszélnek a gyermek állapotát, fejlődését. Ha a szülők úgy érzik, hogy valami fontos információt szeretnének megosztani a gyerekeikről, akkor ők is kérhetnek fogadó órát az óvónőktől. A családokkal való kapcsolattartás nagyon fontos a Waldorf óvodák életében, fontosnak tartjuk azt, hogy nem csak gyerekeket veszünk fel, hanem családokat, akikkel együtt közösen teszünk a gyerekek fejlődésért, jólétéért.

Minden gyermek úgy érkezik a világra, hogy a világ jó és a világ, szép. Nekünk, óvónőknek az a feladatunk, hogy segítsük őket rá találni a saját maguk útjára. Rudolf Steiner szerint minden nevelés ön nevelés, mi magunk is folyamatosan tanulunk, fejlődünk, formálódunk, így segítve a gyermek fejlődését. Olyan képet, mintát szeretnénk adni a gyerekeknek ahol, át tudják azt érezni, meg tudják azt tapasztalni, hogy a világ, szép és jó, ahol kibontakozhat saját egyéniségünk.

6. Óvodai nevelésünk célkitűzései (W O P I V. é s I X. f e j e z e t)

A túl sok információ vagy a nem időben adott információ - mivel feldolgozatlan vagy félig "emésztetlen" - úgy kereng az idegrendszerben, mint a nem megfelelő vagy túl sok táplálék az emésztőrendszerben. A cél nem az, hogy elzárjuk a gyermeket az információtól, hanem az, hogy fokozatosan szoktassuk hozzá ehhez az információválteltett világhoz, ha úgy tetszik, teremtsük meg a harmóniát a felvétel és a leadás között. A bevétel és a feldolgozás egyensúlyban tartásával nemcsak a kortünetnek számító figyelemzavarok megelőzéséért tehetünk sokat, hanem segítünk a felnövekvő gyermeknek, hogy mindig nyitott maradjon a tanulásra, ne váljon fásulttá, ne veszítse el érdeklődését a világ és önmaga megismerése iránt.

Elsődleges célunk az „anyai” gondoskodást megteremtő légkör kialakítása, mely a gyerekekkel való kapcsolatunknak meghatározó része. Így tevékenység közben folyamatosan tájékozódhatunk a gyerek állapotáról, testi és lelki közérzetéről. Kis rítusokat alakíthatunk ki a szokásos teendők körül, melyek által biztonságos, szeretetteljes közeget alakítunk ki a gyermekeink számára.

7. Feladataink (W O P I V. és V I I. f e j e z e t)

Az egészséges életmód alakítása:

Az egészséges életmód alakítása fontos feladatunk. Igyekszünk a gyermekeink számára olyan értékrendet közvetíteni, amelyet példaként követhetnek. Ezért fontos, hogy olyan élelmiszerekkel kínáljuk meg őket, amelyek segítik őket a fejlődésben. Célunk az is, hogy a kertben termelt ételekkel példát mutassunk számukra a vegyszermentes gazdálodásra is. Fontosnak tartjuk, hogy a gyermekek lássák, átérezzék, részesi legyenek annak a folyamatnak, hogy elültetjük, neveljük, majd végül közösen elfogyasztjuk azt az ételt, amiért megdolgoztunk. Ezzel segítve őket, hogy lássák a folyamatot, szeressék és tiszteljék az őket körülvevő világot.

A helyes életritmus biztosítása:

A kisgyerek saját testi ritmusai csak lassan válnak rendszeressé. A Waldorf-óvodapedagógia ezt a folyamatot úgy segíti elő, hogy a gyerek életét mindig ismétlődő, rendszeresen visszatérő időbeosztással tagolja. Általában három év telik el az óvoda kezdete és az óvodáskor vége között. Elfogadott tény a vegyes életkorú csoportban, hogy minden gyerek máshol tart a fejlődésben, ezért tudásuk és képességeik nem lehetnek egyformák. Az óvónőből sugárzó felfogásból biztatást érezhet mindenki a maga számára arra, hogy mindenhez van elég idő, és mindennek eljön az ideje.

A tartalom mindig változik, természetesen az ünnepkört követően, de legalább két hétig naponta ismétlődik egy-egy ritmikus játék, úgynevezett reigen, mese és művészeti tevékenységek.

Szabadjáték:

A játék a gyermekek első és legfontosabb tevékenysége. A játékon keresztül folyamatosan fejlődik a kreativitásuk, bővül a fantáziájuk, és ekkor alakul ki a szocializációs kapcsolataik nagy része is. Fontos a játékok megválasztásakor, hogy olyantermészetes tárgyakkal vegyük őket körül, amelyeken keresztül a saját belső képalkotásukra, fantáziájukra hagyatkozhatnak. Célja, hogy a gyerek a többi gyerekkel együttműködve szabad játék során megtanulja egyénileg továbbfejleszteni azokat a képességeit (intelligencia, fantázia, átélés, kez ügyesség, szociális magatartás), melyeket elsajátított. A waldorf pedagógia kiemeleten fontos szerepet tulajdonít a szabad játéknak, ahol a szabad játék tényleg szabadjáték és nincsen irányított tevékenység, az óvónő hagyja hogy bontakozzon ki a gyerekek fantáziája. Ezzel segítve őt, hogy megismerje, felfedezze saját magát, társait és az őt körülvevő világot. Fontos, hogy a gyerekek kezébe csak is természet anyagból készült játékokat adunk, hiszen ezek a játékok nagyban hozzájárulnak a gyermekek fantáziájához. Egy botból vagy egy kőből, lehet akár vasaló, kard, kis autó. Így a játékok nem szabnak határt a fantáziának. A játékoknál, fontosnak tartjuk azt, hogy a gyerekek megtapasztalják valódi súlyukat, érezzék a különbséget például

a fa tapintása és a kő tapintása között, vagy a selyem és a lenvászon között. Csak is olyan képet szeretnénk közvetíteni nekik, amik igaziak, valódiak.

Táplálkozás:

Vegetáriánus, gabonaalapú étkezést biztosítunk a gyerekeknek, mellyel igyekszünk megalapozni számukra egy egészséges életmód kialakulását. A gabonák heti ritmusával pedig elősegítjük az állandóság, nyugalom, biztonságérzet erősödését.

Napirend:

A napirend által kialakítjuk a gyermekek belső ritmusát, ami kiszámíthatóvá, biztonságossá teszi a körülöttük lévő környezetet a számukra.

Egészséges, biztonságos környezet:

A gyermekek egészséges testi és lelki fejlődése egyaránt nagyon fontos. Sokszor a kettő szorosan közel áll egymáshoz. A természetes alapanyagú játékok biztosítása, és a megfelelő belsőterek, színek, bútorok megválasztásakor gondosan odafigyelünk arra, hogy a gyermekek számára kellőképpen meg tudjuk teremteni a belső harmóniát a szeretet teljes légkört.

Öltözködés, szokásalakítás:

A szokás és szabályrendszer szorosan a gyermekek igényeihez igazodik, sokszor egyénenként, életkoronként eltérő ritmusú. Fontos, hogy minden a gyermekek egészséges fejlődését, belső ritmusát figyelembe véve történjen. Öltözködéskor a gyermekeket nem sűrgetjük, önállóságra való törekvéseiket erősítjük.

A mozgás jelentősége:

Az óvodás gyermekek mozgásigénye hatalmas, ezért nekünk felnőtteknek ezt minden nap ki kell elégítenünk a megfelelő biztonsági előírásokat szem előtt tartva.

Szabadlevegőn: A gyermekeknek minden nap lehetőségük van az udvari nagymozgásos tevékenységekre délelőtt és délután is. Fontos, hogy ezt minden időjárási viszonytól függetlenül biztosítsuk számukra. Fontos a fejlődésüket tekintve a futás, kúszás, mászás, csüngés gyakorlásának lehetősége.

Minden szerdán kirándulni megyünk a gyerekekkel a közeli- erdőbe vagy a parkokba. Ezeken az alakalmokon a gyerekek természetes interakcióba kerülnek a természettel, spontán megfigyelhetik az évszakok változásait, a természet változásait, és a séták alkalmával fejlődik kitartásuk és állóképességük is.

A csoportszobában: Lehetőséget kapnak arra, hogy a bútorokból építkezzenek, felmásszanak rájuk, ugráljanak róluk, egyensúlyozzanak, a saját és társaik testiépességét nemveszélyeztető módon. A mindennapos ritmikus játék, reigen is hozzájárul a nagymozgások

fejlesztéséhez, valamint szerepet játszik a finommotorikus mozgások utánzással való fejlődésében is. Heti egy alkalommal euritmiai és részt vesznek a gyermekek.

Egészségvédelem

Az óvodában csak egészséges gyermekek tartózkodhatnak, a megbetegedett gyermekek szüleit telefonon értesítjük. Betegség után gyermeket, csak orvosi igazolással tudunk fogadnia közösségbe.

A betegségek elkerülése végett sok időt tartózkodunk a gyerekekkel a szabad levegőn.

Iskola-előkészítés

Az 5. és a 7. életév közötti gyermek fejlettségi szintje:

A gyermek végtagjai egyre ügyesebbé válnak. Aki eddigfantáziadúsán és kreatívan játszott, krízist él meg, mert hiányozni kezdenek – fogóban vannak – az ötletei. Külső dolgok közvetlen indítása helyett fokozatosan mutatkoznak meg a jeleik, hogy maga tervezi a játékát. A belső képben kidolgozott előzetes elképzelés szerint keresi ki a gyermek a megfelelő anyagot és tárgyat a játékához, amely még mindig szoros kapcsolatban áll élményeivel és tapasztalataival. Érzéket fejleszt ki a többiek szükségletei iránt, másokért, másoknak is csinál dolgokat.

Az iskolaérettség jelei:

A fizikai, testi változások a legszembetűnőbb jelei az iskolaérettségnek, melyekben az életkorban radikálisan jelentkezik a gyerekeknél:

A test arányai megváltoznak, s ennek következtében a gyermek fizikai képességei is. Nem csupán a nagy, aktív mozgásokban jelennek meg új elemek, mint például az, hogy tud szökdecselni, fél lábon ugrálni, labdát dobni és elkapni, masszírozni, hanem a legaprólékosabb mozgásokban is finomodik az ügyessége, tud már csomót és masnit kötni, gombolni, varrni.

A szociális viselkedésben is fejlődés tapasztalható:

A gyermek belső világa erősebb lesz a külsőhöz képest. A játék cél tudatos és tervezett, a tárgyakhoz való kapcsolódása megváltozik, konkrét célokra inkább a speciálisan erre készített eszközök megfelelőek számára. A barátságai már hosszabb ideig tartanak, elfogadott tagja az egész csoportnak. Arra is van már érzéke, önuralma, hogy a másikkal szót fogadjon, ajánlott tevékenységbe is be tud kapcsolódni. A gyermek belső egyensúlya engedi, hogy a különböző helyzetekhez alkalmazkodjon. Képes arra, hogy utasításokat hajtson végre, kötelességeket vállaljon, melyeknek teljesítése örömet szerez neki és önbizalmát növeli. Számos egyéni megbízást kapnak az iskolába készülő gyermekek nap mint nap, mellyel a kötelességtudatukat növeljük. Ilyenek például a tevékenységek utáni elpakolás, mosogatás, gyümölcs, zöldség

előkészítés, ahol megfelelő sorrenddel és koncentrációval kell elvégezniük a rájuk osztott feladatokat.

Alkotó tevékenységeiben is megfigyelhetjük az érettségjeleit:

Rajzaiban törekszik a tudatos komponálásra, figyelme a vonalról a felületre, a színekre helyeződik át, részletesebben kidolgozott emberformát rajzol, rajzaiban megtalálható a szimmetria. A gyermekek minden hétfőn rajzolnak a művészeti tevékenység alkalmával. Az iskolába készülő gyermekek már a kréta helyett ceruzát kapnak, mert ebben az életkorban már a kéz csontosodási folyamatainak befejezésénél járnak, így képesek az erőteljes nyomaték és biztos eszközfogás elsajátítására.

Érzelmi élete is sokkal összetettebbé válik:

Szereti elmesélni álmait, szeret sugdolózni, titkot tartani; mindez azt mutatja, hogy kezd különbséget tenni a külső és a belső világ között, a kívánság és a valóság között. Érzelmeit jobban kezeli, kevésbé adja át magát viharos érzéseknek, nyugodtabbá, kiegyensúlyozottabbá válik. Vágyik arra, hogy a felnőttben követendő és követhető tekintélytlásson, akit szeretetből megajándékozhat bizalmával. Ezekre a beszélgetésekre alkalom nyílik minden nap a reggeli kör keretein belül.

Gondolkodásában is új tartalmak jelennek meg:

Az iskolaérett gyerek képes igazi kérdéseket feltenni, 10-15 percig koncentrálni szabadon vállalt munkájára, valamilyen feladatra, tárgyra, összefüggésekben gondolkodni, valamit pontosan megmagyarázni, folyamatosan tisztán beszélni. A gyerekekben kialakul az ok-okozati gondolkodás, helyesen használja a múlt időt, emlékezete tudatossá válik. Mindezek képessé teszik őt arra, hogy a későbbiekben új gondolati struktúrákat fogadjon be. Mostmár várja az iskoláskor tanulási formái.

Iskolamunka:

Az óvodai gyermekcsoport vegyes életkorú. A farsangi szünet után az iskolába készülő gyermekek elkezdik a várva várt iskolamunkát, amely év végéig tart.

Ennek részei: körmöcskészás, olyan hosszú zsinag készítése, mint a gyermek magassága, himzés (amely a tarisznyájukat díszíti) szövés fakereten, famunka, házika készítés (batikolt kendő, fabábu-öltöztetés)

Ez a művészeti és gyakorlati tevékenység szinte a gyermekek mestermunkája. Naponta visszatérnek a feladatukhoz, a két kéz szorgos munkája és a koncentrált figyelem növeszti az alkotást. Egymást támogatva, bátorítva, az ismert szociális közegben élik át a munka örömet. A májusi hónapban az Euritmia foglalkozásokat csak az iskolába készülő gyermekeknek tart meg az Euritmia tanár. Felészülnek egy záró euritmia előadásra, amelyet a szüleiknek adnak elő. Májusban sor kerül a nagyok kirándulására, ahol minden eddiginél nagyobb túrát teszünk velük, itt kiteljesedhet a szerdai kirándulásokon tett erőfeszítések gyümölcse.

Születésnapok:

A gyermekek születésnapja kiemelten fontos esemény az óvodai élet során. A születésnapos napja különleges, és ekkor róla szól minden. A megünneplés folyamata: Megkérjük a gyermek édesanyját, egy rövid élettörténet írásával emlékezzen vissza a kisgyermek korai éveinek kedves emlékeire, ezt kibővítjük a saját tapasztalatainkkal és beleszőjük egy megható történetbe, a Születésnap mesébe, mely nagyon személyreszólóvá válik ilyen módon. Minden korcsoportnak megvan a saját egyedi ajándéka, amelyet a mese és a születésnap ünnepség alkalmával adunk át a gyermekeknek.

Ezen a napon igyekszünk éreztetni a születésnapossal, hogy ma ez az ő naja, őt ünnepljük. Olyan apróságokkal, mint a mesénl a mese mazsola lecserélése aranymazsolára, a gyufát is ki szoktuk cserélni, ilyenkor előkerül a hosszab gyufa vagy színes gyufa, ilyenkor a születésnapos választhat.

A születésnapos választ magának két segítőt, akik aznap segíteni fogják őt. A gyerekek rajzolnak a születésnaposnak, amit aztán, mi óvónők összefűzünk, ráírjuk a jókívánságukat és a születésnapos mesénl átadjuk a születésnaposnak. A mesében elmeséljük, hogyan érkezett meg közénk, hogyan van jelen a csoportban, visszatekintünk az elmúlt éveire. Minden évnél meggyújtunk egy gyertyát, annyit ahány éves a lett a gyerek. A mese előtt van egy kis szertartás, ahol a születésnapos megkapja a palástot és az aranykoronát egy dal kíséretében, a születésnapos által választott segítők, pedig segítenek az óvónak, felkészülni a nagy napra. Berendezik a termet, segítenek az öltöztetésnél.

Mikor készen van, a születésnapos egy dal kíséretében át haladunk egy székekkel kirakott kis folyosón, ami egy burkot jelképez, a szülő csatornán való megérkezést idézi fel. Gyakran a gyerekek fel állnak a székre és fehér rózsát tartanak a születésnapos felett, vagy a székekre ráterítünk egy fehér selymet. Mikor mindenki leül és a születésnapos is elfoglalja helyét általában, az óvónő mellett, aki mesélni fog neki. Kezdetét veszi a mese. Miután végetért, következnek az ajándékok.

Ezután helyet foglalunk az ebédhez, ahol már várunk a terített asztal, a születésnaposnak és a segítőknek külön helyük van. A születésnapos ünnepi díszítés várja a helyén. Közösen ebédelünk, majd elfogyasztjuk a süteményt. Ilyenkor a mese a születésnapos mese szokott lenni, hogy ne legyen az nap két mese.

9. Környezeti nevelés, környezettudatos magatartás kialakítása

Az évkör és az ünnepkörök során a gyermekek számára számos lehetőséget biztosítunk a tapasztalati úton történő ismeretek elsajátítására. Ezáltal tudatosan hívjuk fel a figyelmüket a természet változásaira, és az őket körülvevő növények, állatok, és természeti jelenségek feltétlentiszteletére.

A természet óvása és gondozása megjelenik a mindennapi életünkben, ilyen például a madáretetés, az udvaron található növények gondozása, védelme, a természetes anyagok használata a mindennapi életünkben, vagy a szelektív hulladékgyűjtés, komposztálás jelentőségének, és környezeti hatásának hangsúlyozása.

10. Érzelmi nevelés és szocializáció

A gyermek elsődleges nevelési színtere a család. A gyermekek felvételekor nagyon fontos, hogy nem csupán gyermekeket választunk a közösségünkbe, hanem családokat. A gyermek biztonságérzete, érzelmi és szocializációs fejlődése akkor tud megvalósulni, ha az óvoda és a család szoros együttműködést tud létrehozni. Nagyon fontos a gyermek számára az állandóság, amelyet közös értékrend megvalósulásával tudunk elérni. Amikor egy gyermek az óvodába érkezik, egy nagyon fontos mérföldkőhöz érkezik az életében, el kell válnia az eddigi legbiztosabb pontot jelentő személytől, az édesanyjától. Fontos ebben az időszakban, hogy az óvodában egy szeretetteljes légkört tudjunk kialakítani a gyermek számára, amely segíti az elvállási folyamatot.

Megfelelő fizikai és pszichés környezet biztosítunk a gyermekeink számára, elősegítjük azokat a fejlődésformáló természetes erőket, amelyek az óvodáskor éve alatt spontán módon munkálnak a gyermekben.

11. Anyanyelvi- zenei-, és értelmi nevelés

A gyermekek anyanyelvi fejlődését leginkább az élő beszéddel tudjuk előre mozdítani. A gyermekek a rágen alatt halott versek, ritmikus mondókák elsajátításával, utánzásával fejlődnek. Fontos fejlődést segítő tevékenység az ünnepkörönként ismétlődő mesék, történetek hallgatása, mesedramatizálásokban való részvétele. A napi beszélgetési körök segítik a beszédkedv felkeltését, és elősegítik a saját gondolatok megfogalmazásának készségét is.

A Waldorf-óvopedagógia alapjául tekinti a Magyar gyermek költészet népi hagyományaként fennmaradt mondókákat, népmeséket, ritmusait a mindennapos verselés-mesélés során, illetve az óvónő-gyermek kétszemélyes, úgynevezett ölbéli” játéka során.

Zenei nevelés: A Waldorf óvodában az éneklés a nap folyamán többször, szinte minden tevékenységben spontán módon helyet kap.

Mindentevékenységhöz, napirendi mozzanathoz tartozhat egy-egy dalocska, melyet jelzésszerűen nem csak az óvónők, de a gyerekek is énekelnek (pl. mosdóba menéskor, asztal terítés során, öltözködéshez, stb.) Az óvónő magas hangon énekel ilyenkor, csakúgy, mint a gyerekek. Egyes helyzetekben az óvónő (illetve a gyerekek) énekét hangszer használatával kíséri. A dalválasztásnál előnyben részesítjük a kvint hangterjedelmű, és pentaton dallamokat, melyek a gyermekek hangterjedelmének ebben az életkorban leginkább megfelelnek.

12. Kör az óvodában- Raigen

Rudolf Steiner azt mondja: ahhoz, hogy tanulmányozzunk egy növényt, szükség van arra, hogy lássuk, a földel való kapcsolatában. Ilyen a reigenis. Nem nézhetsz rá elszigetelten, csak az egésszel való kapcsolatában. A ritmus szerepét kell nézni óvodában, mint egy egységes ki és belégzést. A reggel az óvodában olyan, mint egy tájkép hegyekkel és völgyekkel. De nincs szükség szakadékokra. Sem arra, hogy a tájkép sík legyen. Áramolnia kell az átmenetekben, és az csak utánzáson keresztül lehetséges. Mi azt szeretnénk, hogy a gyerekek az utánzáson keresztül lépjenek az életbe, engedve, hogy az álmodó tudatosság folytatódjon.

Ez nem jelent álmodást és lebegést, csak öntudatlan részvételt. Amikor az álomban vagy nem analizálsz azt. A gyerekek csak megteszik (aktívan) amit látnak, éreznek. Az utánzás lehetővé teszi ezt az öntudatlan álmodást, ami nélkül ők nem tudnának igazán belépni abba, ami ott történik.

Mi nem szórakoztatni akarjuk délelőttönként a gyerekeket, hanem megpróbálunk életet hozni az otthoni cselekvésekhez, vigyázva a környezetre, így minden tevékenység magába foglalja az emberi életet.

A reggeli kör (reigen) egy mikrokozmosza az óvodai életnek, ami viszont az élet mikrokozmosza. Ez lehet az öröm és békesség (nyugalom) ideje, (nyugalom, mint béke és biztonság). Nézzük most a reggeli kört ilyen összefüggésben, beleértve a különböző életkorú gyerekek szükségleteit, a fegyelmet és az ünnepi köröket.

Előbb a tartalomról:

Ideális, hogy legyen egy egysége a körnek, egy téma, amiben egyik rész követi a másikat. Előbb kiválasztjuk a témát. A legkézenfekvőbb természetesen az évkör. Mi történik a kinti világban a növényekkel, állatokkal? Mi az ember kapcsolata a természettel az évszakokon át? Milyen a hangulat és milyen feladatok várnak ránk az év különböző időszakában?

A mai gyerekek nem kerülnek kapcsolatba ezekkel az archetipikus képekkel az emberről és az életről, mint régen.

Egy másik szempont, megérteni, hogyan alkalmazkodnak a keresztény ünnepek az évszakokhoz. Ez egy jó út ahhoz, hogy a gyerekeket kapcsolatba hozzuk az étellel.

Amikor tervezed a reggeli kört, beiktathatod a hangulatok végleteit:

Szomorúság és vidámság, humor és higgadtság, életerőt és gyengeséget stb... Szükség van a mozdulatok két végletére is: gyorsaság és lassúság, fent-lent, nagy-kicsi, tágulás és összehúzódás. Ezek a végletek hoznak dinamikus életet a reggeli körbe és lehetőséget nyújtanak a széles variációkra, hogy a gyerekek magukévá tegyék.

Bemutatás: a versek, dalok bemutatása folyamatosan kell, hogy történjen összekapcsolva a két vagy többsoros verseket. Ezeket könnyebb ismételni, ami segít a gyerekeknek követni, utánozni. Ez az ismétlés nem szükséges, ha a gyerekek már elsajátították a verseket, de persze ha úgy érezzük, hogy így egységesebb a reggeli kör, benne is hagyhatjuk az ismétléseket. Az ismétlésekre a kör megtervezése közben is szükség van, ezzel segítve a mi munkánkat.

Kezdhethetjük egy adott témával és utólag hozzáadhatunk még verseket, dalokat, mozdulatokat. Például az Aratás ünnepe alatt csinálhatod a kaszálás mozdulatot pár napig, majd hozzáadod a kötözést is. Nem kell mindig az elejével kezdeni, kezdhethetjük egy résszel, és fokozatosan bővíthetjük, egészíthetjük ki a kört, így a kör hosszabb lesz.

Adventkor az anyagnak újnak kell lennie. Máskor a kör fokozatosan változhat, a következőre átvive egy-vagy két éneket, verset az előzőből. Idősebb gyerekek esetében nem kell pontosan egyformának lennie a mozdulatoknak és verseknek. A kombinációk lehetnek hasonlóak, de nem ugyan azok.

Zene a körben: a pentaton hangulattal és a kvint hangokkal próbálunk dolgozni. De nemcsak a pentaton hangulat a fontos, hanem a zenei minőség is. Álomszerűnek kell lennie, természetesen jó minőségűnek, bizonyos tisztaságúnak, gyönyörűnek és értékesnek.

A ritmus: szerepe nagyon fontos. Az iskoláskor előtt a gyerekek nem képesek járni vagy tapsolni ritmusra, de nekünk meglehet ez a ritmusunk. Figyeljünk a beszédünk és énekünk ütemére. A gyerekek belső üteme gyorsabb, mint a felnőtteké, tehát olyan ütemet kell választanunk, ami nekik kényelmes.

Ujj-játékok: a gyerekek szeretik az ujj-játékokat, de ne csináljunk túl sokat belőlük. Dolgozzunk a minőséggel inkább, mint sem a mennyiséggel. Sokszor jó az óvodai mondókákat használni és meg találni hozzá a saját mozdulatainkat. Sok mondóka tartalmaz kifejező szavakat, ami hozzá tartozó mozdulatot kíván. Természetesen saját verseket és dalokat is írhatunk, így sokkal jobban magunkévá tudjuk tenni a dalt vagy mondókát, a mozdulatoknak, természetesnek és jól utánozhatónak kell lennie. A gyerekek sokkal jobban be tudják fogadni azt, ami belőlünk jön, a mi lényünket.

Magyar népi játékaink bőven állnak rendelkezésünkre.

Szerepük főleg később, az iskolai életben van, amikor a gyerekek idősebbek. Ha az egységes reigen nem túl hosszú egy körjátékot is be lehet a végére iktatni. Néhány körjátékot jelmezekkel, eszközökkel is lehet játszani, de jobb ilyen eszközök nélkül, jobb, ha a gyerekek fantáziájára bízunk. Jelmezes körjátékot (dráma játék) rendezhetünk pl. Krisztus születésnapján, Három Király időszakban, Márton napon, Hófehérke játékot meseidőben.

A reggeli kör formája: Amikor kisgyerekekkel csináljuk, a kör gyakran változik egy „szőlőfürtté”, ez egy életkori sajátosság, ami teljesen normális. Az idősebb gyerekek segíthetnek a kisebbeknek, hogy egy egységes kört tudjunk alkotni. De ezt nem szükséges elvárni. Amikor körjátékot játszunk a kézfogás segít, hogy természetes kört alkossunk. Ezt a formát bevezethetjük fokozatosan. A körnek fontossága van a kerektségével és egységével, a kezdet és végnélküliségével. Nagy feladat egy kisgyereknek, hogy sétáljon körbe a körön kívül. Ezért gyakran nem tesszük az óvodában, mert egy elutasító érzést teremthet. Ha egy körjáték megkívánja, hogy egy páran középen legyenek, előbb 1-2 gyereket válasszunk, majd később 2-3-at. Ha pl. egy gazda kell, betehetünk 2-3-at. Vagy az eején megkérhetjük, a másik óvónőt legyen a segítségünkre, mutassa meg először, hogy mire gondoltunk és a gyerekek utána leutánozhatják.

Az óvónő szerepe: a kör alatt különböző, mint a délelőtti folyamán. A szabad játék a gyerekek üteme szerint mozog, de a körben az óvónő adja, az ütemet neki van lehetősége hozni a harmóniát és a gyógyulást. Az óvónő hangjának, tisztának és lágy tónusúnak kell lennie és nem túl hangosnak. Próbájuk az énekeket nyugalomban otthon. Próbáld meg a dalt elkezdni egy

rendes hangnemben, segítségével lehet egy hangszer, mondjuk egy líra amin az „A” hangot megpengeted. Pengesd meg a hangot tisztán, nem csúsztatva. Ne formáljunk énekes hangot rezgéssel, csak természetes hangon énekeljünk, ami közelebbi hangulatot teremt. A gyerekek nagyon érzékenyek a hangszínre.

Mozdulat: nagyon fontos, hogy érthető, valós és jól utánozható legyen. Sok felnőttnek nehéz lehet, hogy jó mozdulatokat formáljon. A szívünkben kell jönnie a mozdulatainknak. Azért hogy megtaláljuk, a jó mozdulatot próbáljunk belépni a belső minőségébe a vers által festett képnek. Az euritmia mozdulatok a hangokból, szavakból, hangszínekből születnek. Az óvodai mozdulatok a tárgyak minőségéből és a tevékenységből alakulnak. pl. egy euritmista a hullámot a w hangból formálja, az óvónő a formát a hullámozó mozdulattal alakítja. Az eredmény lehet hasonló, bár keletkezésük különböző. A mozdulatokkal dolgozni kihívás, gördülékeny átmenetet képezni egyiktől a másikhoz; ne használjunk túl sok vagy túl nehéz mozdulatot. A gyerekek ügyetlennek érzik magukat, ha túl sok a mozdulat. Mindig utánzással dolgozzunk és kezdjük a kismozdulattal a beszéd és ének előtt. Ez segíti a gyerekeket az utánzásban. Az óvónőknek figyelnie kell a hangulatot, amit a körbe hozott. Élvezd a kört, legyél jól felkészülve és ne szállj el! Maradj a földön! Készíts el mindent előre otthon, az átmeneteket is. Segít, ha a vers, ének tanulással együtt alakítjuk ki a mozdulatot is. Tartsd be a felkészülést, hogy ne csak egy rutin legyen. Mindig dolgozz az anyaggal. Variálhatod a kört kis változtatásokkal is, mint pl. „menjünk szökdécselve az erdőbe”, vagy „menjünk lábujjhegyen az erdőbe”. Ez az idősebb gyerekeket is figyelmesé teheti.

Gyertyagyújtás ideje: egy olyan fontos időszak, amikor a lelkeséget ismerjük el, mint azt az életben is tesszük. Vannak különböző helyzetek, amikor az óvodában gyertyát gyújtunk pl. a kör kezdetén, ebédnél, reggelinél, uzsonnánál, mesénél. Egy kis évszakasztal áll kör közelében, rajta egy gyertyával, a gyertyát éneklés kíséretében meggyújtjuk és elmondjuk az imát, mielőtt meggyújtjuk, a gyertyát megvárjuk a kellő alkalmat, amikor csend és nyugalom van, a gyerekek ránk figyelnek. Ugyanazt az imát mondjuk el egész évben és ehhez nem használunk mozdulatot, esetleg keresztbe tesszük a kezünket a mellkasunkon, vagy csak megfogjuk egymás kezét a körben. Ezt egy időszakos ének követi, ami után a gyertyát eloltjuk, az asztalt visszatesszük, és a kör folytatódik.

A Pásztorjáték vagy a Három Király játék ideje alatt a kör rövidebb lehet és egyszerűbb, mint máskor.

Fegyelem: fegyelmezés az, hogy mindenki jöjjön a körbe. Mi mindannyian ezt tesszük. Ezt magadban kell hordoznod. Lehet olyan kivételes gyerek, aki eleinte ezt nem tudja hordozni, ez rendben van, csendben nézhet, amíg kész nem lesz velünk együtt mozdulni. (Ez ritka eset, de érzékenynek kell lenni erre is.) Mi mindannyian részt veszünk örömmel. A jó fegyelem alapja egy jó tartalom. Légy rugalmas és próbálj egy megfelelő kört tervezni! Ez igazán csak UTÁNZASSAL működik. Ne mondd: „most ezt fogjuk tenni”. Csak kezd el és várj, amíg mindannyian felállnak. Ha fegyelmezési gondjaid vannak, nézz magadra, dolgozz magaddal. Felkészültem-e? Élvezem én az anyagot? Nem volt túl erőltetett a hangom? Siettem-e? A probléma gyakran kapcsolatban van a tanítással. Lehet egy különleges gyerek is. Tehetünk-e valamit a reggel más időszakában ezzel a gyerekekkel, ami segíthet?

A kör ideje nem használható fel, mint a „mutatni és mondani” idő vagy „megbeszélés” ideje, mert ezek túl ébresztőek, és megzavarják a gyerekek hangulatát. Van másik idő a délelőtt alatt, amikor alkalmasabb a gyerekek számára, hogy megossza az otthoni eseményeket az óvónőkkel és barátokkal, és ha ennek teret adunk, a gyerekek teljesen beléphetnek a reggeli kör foglalkozásba.

Az euritmia

A hétnek mindig ugyanazon a napján (kedden) euritmia tanár jön az óvodába, és a ritmikus játék idejében elemi euritmiát tart. A gyerekek jól ismerik őt, sokuk már az óvodáskort megelőzően találkozott vele, és nagyon várják. Az euritmia mozgás- művészet, mely szintén Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Körülírható, mint látható beszéd, látható zene.

A Waldorf-iskolákban pedagógiai euritmiát tanítanak, ezen kívül van még művészeti euritmia, ami színpadon jelenik meg, és az orvostudományban használt terápiáslehetőség, a gyógyeuritmia.

Az euritmia a hangzókat, hangokat, intervallumokat speciális mozdulatokkal fejezi ki, s így képez szabályos, testi „gesztus-nyelvet”.

Míg a ritmikus játékban az óvónő olyan mozdulatokat használ, amely minél inkább a természetes mozdulatokat kívánja utánozni (például az aratást), addig az euritmia inkább azokkal a mozdulatokkal játszik el, amelyek a beszéd-, nyelv- és zene szerkezetével függnek össze.

Az euritmia, a tánc, a ritmikus játék szép harmonizált mozgást hívnak elő a gyerekből. Ezt belső érzésből, a tartalomból, egy felnőttet utánozva hozzák létre. Versre vagy dalra való önálló dramatizálással, tornával, gimnasztikával csak a Waldorf- iskolában találkozik majd a gyerek.

Az óvodáskorú gyermekek lelki szükségletei

A gyermeknek fizikai igényei mellett nagyon fontos, hogy az érzelmi, lelki szükségleteit is ápoljuk, hisz ezek ugyanúgy az egészséges fejlődését szolgálják.

A gyermek egészséges fizikai, testi igényeinek és szokásainak kialakításához a felnőtt iránymutatására van szükség. Először a gyermekek fizikai szükségleteiről szeretnék írni. Ezt a témát Vekerdy tanár úr „Érzelmi biztonság” és „Jól szeretni” című könyvének tanulmányozásával igyekeztem feldolgozni.

A gyermek egészséges táplálkozása a felnőttek hozzáállásán múlik, nagyon fontos, hogy a gyermekek otthon, és az óvodában is olyan táplálékokkal találkozzanak, amelyek az egészséges táplálkozási szokásának kialakítását segítik. Ezt az óvodában a heti ritmusban váltakozó gabona konyával segítjük elő. Minden napnak megvan a saját gabonája, amit ebédre fogyasztunk. Emellett zöldséglevéseket kínálunk számukra. A nap folyamán még gyümölcsöket és zöldségeket esznek, reggelire pedig rozskenyeret és vegetáriánus krémeket. A szülői esteken gyakran beszélünk a szülőknek az ételeinkről, tartunk kóstolókat, megosztunk recepteket, és beszélünk az étkezésekhez tartozó szokásainkról, hogy az otthonukban is hasonló ételekkel és rituálékkal találkozhasanak a gyermekek.

A gyermekek egészséges fejlődéséhez, az idegrendszer éréséhez a teljes elcsendesedés, a megfelelő ideig tartó nyugodt alvás szükséges. Sajnos az utóbbi években sok családnál megfigyelhető, hogy az alvási szokások megváltoztak, sokszor elmarad a délutáni alvás. A gyermek akkor kerül igazán nehéz helyzetbe, ha otthon nem kell aludni, viszont a szülő elvárja, hogy az óvodában heti egy- két alkalommal aludjon el. Ezekben az esetekben elmondjuk, hogy próbáljanak meg egy hasonló szokást kialakítani a gyermek számára az óvodai alváshoz délutánonként, így segítve őt az óvodai pihenésben. Az alvási szokásainkról írok egy későbbi fejezetben.

A gyermekek mozgásigénye és cselekvési vágya nagy, ezt a felnőttnek ki kell elégítenie azzal, hogy lehetőséget biztosítanak a gyermek számára, életkori adottságait szem előtt tartva a változatos, főleg nagy mozgásformák gyakorlására. Ilyenek például az udvari szabad játék során a fáramászás, futás, homokozás, sarazás. Mi az őszi időszakban Márton napig, a tavaszi időszakban pedig Farsang után, egész napra kiköltözzünk az udvarra (csak az alvásra megyünk be). Hatalmas udvarunk van, amely rengeteg szabad mozgási lehetőséget biztosít a gyermekeink számára. Szerdánként kirándulni indulunk a nagyokkal (a kicsiknek ez a pihenőnapja) a „Tündér erdőbe” ahol számos lehetőség van számukra a finomotorikus és nagymozgások kielégítésére.

Az negyedik fizikai szükséglet, amiről írni szeretnék, a kisgyerekek higiéniai nevelése. Ez nem csupán az egészségük megőrzése szempontjából kiemelkedően fontos, hanem életük során kialakított szokásaiknak is meghatározó része. Ebben a folyamatban véleményem szerint az utánpótlás és a példamutatás a kulcs. Ezért minden ilyen tevékenységet velük együtt végzünk el, így megfigyelhetik a helyes kézmosást, a mosogatási szokásokat, és elsajátíthatják azokat. Erre biztatjuk a szülőket is.

„¹A legalapvetőbb és egyben legsérülékenyebb érzelmi szükségletek a szeretet, az elfogadás, a biztonság, szabályok és napirend, és a figyelem. Az érzelmi szükségletek kielégítése minden életkorban nagyon fontosak.”

Minden gyermeknek szüksége van a feltétel nélküli szeretetre. A gyermeket akkor tudjuk helyesen nevelni és fegyelmezni, ha a vele való kapcsolatunk a feltétel nélküli szeretetre épül. Ez egyfajta biztosíték számára, hogy bármi történjék is, szeretni fogjuk őt. Ezeket napi szinten apró gesztusokkal, szokásokkal tudjuk megerősíteni bennük. Egy ölelés egy mosoly, de van, hogy csak egy tekintet elég ahhoz, hogy érezzék, mindig velük vagyunk, bármi is történjen körülöttük.

Fontos hogy egyediségétől, külső és belső tulajdonságaitól függetlenül elfogadjuk a gyermekeket. Ez persze nem azt jelenti, hogy minden cselekedetét el kell fogadnunk, arra figyeljünk, hogy amikor valami megtörtént, akkor mindig a történést minősítsük és ne a gyermeket. A gyermekek sokszor kérnek segítséget tőlünk a konfliktusaik, nehézségeik megoldásához. Fontosnak tartom, hogy minden gyermek nehézségét a történet szerint kezeljem, ne attól függően, hogy ki a szereplője, így tudok példát mutatni számukra abban, hogy mindenki egyenlően fontos a közösségben.

A biztonság olyan légkört teremt a gyermek számára, amelyben megfelelően tud fejlődni, valamint szabadon ki tud bontakozni. Számomra a nap folyamán a legbensőségesebb pillanat az ölbéli játék ideje. Ilyenkor minden gyermekkel kétszemélyes kapcsolatba tudok kerülni, ami egy bizalmi, szeretetteljes pillanat mindannyiunk számára. Ilyenkor ki tudjuk mutatni egymás számára az egymás iránt érzett feltétlen szeretetet és biztosítani tudjuk egymásnak a megnyugtató burok jelenlétét.

A biztonságérzet kialakulásához kiszámíthatóságot nyújtó határokra, és szabályokra van szükség. A kisgyermek igényeire való odafigyelés mellett a megfelelő határok teremtik meg a kiszámíthatóság érzetét. Ezt egy érthető, állandóan ismétlődő napirenddel, jól kialakított, állandósult szokásokkal tudjuk megteremteni számukra.

¹ Vekerdy Tamás: Érzelmi biztonság

A Waldorf pedagógia számára a gyermek testi, lelki és szellemi szükségletei egyformán fontosak. A napirend kialakításánál figyelembe vesszük az életkori sajátosságokat, és a hármas tagozódás szerinti (testi-lelki-szellemi) szükségleteket.

² „A Waldorf-óvoda a gyerek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből– kiindulva biztosítja a kisgyerek számára az egészséges fejlődést, az egészséges életmódot. A Waldorf-pedagógia egészét megalapozó élettani, orvosi, pszichológiai és antropológiai ismeretek mellett a Waldorf-óvodapedagógiában a több évtizedes gyakorlati tapasztalatok mélységeiből nyert felismerések is igen nagy súllyal jelen vannak. Mindezzel az ember belső lényét és fejlődését helyezi központba.”

A gyermekeket önálló, egyedi, világra nyitott lényekként kezeljük. Nagyon fontos számukra a játék, amelyben képesek kreatívan fejlődni, és önmagukat a világ számára kinyilvánítani.

³ „A gyerek először játsszon, és ha ebben elfáradt, akkor majd kedvvel, önként veti magát a tanulásra. Mert a gyerek nem lusta, hanem kezdettől fogva mérhetetlenül kíváncsi, és igyekszik elsajátítani a világot. Lustává csak akkor lesz, ha igényeit, testi és lelki szükségleteit újra és újra semmibe veszik, mint ez nagyon gyakran az iskolában, sőt, már az óvodában is megtörténik.”

² Waldorf Óvodapedagógiai Program Annette Stroteich dr. Takácsné Ivaskó Ilona Strazicky Ágnes Budapest, 2012. 6. o.

³ Vekerdy Tamás: Jól szeretni 25. o.

13. Ritmusok az Óvodában (W O P V. f e j e z e t)

Az évkör ritmusai- ünnepkörök

Ünnep kör	Tevékenység	Részletes leírás	Időszak / dátum	Szülőkkel vagy zártkörű
Évkezdő kirándulás	Ismerkedés, bizalomépítés	Az évkezdés szempontjából nagyon fontos, hogy a családokkal közösen kezdjük az új évre való hangolódást, az új családokkal való kapcsolatépítést, amely az újonnan érkező gyermekek számára is kulcsfontosságú lesz a bizalomépítés és a befogadás szempontjából	augusztus utolsó hétvégéjével kezdődik a gyermekek beilleszkedésével ér véget	szülőkkel
Betakarítás	gyűjtögetés, raktározás, befőzés	Az őszi megkezdésével eljön a betakarítás, a télire való gyűjtögetés, raktározás, befőzés időszaka.	szeptember 8-28	zártkörű
Szent Mihály	Nap/éj egyenlőség Mihály: erő és bátorsággyűjtés Megőrizzük a belső fényt Fény: fizikailag energiaforrás, lelkileg: építő, gyógyító folyamat	Ilyenkor a gyerekek maguk is hoznak különféle terméseket, gyümölcsöket, színes faleveleket. Nap, mint nap köszönetet mondunk a föld gazdagságáért, a világ sokszínűségéért.	szeptember 29 – őszi szünetig	szülőkkel
Szent Márton	Dramatikus játék (Márton legendája) manók elrejtése, tűzrakás, lámpás felvonulás	Márton legendáját idézzük fel délelőttönként a reggeli dramatikus játékunk folyamán egy rövid történettel, és megfestjük a lámpás alapjául szolgáló papírt is. Majd a szülőkkel közösen elkészítjük lámpásainkat egy szülői kör alkalmával. Az ünnep-kör másik jelképei a törpék. Ők azok a lények, akik a földben a gyökerek közt élnek, kristályokat, nemesfémeket fényesítenek, csiszolnak, hogy megőrizhessék bennük a nap fényét, melegét a számunkra. A földbe visszahúzódó szellemi erőket jelképezik, a kincsek a föld mélyére levitt fényből születnek.	őszi szünet első napjától Adventig	szülőkkel
Adventi időszak	1. hét: IGAZSÁGOSSÁG: ásványvilág, fizikai test	Négy héttel karácsony előtt valami nagyon fontos dolog történik: egy angyal kék köpenybe öltözve leszáll az égből, hogy közelebb húzódjon az emberekhez. A legtöbb ember ezt észre sem veszi, mert túlságosan el van foglalva mással. De azok, akik jól figyelnek, meghallják a hangját. Ma van az első napja, hogy az angyal először szól, s keresni kezdik azokat, akik meg tudják és meg akarják hallgatni őt.	advent 1. hete	reggeli éneklés, gyertyamártás közösen
	2. hét: MÉRTÉKLETESSÉG növényvilág, emberi test	A második adventi vasárnapon piros palástba öltözött angyal száll le a mennyekből, kezében egy nagy serleget hoz. Az angyal szeretné megtölteni az aranyserlegét, hogy tele vigye vissza a mennybe. De mit tegyen a serlegbe? Játékot? Ajándékot? Törékeny, finom szövésű ez a serleg, a Nap sugaraiból készült. Nem tehet bele kemény, nehéz dolgokat. Az angyal észrevétlen végigmegy a világ összes házán és lakásán, mert valamit keres. Tiszta szeretetet minden ember szívében. Ezt a szeretetet teszi a serlegébe, s viszi majd vissza a mennybe. Mindazok, akik a mennyben élnek, fogják ezt a szeretetet, s	advent 2. hete	reggeli éneklés, gyertyamártás közösen

		fényt készítenek belőle a csillagoknak. Ezért olyan jó felnézni a hunyorgó, ragyogó csillagokra.		
	3.hét: BÁTORSÁG: állatvilág, asztrális test	Advent harmadik vasárnapján egy fehér ragyogó angyal jön le a földre. Jobb kezében egy fénysugarat tart, amelynek csodálatos ereje van. Odamegy mindenkire, akinek tiszta szeretet lakik a szívében, s megérinti fénysugarával. Azután a fény ragyogni kezd az emberek szemében, s elér a kezükhöz, lábukhoz és egész testükhöz. Így még az, aki a legszegényebb, legszerencsétlenebb az emberek között, az is átalakul, s megszállja a béke, a tiszta szeretet és a boldogság érzése.	advent 3. hete	reggeli éneklés, gyertyamártás közösen
	4. hét: BÖLCSESSÉG ember ÉN	Advent negyedik vasárnapján, a karácsony előtti utolsó vasárnap egy nagy, lila lepelbe öltözött angyal jelenik meg a mennybolton, és járja be az egész Földet. Kezében lantot tart, és azt pengeti. Közben szépen énekel hozzá. Ahhoz, hogy meghallhassuk, jól kell figyelniünk, s szívünknek tisztának kell lennie. A béke dalát énekli. Sok kis angyal kíséri, s együtt énekelnek. Daluktól valamennyi mag, amely a földben szunnyad, felébred, így lesz majd új élet tavasszal a Földön.	advent 4. hete	reggeli éneklés, gyertyamártás közösen
Advent i kert	Adventi spiráljárás	A gyerekek egy gyertyákkal megvilágított teremben spirális úton vonulnak a közepén világító gyertya felé. A spirált fenyőágak jelenítik meg, melynek mentén aranszínű kartonból készült csillagok láthatók. A spirál közepén lévő gyertya segítségével meggyújtják a magukkal vitt, almába szúrt kisebb gyertyát, majd kifelé vezető útjukon a megfelelő helyen leteszik egy földre helyezett arancssillagra. Az adventi spirál járás hagyománya az emberi aktivitás lényegét fejezi ki szimbolikusan: ha az ember befelé megy, azaz nagy figyelemmel tanul, dolgozik, elmélkedik, egyedül teszi meg útját a fényig; a fény közös, mindenki számára elérhető. A megtalált közös lángnál mindenki meggyújthatja a saját fényét, és kihozhatja a többieknek, azaz nem rejti el magának, hanem odaadja a közösségnek, hogy ez által egyre melegebb és világosabb legyen. Mindez különleges szimbolikája annak a folyamatnak, amikor először egyénekké válunk a tanulás, gondolkodás által, később képességeinket a közösség rendelkezésére bocsátjuk. Az alma a teremtest, az apró fény az ember belső fényét jelképezi, a keletkező nagy fény pedig a kiáradó krisztusi világosságot.	advent 3. hete	szülőkkel
Szent Miklós	Szent Miklós alkajának megismerése	Szent Miklós legendájának dramatizálása (kékszakokban aranydió és méhviaszgyertya)	december 6.	gyerekekkel

Vízkereszt	A három királyok dramatikus játékok	A karácsonyi ünnepkört a Vízkereszt zárja. A téli szünetből visszatérve elevenítjük meg délelőttönként a Három király történetét egy másik aspektusból. A Három királyok oldaláról közelítünk, mivel a Három királyok más minőséget jelenít meg a gyermekek számára. Ez a minőség az égi bölcsességet, a jövőbe látás tudományát jelenti. Így élhetik át a gyermekek a születés két pólusát. Az ünnepkör másik része a Vízkereszt, vagyis a megkeresztelkedés, ami új lehetőséget hordoz. Ez a reménysugár a csillagok időszakát hozza el nekünk. A csillag az Isten Fiának szellemi jelenléte, amely a gyermekekre világított. Ezért ennek az ünnepnek a szimbóluma a csillag. Ebben az időszakban a télre is odafigyelünk, és megpróbálunk minden a tél adta lehetőséget kihasználni a gyermekekkel, így közelítve a természethez.	Téli szünet első napjától Farsangig	gyerekekkel
Farsang	Tematikus farsang szervezése	A farsang egy könnyedebb, felszabadultabb ünnepet jelent az év ritmusában. A kisgyermekek játékában nap, mint nap megjelenik a szerepjátszás. Ezért a farsangi ünnepen nem a jelmezé a főszerep, hanem a hangsúly a farsangi témán (pl. mesterségek, mese, állatok, erdő lakói, évszakok stb.), és a mulatságon van.	Síszünet előtti utolsó péntek	szülők
Tavaszi nagytakarítás	Az óvoda épületének közös takarítása (csak a gyerekek és a pedagógusok)	Megtisztulás, rendezkedés időszaka	Tavaszi szünet előtti hét	Kertrendezés a szülőkkel
Húsvét	Feltámadás időszaka	veteményezés, palántázás zöldségeskertben, gyomlálás, metszés, kalácssütés, -fonás húsvétra, tojásfestés hagyományos népi technikával” berzselés”, írókázás), virágpalántákültetése, kertgondozás.	Húsvét	gyerekekkel
Pünkösdi Menybemenetel	A természet közelségének éreztetése, hála a természet adta lehetőségeikért	Mennybemenetel időszakában az idő múlását éreztetjük a gyerekekkel, mindezt a húsvétfán a tojások átváltozásával, felakasztásával tesszük. Egyre többet vagyunk a szabadban, és gyönyörködünk a természet szépségében. Megfigyeljük az első bogarakat, pillangókat, virágokat. Pünkösdi kirándulásra megyünk, ahol virágok között járjuk a körtáncot. A gyermekeknek olajágra szállt gyapjúgálamb szimbolikája segít megérezni az ünnep hangulatát.	Májusban	gyerekekkel
Szent János/ Nyárünnepe	A nevelési év lezárása	A virágokkal feldíszített udvaron búcsúztatjuk el az iskolába menő társakat. A Szülők egy bábelőadással készülnek erre a napra, a tűzúgrással zárul az ünnep.	június 16-18	szülőkkel

Munkajellegű tevékenységekben megvalósuló tanulás

A munkajellegű tevékenységeken keresztül egy utánzással végzett spontán tanulás jön létre. A gyermekek megfigyelik a felnőtteket és társaikat, és igyekeznek elsajátítani, magukévá tenni a látott készségeket, ezáltal megvalósul a képességek kialakulása. Fontos, hogy megfelelő mintát közvetítsünk a gyerekek számára, ezért is tartjuk kiemelten fontosnak a pedagógusok nap közbeni hasznos tevékenységeit. Fontosnak tartjuk, hogy a gyerek jól utánozható mintákat kapjunk, amik valódi mozdulatok.

A munkavégzésük időtartamát az életkori és fizikai sajátosságaik határozzák meg. A kitartásuk, figyelmük tartósságát, a munkavégzés pontosságát, a pedagógusok felméri, és ez alapján segíthetnek differenciálni az elvégzendő feladatokkal való megbízatások során. Nagyon fontos továbbá az, hogy a munkatevékenység folyamán nem a produktum a cél, hanem az a munkafolyamat, amelyet a kisgyermek végez.

A hét ritmusa

	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek
Gabona	Rizs	Árpa	Köles	Rozs	Zab
Bolygó	Hold	Mars	Merkúr	Jupiter	Vénusz
Kézműves tevékenység	Rajzolás	Viaszgyurmázás, Euritmia	Gyapjúkép, kirándulás	Cipó sütés	Festés
Teák	Kamilla tea	Kakkukkfű tea	Menta tea	Citromfű tea	Gyümölcs tea

Művészi tevékenységek az óvodában

Az óvónő előkészül a tevékenységére. Kikészíti az adott nap kellékeit az asztalra, leül és a szabad játék ideje alatt ott tevékenykedik, ezzel ösztönözve a gyerekeket arra, hogy ők is bekapcsolódjanak a tevékenységbe, ha az óvónő úgy látja, hogy valakinek szüksége van, vagy az nap nem kapcsolódott be a tevékenységbe akkor a játékból énekszóval hívja a gyerekeket a tevékenységbe, de nem erőlteti, ha a gyermek nem szeretne résztvenni, csak ösztönöz. A tevékenységközben az óvónő az évszakoknak, ünnepeknek való dalt énekel vagy dúdol ezáltal segítve a gyerekeket, hogy milyen képet, alkotást készítsenek. Segíti a fantázia áramlását, figyel arra, hogy ne kész képeket közvetítsen a gyerekeknek meghagyva a szabad alkotás szépségét. A tevékenység végeztével az óvónő elpakol, amikor a szabad játék is véget ér. Gyakran a gyerekek segítenek az elpakolásban. A kész műveket a csoportszobában kitesszük, hogy rá tudjunk tekinteni a munkánkra.

HÉTFŐ: rajzolás: Vastag faborítású ceruzával a nagyok rajzolhatnak, a kisebbek pedig méhviaszkérétával. A/4-A/3 rajzlapra szabadon rajzolhatnak a gyerekek, a rajzokat év végén összegyűjtjük, és év végén a festményekkel együtt papírhengerbe tekerve hazavihetnek. A rajzokat, kiteszzük a csoport szobában. A rajzolás által a gyerekek kirajzolhatják magukból a hétvégén megélt élményeket ezzel segítve az élmények feldolgozását.

KEDD: méhviaszgyurmázás: Méhviaszgyurmát a kezükben felmelegítik, közvetlenül bármit formázhatnak belőle, a pedagógus is velük együtt gyurmázik, hogy ösztönözze őket a tevékenységre, de nem mondja, meg mit készítsenek, a gyerekek fantáziájára bízva, néha azonban egy iránymutatást adhat a pedagógus az adott évszak vagy ünnepkörhöz kapcsolódóan. A viaszgyurmázás, kitartást és az akaraterőt is fejleszti azáltal, hogy a gyerekek kezében a viaszgyurma a kezük melegétől felpuhul és formázhatóvá válik. A waldorf pedagógiában nagyon fontos, hogy a gyerekek érezzék a melegséget, hiszen a meleg az ami az életet jelképezni, így a gyerekektől életet visznek az adott tárgyba, magukévá teszik.

SZERDA: gyapjúkép készítés: Gyapjúfilc lapra színes gyapjúkat tépkednek. (Lényege: anyaggal való ismerkedés: illat, tapintás, látvány, alakíthatóság) A gyapjúkép készítés lehetőséget ad a gyerekeknek arra, hogy kifejezzék lelki állapotukat, élményeiket, történetet meséljenek el vele. A gyapjú filc alapot, felfésüljük a megfelelő fésűvel, majd a színes gyapjúkat is átfésüljük (kártoló fésűvel) hogy jobban tapadjanak a filc alapra. A színes

gyapjúképeket, úgy készítjük, hogy vékony szálakat veszünk a gyapjúból és egymásra rétegezzük azokat, hogy így egy olyan képet alkítsunk ki, ami több színből tevődik össze, hogy így alkosson egy egységet. A gyerekek megtapasztalhatják, a gyapjú felhasználását, érezhetik a gyapjú melegét, ami táplálja az érzékeiket.

CSÜTÖRTÖK: cipódagasztás: Liszt és víz, esetleg magok felhasználásával készül el a tészta. A gazda asszony előkészíti a tésztát, a gyerekek segíthetnek, a dagasztásban a mérésben. Mikor elkészült a tészta egy ének kíséretével az óvónő segít a gyerekeknek felvenni a kötényt, egyszerre maximum 5 gyerek tud részt venni a folyamatban. Gyakran az óvónő az iskolába készülő gyerkeknek odaadja a kötényt, hogy segítsenek megkötni a kisebbeknek. A tevékenységhez, nyújtódeszkát, sodrófát, szitát használnak a gyerekeket. Esetleg az óvónő kikészít kis tálkákat, amikben magokat tesz, hogy ezzel díszítsék a gyerekek az elkészült cipót. A tevékenység közben az óvónő dalokat dúdol és énekel, ösztönözve a gyerekeket. tevékenységhez felveszik a kötényt, nyújtófát és deszkát használnak. Bármilyen formát alakíthatnak belőle.

PÉNTEK: festés: Növény alapú akvarell festéket használunk a három fő szín alkalmazásával (sárga, kék, piros) festhetnek kézzel vagy ujjal. A festés elkészítéséhez az óvónő előkészíti a vizes és festékes üvegeket, kiméri a festéket a kis üvegekbe. A foglalkozásnál maximum 5 gyerkevehet részt. Mikor a gyermek oda érkezik, hogy szeretne festeni az óvónő egy dal kíséretében fel, adja a gyereke a festős kötényt, a nagyok síthetnek neki ebben. Majd a gyerekek kikészítik a festő táblájukat, vizet tesznek az üvegbe és leülnek a székre. Eközben az óvónő az akvarell papírt bevizezi, előkészíti a festéshez a lapot. Mikor a gyerekek leülnek, az óvónő körbe megy és minden gyermek kezét egy dallal kísérve megsimogatja a gyerek kezét az ecsettel. Majd a gyerekek ezután elkezdhetnek festeni, szabadon keverhetik a színeket a lapon, nincs meghatározott forma vagy téma. Az óvónő a színek kiválasztásánál figyel arra, hogy az adott időszak hangulatát tükrözze vissza. A téli és őszi időszakban a három alapszín sötétebb árnyalatait készíti ki, tavasszal és nyáron pedig a világosabb színeket. Ezzel is táplálva és segítve a gyerekek belső világát, szellemét. A tevékenység végeztével az óvónő elpakol, a gyerekek segítenek neki ebben, kiöblítik a vizes üvegeket, a helyére teszik a kész alkotásokat.

14. A nap ritmusa

Napirend Marton naptól a Tavaszi szünetig bent			Napirend Szeptemberől Mártonnapig és Tavaszi szünetig év végéig kint		
Idő	Tevékenység	megjegyzés	Idő	Tevékenység	megjegyzés
7:15-8:30	Reggeli érkezés, gyülekezés	legkésőbb 8:30 mindenki érjen be. Az óvónők művészeti tevékenységekkel várják a gyerekeket, melybe szabadon bekapcsolódhatnak.	7:15-8:30	Reggeli érkezés, gyülekezés	legkésőbb 8:30 mindenki érjen be. Az óvónők művészeti tevékenységekkel várják a gyerekeket az udvar teraszán
7:15-8:30	reggeli, szabad játék folyamatosan	folyamatos reggeli, Szabad játék ideje. 8:30 ig fogyasztható a reggeli, mely terített asztalon várja a gyerekeket. Az óvónők a gyerekek bevonásával elkészítik a tízórait (gyümölcs).	7:15-8:30	reggeli, szabad játék folyamatosan	folyamatos reggeli, Szabad játék ideje. 8:30 ig fogyasztható a reggeli, mely terített asztalon várja a gyerekeket. Az óvónők a gyerekek bevonásával elkészítik a tízórait (gyümölcs).
8:30-10:00	Szabadjáték, kézműves tevékenység, tízórai	gazda asszonyhoz való kapcsolódási lehetőség a konyhában párhuzamosan	8:30-10:00	Szabadjáték, kézműves tevékenység, tízórai	udvari szabadjáték, vagy kerti feladatokba való bekapcsolódás
10:00-10:30	Reigen/ reggeli kör	közös rendrakás, utána évszakokhoz, ünnepekhez igazított ritmikus kör	10:00-10:30	Reigen/ reggeli kör	közös rendrakás, utána évszakokhoz, ünnepekhez igazított ritmikus kör az udvaron
10:30-12:00	Udvari szabad játék, kertészkedés	Délutános óvónő udvari tevékenység alatt megfőzi a kását a gyerekek terítenek, az udvaron a délelőtti óvónők vannak a gyermekekkel	10:30-12:00	Udvari szabad játék, kertészkedés	Délutános óvónő udvari tevékenység alatt megfőzi a kását a gyerekek terítenek, az udvaron a délelőtti óvónők vannak a gyermekekkel, iskolamunka az iskolába készülő nagyokkal
12:00-12:45	Közös ebéd, ima (Leves és kása)	kézmosás, csipp csepp, ölbéli játék	12:00-12:45	Közös ebéd, ima (Leves és kása)	kézmosás, csipp csepp, ölbéli játék
12:45-13:00	Mese, mesemazsola	ima után mese	12:45-13:00	Mese, mesemazsola	ima után mese
13:00-13:30	Ebéd utáni hazamenetel	fogmosás, fésülködés	13:00-13:30	Ebéd utáni hazamenetel	fogmosás, fésülködés
13:30-15:00	Pihenés	A délutános óvodapedagógus énekléssel teremti meg a meghitt hangulatot.	13:30-15:00	Pihenés	A délutános óvodapedagógus énekléssel teremti meg a meghitt hangulatot.
15:00-15:30	Uzsonna, ébredés	közös uzsonna előtte ima	15:00-15:30	Uzsonna, ébredés	közös uzsonna előtte ima
15:30-16:00	hazamenetel, udvari játék	A gyermekek uzsonna után az udvarról vihetőek haza.	15:30-16:00	hazamenetel, udvari játék	A gyermekek uzsonna után az udvarról vihetőek haza.

15. NYITVA TARTÁS, szünetek rendje (W O P V. f e j e z e t)

Óvodánk nyitvatartását a szülői igényekhez igazítottuk, figyelembe véve a napi rutmusukat. A gyermekek egészséges fejlődése érdekében arra kérjük a szülőket, hogy legkésőbb fél kilencig érkezzenek meg a gyermekek az óvodába.

A délutáni hazamenetel és a nem az intézményben alvó gyermekek érdekében a délelőtti egy közös ebéddel zárjuk, hogy akik otthonukban tervezik a pihenést, már egy jóllakott gyermekkel térhessenek haza.

Ebéd után gyertyagyújtással és közös mesével zárjuk le a délelőtti.

Arról, hogy ki az, akinek az igényei inkább az otthonpihenést szolgálják, folyamatosan konzultálunk a szülőkkel. A Waldorf pedagógiai elvek alapján a felvételi beszélgetések alkalmával ismertetjük a szülőket arról, hogy mit jelent a gyermek számára a délutánosság.

WOP ajánlása alapján negyedévente szüksége van a gyermeknek hosszabb évközi szünetekre, amikor az óvodában szerzett tapasztalatait beleviszi saját életébe és feldolgozza azokat.

Ezek rendszerint: őszi, téli, tavaszi, nyáriszünet, általában hat-nyolchetenként.

Délutánosság

Óvodánk egésznapos óvodaként működik.

Az ebédet pihenőidő követi, amit minden az óvodában délutánosságot igénylő gyermek az ágyban tölt. A délutános óvónő, énekléssel sötétítéssel, közös ágyazással teremti meg a nyugodt hangulatot. Esetleg Lírán játszik egy dallamot a gyerekeknek. A Waldorf pedagógia fontosnak tartja a gyerekek pihenését, alvását, hiszen alvás közben épülnek be a gyerekekbe az aznap élményei, fontos tanulási folyamat megy végbe, itt sajátítja el a gyermek, teszi magáévá az aznapi eseményeket. Ezért számunkra nagyon fontos az, hogy az iskolába készülő nagyobb gyermekek is pihenni tudjanak.

Ébredés után a délutáni étkezés következik. A délutánt a gyermekek a délutános óvodapedagógussal töltik el, az uzsonna után, és ezt követően térnek haza.

16. Óvodánk külső kapcsolatrendszere

Az óvoda és a szülők kapcsolata:

Óvodánk a Waldorf hagyományokhoz híven szoros kapcsolatot ápol a szülői közösséggel, számos közös alkalom van a találkozásokra, együttműködésekre. Ilyenek például a közös ünnepek szervezése, havonta egy szülői est, gyakori fogadóórák, és az óvoda épületének tisztántartása, esetenként szükséges karbantartása.

Az óvoda és az iskola kapcsolata:

Óvodánk a Christophorus Waldorf Iskolával szoros együttműködésben áll, közös az intézményeinket fenntartó egyesület. Az Óvónői Kollégium alkalmanként részt vesz az iskola konferenciáján, és közös ünnepeket is szervezünk különböző osztályfokok bevonásával.

Betakarításkor közös szüretre hívjuk a mesterségek epohában részt vevő 3. osztályt, akikkel közösen préselünk szőlőt az udvaron, valamint a gyerekek kipróbálhatják a teknőbbe kihelyezett szőlők taposását is. A nap végén a gyerekekkel együtt elfogyasztjuk az elkészült mustot.

Szent Márton napján a 8. osztály kíséri minket az erdőbe, ahol kihelyezik a gyerekek érkezése előtt a lámpásokat, elrejtik a manókat, amiket a gyerekek út közben találnak meg. Ezt követően, a családokat egyesével végigvezetik az úton, amelynek a végén a 8.-os osztálytanítóval együtt énekelünk a szülők által megrakott tűznél, és megosztjuk egymással az ünnepi kalácsot.

Adventkor az Adventi kertben egy 6. osztályos lány segít nekünk az ünnepi almák kiosztásában. Tavasszal pedig az első osztályosokkal megyünk egy közös kirándulásra.

Nagycsoportos korú gyermekeinkhez iskolaválasztás előtt meghívjuk a leendő első osztálytanítót, hogy ismerkedhessen a gyermekkel, ezzel is elősegítve a zökkenőmentes átmenetet az óvoda és az iskola intézményrendszere között, az iskola pedig meghív minket a felvételi eljárásokra, ahol a véleményünket is megfontolva hoznak felvételi döntéseket.

Az óvoda és a Szakszolgálat:

Az óvoda, ha a gyermek érdeke úgy kívánja, felveszi a kapcsolatot a szakszolgálattal, és szükség szerint konzultál a gyermekek fejlődésével kapcsolatban.

Az Óvoda Gyermekek és ifjúsági szervezetekkel való kapcsolata:

Az óvoda, ha a gyermek érdeke úgy kívánja, felveszi a kapcsolatot a gyermek és ifjúsági szervezetekkel, és szükség szerint konzultál a gyermekek fejlődésével kapcsolatban.

Az óvoda kapcsolata a többi Waldorf óvodával:

Szoros kapcsolatot ápolunk a pesti régióban található Waldorf óvodákkal, évente többször is részt veszünk konferenciákon, ahol szakmai és törvényességi kérdéseket is megvitatunk.

Legszorosabb kapcsolatunk a mentor óvodánkkal ápolunk amely a Zuglói Manófalva óvoda. Rendszeresen hospitálunk egymásnál, és közös konferenciákat is szervezünk a szakmai innováció érdekében.

Az óvoda kapcsolata Waldorf Szövetséggel:

A szövetség elektronikus formában rendszeresen értesít minket a törvényi változásokról, az évnyitó konferenciákon az óvoda igazgatója minde évben részt vesz.

17. Gyermek fejlődés nyomon követése

Az óvodás gyermek fejlődésének figyelemmel kísérésével kapcsolatos szabályok:

63. § (1) Az óvoda az óvodás gyermekek fejlődését folyamatosan nyomon követi és írásban rögzíti.

Az óvodás gyermek fejlődéséről a szülőt folyamatosan tájékoztatni kell. A fejlődést írásos formában a gyermek megfigyelések alapján végezzük, a törvényben előírt területek vizsgálatával (értelmi, érzelmi, testi és verbális kompetenciák) Ezeket az adatokat a 2024-25 nevelési évtől kezdve az ovikréta rendszerben rögzítjük.

A gyermek iskolába lépéshez szükséges fejlettségének elérése érdekében indokoltnak tartja, az óvoda igazgatója tájékoztatja a szülőt az Nkt. 72. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt köteleességekről.

Óvodánk fejlődés nyomonkvető lapja az Ovikrétában található fejlődésnyomonkövetés címmel, ahol írásos formában készítünk feljegyzéseket a gyermekek fejlődéséről, amelyeket a gyermekek fejlődés nyomonkövetési kartonjában is tárolunk, a fogadóórákon pedig a szülőknek is megmutatunk.

Évente legalább két gyermekkel gyermekmegfigyelést végzünk, melynek szempontsora a mellékletben található.

A tárgyévben 6. életévét betöltött gyermekeknek a fenntartó Egyesület biztosít egy fejlesztőpedagógiai komplex iskolaéretlenségi vizsgálatot, valamint egy logopédiai felmérést is. Az újonnan felvett 3 éves korosztálynál KOFA felmérést végez az iskola logopédusa.

Gyermekmegfigyelés:

Már az óvodába való felvételnél a szülők részletes leírást írnak, amelyből a terhesség időszakától kezdve a születésen át az óvodába lépésig nyomon követheti az óvónő a gyerek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyerek szokásait, rokon- és ellenszenveit, félelmeit és örömeit.

A gyerek megnyilvánulásait a mozgásban, a játékban, a rajzban a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel az óvónő. Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva élő, belső képet alakít ki a gyerekről, amely folytonosan változik, soha se lesz kész, állandóan fejleszhető marad.

A gyereket úgy tekinti, mint egy feltettkérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnövekedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyerekeit, s eza mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul.

Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíciós, improvizatív erővel találhatnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyerek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékáig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetéseiben.

18. Különleges bánásmódot igénylő gyermekek

Kiemelt figyelmet igénylő gyermek

Óvodánk alap feladatai között nem szerepel speciális nevelési igényű gyermekek ellátása, ezért a kiemelt pedagógiai figyelmet igénylő gyermekek nevelését- a szülő döntését tiszteletben tartva-akkor tudjuk vállalni, ha a szülő saját maga biztosítja a gyermeke számára szükséges fejlesztését, és ezt dokumentumokkal hivatalosan is alátámasztja.

Elsődlegesen Szakértői Bizottság vizsgálatát kezdeményezzük a szülő egyetértésével, ezt követően segítünk megtalálni a megfelelő fejlesztést számára. Pedagógiánk alapvetően épít a mozgásfejlesztés lehetőségeire (TSMT-torna, alapozómozgásterápia, stb.).

A gyermekek differenciálással igyekszünk biztosítani a gyermekek felzárkóztatását, szükség szerint kiemelt figyelmet biztosítunk számukra.

Tehetséges gyermekek

Nem végzünk célzott tehetséggondozást, de ha tehetségígéretet észlelünk a gyermek fejlődényomonkövetési lapján, rögzítjük, és a szülők figyelmét is felhívjuk rá. Differencializálást a művészeti tevékenységek biztosításával tudunk adni számukra.

Hátrányos helyzetű gyermekek: Óvodába érkezés előtt, már valamiféle képet kapunk a családjainkról, de természetesen a család szerkezete később változhat. Szükség szerint felvesszük a kapcsolatot a családsegítő szolgálat munkatársával.

19. Érvényességre vonatkozó rendelkezések

A Helyi Óvodai Nevelési Program érvényességi ideje: 2025. 06.18.- visszavonásig

A Helyi Óvodai Nevelési Program felülvizsgálata:

- Ha a törvény másképpen nem rendelkezik, legfeljebb 5 évenként szükséges programunk felülvizsgálata.

A Helyi Óvodai Nevelési Program módosításának lehetséges indokai:

- ha a vonatkozó jogszabályokban változás áll be,
- szervezeti átalakítás, (pl. bővülés)
- A partner központúság jegyében az óvodai szülői képviselő kezdeményezésére,

- ha a nevelőtestület legalább 1/3-a módosítási javaslatot nyújt be az Óvónői Konferenciának.

Előírás a program módosítás előterjesztésére:

- írásbeli előterjesztés az Óvónői Konferenciának,
- részletes szóbeli előterjesztés nevelő testületi értekezleten (óvónői konferencián).

A Helyi Óvodai Nevelési Program elérhetősége és nyilvánosságra hozatala:

- A megismerhetőség folyamatos biztosításának érdekében a Helyi Óvodai Nevelési Program az intézmény épületében a nevelői szobában az egész nevelési év során megtekinthető, hozzáférhető a szülők, érdeklődők számára
- Nyilvános dokumentum, mely az óvoda honlapján szerepel.

A Helyi Óvodai Nevelési Program hatályba lépése:

- A Helyi Óvodai Nevelési Programa kihirdet és napján lép hatályba.
- A hatályba lépést követően az intézmény valamennyi dolgozója óvodai nevelő munkáját a Helyi Óvodai Nevelési Program alapján végzi.

FELHASZNÁLT IRODALOM, TÖRVÉNYI HÁTTÉR:

363/2012. (XII.17.) Korm.rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról

137./2018. (VII.25.) Kormányrendelet

20./2012. EMMI-rendelet

Waldorf Óvodapedagógiai Program, Magyar Waldorf Szövetség Budapest,

2012.

Legitimációs Záradék

A Christophorus Waldorf Óvoda Pedagógiai Programját az intézmény fenntartója és az intézmény vezetője nevében Nkt. 69.§ (1)/e, 26. § (1) jóváhagyom az Alkotó Élet Pedagógiai és Művelődési Egyesület határozata alapján Nkt. 32. § (1)/i elfogadom

Kelt: Budapest, 2025. június 18.

.....

Gonda Zsófia

Fenntartó egyesület elnöke

.....

Gellén Orsolya Anikó

Igazgató

Legitimációs Záradék

A Christophorus Waldorf Óvoda Pedagógiai Programját az intézmény dolgozói és az intézmény vezetője nevében a nevelőtestület Nkt. 26.§ (1), 70. § (2)/a alapján elfogadja.

Kelt: Budapest, 2025. június 18.

.....

Gellén Orsolya Anikó

Igazgató

Budai Móni

Óvodapedagógus

.....

Perőcsényi Krisztina

Dajka

Mellékletek:

Gyermekmegfigyelés

„Ha szereted a másikat akkor az egész lénye megvilágosodik számodra”

Rudolf Steiner

Mutass érdeklődést a világ iránt és felfogja fedni önmagát

Bevezetés a gyermekmegfigyelés folyamatába:

Azokat az adottságokat figyeld, melyek a hogyan és nem a miért kérdést váltják ki belőled. Próbáld meg objektívan figyelni a gyermeket, érezd, lásd meg a valódi lényét, mit szeretne megmutatni neked önmagából. A megfigyelést végezd nyugodtan és higgadtan, ne legyél túl tolakodó, lassan gyengéden kell közelíteni hozzá, a gyerekek olyanok mint egy nagy érzékszer és ha megérik, hogy figyeled őket akkor nem biztos, hogy tényleg saját magukat fogják adni. A megfigyelés közben, próbálj törekedni saját belső nyugalmadra, ne általánosít próbál az egyént figyelni és meglátni. Próbáld magad a gyermek cipőjében járni – járd az ő útját, beszéld a beszédét. Segíthet a megértésben és a közelebb kerülésben ha esetleg valamilyen művészeti tevékenységben megjeleníted a gyermeket, mese, vers, faragás, festés. Próbáld meg a milyenségét észre venni és azt megjeleníteni a művészeti tevékenységben. Utánozd a beszédét a járását, festését, mozdulatait.

Kerüld a diagnosztizálást, címkézést, az értelmezést. Dolgozz a polarításokkal, például ha a gyermek arról beszélsz, hogy mi a félelme, azt is tedd hozzá mikor nem fél, mikor bátor. Milyenek ezek a helyzetek? Hogyan fejezi ki bátorságát a gyermek?

Ha a nap végén kevés dologra emlékszel vissza, próbálj meg másnap intenzívebben figyelni. Fogadd nyugalommal azt, amit a gyermekből érzékel, mert a saját aggodalmad hozzáadásával a már kialakult kihívó helyzetben csak tovább terheled a gyereket.

Arra törekedj, hogy lehetővé tedd, hogy a gyermek felfedje valódi önmagát, tedd ezt oly módon, hogy mások is képet kapjanak róla. Próbáld meg először nem a részleteket figyelni, hanem a teljes gyereket és abból próbáld meg kibontani a részleteket.

Testbeszéd, külső megjelenés:

Fej:

- Nagy vagy kicsi a testhez képest
- Homlok, arc és áll aránya
- Fül formája, mérete, hogyan aránylik a fejhez
- Nyak: rövid, hosszú, ráncos

Szemek:

- Elhelyezkedése az arcon
- Színe
- Formája, alakja
- Nagy vagy kicsi
- Mit fejez ki velük
- Nézésének jellegzetessége: aggodalom, kíváncsiság, öröm, zártság, nyugodtság, szórakozottság, fájdalom
- Tekintete: Kerüli a szemkontaktust, felveszi-e? Belenéz a szemedbe?

Bőr:

- Vastag, vékony
- Száraz, olajos
- Sima, érdes, hámlik
- Meleg, hideg
- Színe, piros, barna, fehér, sárga, zölde

Fogak:

- Fogváltás, tejfogak
- Formája, alakja
- Egyenes, görbe
- Kicsi, nagy
- Színe

Test:

- Általános testtartása: laza, merev, egyenes, görnyedt
- Arányok: domború, homorú mellkas, bordák láthatóak?

- Légies könnyed, földi zömök irányultság
- Gerince: egyenes, görbe, s- görbület
- Vállak: kiemelkedő, kerek, szögletes. lefelé hajló
- Has vagy derék (3-4 éves formaiság változik-e?)
- Fenék: kerek, lapos
- Köldök: kidomborodó, köldöklyukba belesimuló
- Kezek és lábak: Pufók, formás, vékony, megnyilvánulnak az ízületek, erek?
- Kezek és lábak: forma, hossz, ujjak és körmök alakja, színe
- Térde: kerek, szögletes, lapos, kiálló
- Láb tartása: befelé vagy kifelé áll, x-lábú, csámpás, rendezetlen
- Csukló: csukló csont látható? Hurkás még?
- Tenyér: kicsi/ nagy, széles/keskeny
- Kezek mozgása: koordinált, koordinálatlan
- Köröm: fényes, fénytelen, beszakadt, rágja, foltos, redős
- Hogyan érzi magát a testében? Meleg, hideg, száraz, pirospozsgás

Anamnézis

Gyermekvárás, szülés, csecsemőkor

- Hogyan érkezett a gyermek (tervezett, vagy váratlan volt a fogantatás, más körülmények)?
- Ha tervezték az érkezését, hogyan készültek rá? (gyerek szoba berendezése, könyvek olvasása stb.)
- Hogyan fogadta a család a hírt (férj, nagyszülők, gyerekek)?
- Milyen volt az áldott állapot, voltak-e rendellenességek?
- Milyenek voltak a szülés körülményei (az édesapa jelen volt-e, otthoni vagy hagyományos kórházi szülés volt, milyen kapcsolat volt a kórházi személyzettel)?
- Voltak-e rendellenességek a szülés folyamatában (elhúzódó szülés, fogó, vákuum, császármetszés, koraszülés, inkubátor, más események)?
- A gyermek újszülött osztályra került, vagy az édesanya mellett maradt?
- Hogyan zajlott a szoptatás, meddig táplálták anyatejjel, kapott-e tápszert?
- Mikor tértek át a szokásos étkezésre?
- Szopta-e az ujját, használt-e cumit?
- Ha igen hány éves koráig?
- Hogyan telt az első időszak (sírós, nyugodt kisbaba volt, stb.)?
- Ha visszagondolnak az első 12 hónapra, mi az a kép, ami a gyermekükről eszükbe jut?

Kisgyermekkor

- Kivel töltötte a gyermek az első három évét, és miért (anya, apa, nagyszülők, nem családtag)?
- Járt-e bölcsődébe (ha igen, hány éves korától, milyen volt a beszoktatás, hogy érezte magát)?
- Mikortól állt fel és mikor kezdett el járni, kúszni, beszélni?
- Mik voltak az első szavai?
- Mikor mondta magára: Én, enyém?
- Volt-e már dac korszaka? Ha igen, milyen volt, miben nyilvánult meg?
- Mikor bújt ki az első foga?
- Hogyan zajlott a szobatisztaságra nevelés?
- Milyen lakásban élt ebben az időszakban (lakótelep, családi ház)?
- Hányan, és kik laktak egy fedél alatt (milyen volt a kapcsolatok minősége)?
- Ha vannak testvérei, hogyan illeszkedett be közéjük?
- Ha voltak körülötte- a testvéreken kívül- más kisgyermek is, szívesen kapcsolódott-e hozzájuk, vagy inkább elmélyedni szeretett?
- Járt-e már korábban óvodába (mikortól, milyen volt a beszoktatás, hogy érezte magát: szívesen járt, közömbös volt, vagy muszájként élte meg stb.)?
- Milyen volt a kapcsolata a társakkal, óvónőkkel?
- Mit csinál szívesen, mivel szeret játszani otthon (rajzol, fest, építőkockázik, barkácsol, stb.)?

- Van kedvenc játéka?
- Mely szülői tevékenységbe kapcsolódik be szívesen, melyektől húzódozik?
- Szeret-e tévét nézni? Mi a kedvenc műsora? Mennyi időt tölt a tv, telefon, tablet előtt?
- Vannak-e számítógépes játéka, (mennyit játszik velük)?
- Hogyan telik egy átlagos napja ébredéstől lefekvésig?
- Hogyan zajlik az esti lefekvés, szoktak-e mesélni a gyermeknek (este vagy napközben, könyvből, fejből, vagy kitalált történeteket, okos eszközön néznek mesét)?
- Szokott álmodni, ha igen mesél róla?
- Hogyan ébred?
- Volt-e ágyba pisilés, ha igen miért, hogyan kezelték? (egyszeri alkalom volt vagy többször előfordult?)
- Vannak-e félelmei? Ha igen, mik? (sötét, szörnyek stb.)
- Külön vagy együtt alszik szüleivel, testvéreivel?
- Változtak-e a lakás és életkörülményei születése óta?
- Hogyan jellemeznék családjukat (otthonülős, kirándulós programokra nyitott, sportos)?
- Mennyi időt töltenek a gyerekekkel?
- Milyen a gyermek kapcsolata a természettel, vannak-e körülötte növények, állatok?
- Hogyan bánik az állatokkal?
- Milyen a kapcsolata az Őt körülvevő tárgyakkal (vigyáz rájuk, félti őket)?
- Vannak-e barátai, hogyan tart velük kapcsolatot?
- Milyen tilalmakat fogalmaztak meg számára, hogyan reagált azokra, hogyan viseli a konfliktusokat?
- Töltött-e már hosszabb időt nagyszülőknél, barátoknál ?
- Ha igen, hogyan viselte (könnyen alkalmazkodott, sírt)?
- Mivel lehet megnyugtatni mikor szomorú?
- Történt-e halál eset, ha igen, hogyan élte meg a gyerek?

A gyermek alkata

- Milyen az alap hangulata?
- Lobbanékony, hevesen reagál ha akadályba ütközik, dühössé válik, elszánt, szívesen birkózik nehézségekkel, vezérekedésre hajlamos.
- Csendes, visszahúzó, félénk?
- Együttérző, segítőkész, alkalmazkodó? Az új helyzettől idegenkedő, szomorkodásra hajlamos?
- Vidám, nyüzsgő, nyughatatlan, minden lében kanál? Nem szeret hosszan egy dologgal foglalkozni, igényli a változatosságot?
- Mennyire mélyül el a tevékenységeknél?
- Milyen a beszéde? (Lassú, gyors, érthető, hadar stb.)
- Sok barátja van, társasági ember, felnőttek vagy gyerekek társaságában van szívesen?
- Nyugodt, kiegyensúlyozott, lassú mozgású, eleven ? Nehéz kihozni a sodrából, ragaszkodik a megszokott dolgokhoz?

- Szereti a hasát, szívesen csipeget az étkezések közt is?
- A sós vagy édes ízt részesíti előnyben vagy esetleg kedveli a savanyú és keserű ízeket?
- Van-e valamilyen diéta vagy ételirányzat amit követnek? (vegán, vegetáriánus, hús fogyasztó, stb.)
- Érzékszervei, teste egészséges-e (szemüveg, talpbetét, allergia, diéta stb.)?
- Szeret sétálni, kirándulni, mozogni?
- Történt-e komolyabb baleset, betegség az életében?

Magyar Waldorf Szövetség

**WALDORF -
ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM**

A program szerzői:

Annette Stroteich
dr. Takácsné Ivaskó Ilona
Strazicky Ágnes

Budapest, 2012

Az 1997-es WALDORF- ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM

megírásában közreműködtek:

dr. Jakab Tibor *belgyógyász*

Mesterházi Zsuzsa *tanszékvezető főiskolai tanár*

dr. Vekerdy Tamás *pszichológus*

A magyar Waldorf-óvónők munkacsoportja

A Solymári Waldorf- Óvoda szülői

közössége

A 2012-es kiegészítéseket

végezték:

Tankovicsné Elek Valéria

szakértő

Kaszás Katalin

szakértő

Dr. Németh Ágnes

jogász valamint

Kiss Jolánka, Justh Anita, Szedresi Gáborné,

Gfellner Csilla, Somodi Tamásné, Baráth

Ilona *Waldorf- óvónők*

Lektorok:

Fábián Katalin, 1997

Stöcker Károlyné, 1997

©MagyarWaldorfSzövetség

*„Az ifjúságot nevelni azt
jelenti, a holnapot a mában,
a szellemet az anyagban,
a szellemi létet a földi életben
ápolni...”(Rudolf Steiner)*

TARTALOMJEGYZÉK

I.	BEVEZETŐ	5
II.	A WALDORF- PEDAGÓGIA EMBERKÉPE	7
III.	A KISGYEREK	8
	<i>A kisgyerek minta világranyitott érzékszerv</i>	8
	<i>Az óvodáskor sajátos képességei: Utánzás-játék –fantázia</i>	9
	<i>Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban</i>	12
	<i>Az iskolaérettség</i>	13
IV.	A WALDORF-ÓVODA CÉLJA ÉS FELADATAI	15
	<i>AWaldorf-óvodai nevelés alapgondolatai</i>	15
	<i>AWaldorf-óvoda, mint burok– érzelmi biztonság–áttekinthető világ</i>	16
V.	RITMUSOKAWALDORF-ÓVODÁBAN	18
	<i>Az ünnepek ritmusa</i>	18
	<i>A hét ritmusa</i>	21
	<i>A nap ritmusa</i>	22
	<i>A napi ritmus egy példája</i>	23
	<i>Nyitvatartás, szünidők</i>	24
VI.	A WALDORF- ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI	25
	<i>Háztartási, kerti munkák, kézművesség</i>	25
	<i>Mese – bábozás – babázás</i>	28
	<i>Zene– ének – vers</i>	31
	<i>Szépmozgás– a ritmikus játékban, euritmiában</i>	34
	<i>Képalkotás és formázás</i>	37
	<i>Szabad játék</i>	41
VII.	A WALDORF- ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI	43
	<i>Az óvónő feladatai összefoglalva</i>	43
	<i>Tervezésés visszatekintés</i>	44
	<i>Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés</i>	44
	<i>A konferencia</i>	45
	<i>Együttműködés a szülőkkel</i>	45
VIII.	A WALDORF- ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI	47
	<i>A személyi feltételek</i>	47
	<i>A tárgyi feltételek</i>	48
IX.	ÖSSZEFOGLALÁS	50
	IRODALOMJEGYZÉK	52
	MELLÉKLETEK	53
	1. Mi a Waldorf- óvoda?	53
	2. A délutánosság	55
	3. Gyermekvédelem a Waldorf- óvodában	58
	4. A Waldorf- óvodák szervezete, működése	60
	5. AWaldorf-óvodák nevelőmunkájához szükséges	66
	<i>helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke</i>	

I. BEVEZETŐ

A Waldorf-óvoda a gyerek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből kiindulva biztosítja a kisgyerek számára az egészséges fejlődést, az egészséges életmódot.

A Waldorf-pedagógia egészét megalapozó élettani, orvosi, pszichológiai és antropológiai ismeretek mellett a Waldorf óvodapedagógiában a több évtizedes gyakorlati tapasztalatok mélységeiből nyert felismerések is igen nagy súllyal jelen vannak. Mindezzel az ember belső lényét és fejlődését helyezi központba.

A **Waldorf-pedagógia filozófiai háttere** a **Rudolf Steiner** által a század előtt kidolgozott emberismeret, az úgynevezett **ANTROPOZÓFIA** (Antroposz-szófia <görögül> = az emberre vonatkozó bölcsesség). Az antropozófia hatással volt a gyógypedagógiára, az orvostudományra, a művészetekre, a mezőgazdaságra és más élet területekre is. (Sok esetben az antropozófia megismerési módszerei által nyert – az egyéb szakterületekre vonatkozó – alapvető megállapítások csak évtizedekkel a koncepciók kimunkálása és sikeres alkalmazása után nyerték el az egyértelmű tudományos bizonyítást.)

Az első Waldorf-óvodák megnyitására a Waldorf-iskola 1919-es megalapozását követően mintegy hét-nyolc évvel került sor. Ma már több ezer Waldorf óvodai csoport működik világszerte. Szakmai és hivatalos központjuk a Stockholmban székelő **Waldorf Óvodák Nemzetközi Szövetsége a Waldorf Steiner Kisgyermekkorai Nevelésért** (IASWECE), mely részt vesz a Waldorf óvodapedagógiát érintő kutatásokban, rendezvényekben, valamint képzési és kiadói tevékenységekben is.

Helyi, regionális, országos és nemzetközi szinten rendszeresen együttműködnek a Waldorf-óvónők. Céljuk, hogy a Waldorf-óvoda ideáját a maguk számára minél életszerűbbé, elevenebbé, magukat egyre inkább képessé tegyék arra, hogy a pedagógia sajátos, de egyetemes koncepcióját egyre elmélyültebben tudják megvalósítani a mindenkori helyi adottságok és körülmények között: „itt és most”.

1988-ban Solymáron jött létre az **első magyar Waldorf óvoda**, amelynek munkája igen nagy érdeklődést váltott ki a szülők és az óvónők körében.

1990 szeptemberében kezdte meg munkáját Solymáron a posztgraduális Waldorf óvónőképzés – pontos nevén **Waldorf Óvodapedagógiai Szeminárium**. Azóta több száz hallgató vett részt ezen a 900 órás kurzuson.

Magyarországon ma közel 60 Waldorf-óvodai csoport működik, több mint 1500 kisgyerekekkel. A hazai Waldorf-mozgalom hivatalos képviselője a Magyar Waldorf Szövetség (MWSZ), melynek központja Budapesten található.

**A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM képet kíván adni a
Waldorf óvoda nevelésének alapjairól, lehetőségeiről, feltételeiről.**

A magyarországi óvodákban folyó pedagógiai munka alapelvei, melyet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja dolgozott ki, teljes mértékben és tervszerűen jelennek meg a Waldorf óvodapedagógia valóságában.

II. A WALDORF PEDAGÓGIA EMBERKÉPE

A Waldorf-pedagógiának az európai hagyományokban gyökerező antropológiai felfogása az embert – az emberi lény legbensőbb magját – **transzcendens eredetű individualitásnak** tekinti.

Minden individualitás egyetlen és egyszeri. Nemcsak minden ember ujjlenyomata különbözik, hanem én-struktúrája is. Ebben az értelemben az individuum rejtélyes, megközelíthetetlen mások számára, de saját maga számára is sokáig ismeretlen. Öntudatra kell ébrednie a világ és a többi ember megismeréséhez, fel kell fognia az individualitás szabadságát, amely egyben felelősségvállalás is. Efelfogás szerint az emberi lét célja az egyén erőinek mind teljesebb kifejtése a világ, sa többi ember javára is.

A megtestesült és magát testiekben és lelkiekben kinyilvánítani törekvő individualitásnak vannak az életkorral változó megismerhető, regisztrálható törvényszerűségei. Mind **testi**, mind **lelki**, mind **szellemi** értelemben leírhatóak és nyomonkövethetőek ezek a változások, amelyek meglehetősen határozottsággal különítik el az egyes életkori szakaszokat egymástól. Más-más szükségletek és képességek lépnek fel az egyes életkorokban, ezen túlmenően jellegzetes alkati, temperamentumbeli sajátosságok is felismerhetőek.

A nevelés, majd az önnevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy az ember a fejlődési útján egészségesen haladva, a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy képes legyen nemzetiségétől függetlenül kiválasztania személyiségének megfelelőit.

Így váljon **testileg egészséges, lelkieleg szabad és szellemileg kreatív emberré**. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, **környezetét** ne visszautasítsa, hanem **emberségesebbé tegye**.

III. A KISGYEREK

Rudolf Steiner szerint az élet valósága nemcsak azt foglalja magában, ami szemmel látható, hanem rejtett mélységeiben egy eljövendő állapotot is hordoz. Így minden gyereket, mint a „jövő csíráját” lehet szemlélni, aki az őt nevelő egyéntarra indítja, hogy új képességeket fejlesszen ki magában: tanulja meg a jövő jeleit minden jelenségében, minden gyermekben felfedezni, megismerni, ápolni.

Ilyen értelemben a Waldorf pedagógia, alapítója Rudolf Steiner szerint, az emberben élő szellemi individualitást a világban élő szellemiséghez akarja vezetni.

A kisgyerek mint a világra nyitott érzékszerv

A kisgyerek érzékleteiben él. Minden, ami a környezetében történik, akarva-akaratlanul hatást fejt ki rá. A látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás benyomásai töltik ki belső világát, ezek irányítják és vezetik tapasztaló, megismerő tevékenységében. (S ezen túlmenően természetesen a „többi” érzéklet, mint például a nagy fontosságú egyensúlyérzékelés, vagy a saját mozgásokat visszajelző kinesztetikus érzékelés.)

*A gyermek azonban nem csak a fizikai világot érzékeli, hanem a pszichikus világot is. Ezen belül elsősorban a számára fontos **másik embert** az anyát, apát, testvéreket, majd az óvónőt.*

*A Waldorf pedagógia felfogása szerint a gyermek nem csak kommunikatív és metakommunikatív jelzésekben fogja fel a másik ember pszichikus állapotát, realitását, hanem mintegy közvetlenül is. **Átélt – ha nem is tudatosan – olyan gondolatokat és érzelmeket, melyeket a környezetében élő, számára fontos személyek gondolnak és éreznek.***

*Az első években még nagyon közel áll egymáshoz a testi és a lelki fejlődés, és így számos kölcsönhatás figyelhető meg: **ha szeretettel, figyelemmel, örömmel, pozitív érzéssel és gondolattal veszük körül a kisgyereket, akkor az kedvezően hat az ő érdeklődésére, az érzékelés intenzitására.** Egy ingergazdag, sok érzékszervet igénybe vevő környezet előhívja a gyermek belső aktivitását, erősíti a tevékenységekben, mozgásban is megnyilvánuló „test iintelligenciáját”.*

*Nagyon fontos, hogy a gyermeknek elég ideje legyen arra, hogy a **saját tempója szerint tudja felfedezni a világot**, feldolgozni a tapasztalataiból származó élmé-*

nyeket, és elsajátítani a sokféle minőséget, különbözőséget **mindegyik érzékszerv területén**. A kisgyereket környező felnőttvilág felelőssége és egyben feladata, hogy **biztosítsa az ingergazdag fizikális, pszichés környezetet** és, hogy **ne „csap-ják be” érzékleteiben:**

– ezért javasolt a természetes anyagok használata, a fajsúly és a felületi viszonyokat „tévesen” reprezentáló műanyagjátékokkal szemben (az állat szőrös, a fémfemes tapintású és nehéz, stb.)

– mindezen felül: a nevelőnek **megfelelő belső tartalmakkal** – érzelmekkel és gondolatokkal – kell a gyerekek közé lépnie.

Az óvodáskor sajátos képességei: Utánzás– játék – fantázia*

Az utánzás

Az kisgyerekkor tanulásának legfőbb formája az önkéntelen figyelem által vezérelt spontán utánzás.

Az utánzás első feltétele az érzékszervek megfelelő működése, a már születéskor elkezdődő érése és tagolódása. A kisgyerek nem tudja nem utánozni azt, amit érzékel, átél, megtapasztal. Ilyen értelemben a kisgyerek „kiszolgáltatott” érzékelő és „kiszolgáltatott utánzó” – testi és lelki értelemben egyaránt.

Spontán utánzással tanulja meg a gyerek **anyanyelvét**. Ez olyan rendkívüli teljesítmény, melyhez hasonlóra a későbbiekben nem igen lesz képes. (Ha ezt a tanulási folyamatot direkt tanítással és korrigálással akarják serkenteni, az eredmény rossz is lehet: a gyerek később kezd el és esetleg rosszabbul fog beszélni.) Hasonló a helyzet a **járás** tanításával is: siettetés, erőltetés, iskolás értelemben vett tanítás mind ortopédiailag, mind az egyensúlyérzékelést illetően, mind pszichikusan káros. (A gyerek bizonytalanabban fog járni, nehezebben korrigál, így veszélyesebben esik.)

Az utánzásban a gyerek nemcsak a test mozgását és ügyességét utánozza, hanem – mivel a test és a lélek kisgyerekkorban még nagyon szoros összefüggésben áll – **lelki folyamatokat is**. A gyerek például az öregkor érzelmeiről is tapasztalhat valamit, ha egy öregember járását, mozgását, fejtartását utánozza. A felnőtt számára döbbenetes mélységben tudja beleélni magát a másik ember helyzetébe, mivoltába, lényébe.

A gyerek a cselekvést éli át, és ebből kiindulva kötődik érzelmileg a tapasztaltakhoz. Majd utólag fogja felfedezni a folyamatban megjelenő képzeteket és fogalmakat. A felnőtt a gondolkodással kialakított fogalmak és információk alapján mérlegeli cselekvésének lehetőségeit. A lelki képességek sora **a gondolkodást, az**

Megjegyzés: Utánzás– játék – fantázia =Tevékenységekben megvalósuló tanulás

érzést és a cselekvésben megnyilvánuló akaratot, motivációt illetően ellenkező irányulást mutat a felnőtt és az óvoda viselkedésében.

A kisgyerek nem a szóból tanul, hanem a szemlélődésből, tapasztalatból, cselekvésből.

A Waldorf-pedagógia egy olyan érzéket is elismer, amellyel a gyerek csak a szemlélt mozgásokat, cselekvéseket érzékeli és követi úgy, mintha ő maga is végrehajtotta volna ezeket. (Összefüggést lát ebben az értelemben a test mozgékonyága és a későbbki fejlődött belső érzelmek és gondolkodás mozgékonyága között.)

A kisgyerek tehát elsősorban **utánzással tanul** és ehhez megfelelő **követendőmintákat** kell látnia és átélnie maga körül. Látható, hogy a gyerekek mélységesen élvezik a cselekvésekben megnyilvánuló emberi munkát, a munkáját szerető és azazal azonosuló ember látványát. A megfigyelt, átélt és megtapasztalt cselekvések sorrendjéből a gyerek leolvassa azok tartalmát és nagyon fontos, hogy **ő maga fogalmazhassa meg** az ily módon megszerzett tapasztalatainak értelmeit és magyarázatait.

Az utánzásos tanulásnak és a spontán érlelődésnek ezen sajátosságai az egész kisgyerekkort jellemzik, mintegy a hetedik életév fordulójáig, amikor az önkéntelen, igen intenzív, de **könnyen elterelhető figyelem helyébe** a sokkal kisebb hatékonyságú, de a tárgynál már megtartható **szándékos figyelem lép**, a gyerek képesséválk a szóbeli, verbális tanítás befogadására.

A játék

A Waldorf-pedagógia nagyon komoly szerepet tulajdonít a gyerek játékának. A játszó gyerekben megjelenő természetes erőket és képességeket óvni, ápolni és erősíteni kívánja.

A játék a kisgyerekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége.

Mint a pszichológiai kutatások eredményeiből tudjuk, a kisgyerek a külvilágból és saját belső világából nyert **tagolatlan benyomásait játékában vetíti ki** s ott újra szemügyre véve **tagolja**.

A játék szabad kell, hogy legyen, csakis így vezet céljához, az egyéni benyomások feldolgozásához.

A játszó gyerek örömmel és meglegedettséggel követi a belső világából fakadó indíttatásokat, melyek így egész szervezetét erősítik.

Ezt fizikai külsejében friss arcszíne, meleg keze, lába, csillogó szeme jelzi. A szabad játékban megjelenő, sokszor nagyon erős lelki és egyben testi aktivitás a keringési rendszer egészséges kialakulását is elősegíti. A gyerek belső indíttatása, akarata úgy jelenik meg szabad játékában, mint a tanulási és megértési vágy, a mozgás-és tettvágy, az érzelmi kötődés vágya, s alkotóerejének kifejeződése.

A gyerek nem kis felnőtt! A gyerekkor sajátos létforma, saját szükségletekkel és lehetőségekkel.

A Waldorf-pedagógia azt állítja, hogy a természetben található lehetőségek változásai és sokszínűsége adják a **legjobb teret** a gyerek különböző játékformáihoz. **Komplex élményt** adnak, amelyre a gyerek a számára éppen szükséges játékkal reagál (érzékszervi, funkciós, explorációs, konstruktív játékok egészítik ki a szimbolikus és szerepjátékot).

A fejlődés folyamán változó játékformák megfelelő játékeszközöket igényelnek.

Fontos, hogy a benti játékszerek is tartalmazzák a szabadban található, érzékszervek számára kínált változatosságot, hívják elő a **gyereki fantázia** minél gazdagabb érvényesülését. A gyerek szabad játéka közben megismerheti a tárgyak tulajdonságait és saját akaratának és szabadságának határait is.

Eközben kipróbálhatja és megtapasztalhatja a megfelelő viselkedési formákat játszótársaival, és így fejlesztheti **szociális képességeit**.

A Waldorf-pedagógia összefüggést lát a gyerek játék közben megjelenő magatartása s majdan a felnőttkori munkához kapcsolódó magatartása és életvitele között. Célja, hogy ebből az „**átfűtő melegből**”, amely erőként lép fel a gyerek játékában és jelzi valódi belső aktivitásának teljes kielégítését, minél többet mentsen át a későbbi élet szakaszokra is.

A fantázia

A gyerekekben természetesen megjelenő erőket (teljes figyelem az érzékelésben, utánzásos tanulás, fantáziadús játék) úgy kell segíteni, hogy a gyerek szabadon tudja azokat felhasználni s ezzel fejleszteni.

Mindezekhez megfelelő környezet, tér és idő szükséges.

A modern élet szokásai és hatásai sokszor nem kedvezőek a gyermeki játék számára és a szabad tapasztalat megszerzésére. Nagyon szűk és **kevés a szabad mozgástér** – főleg a városi gyerekek életében –, miközben **túl sok az élmény és az információ**, amit feldolgozni „időhiány” miatt nem tudnak. Felgyorsult, rohanó világunkban **kevés az idő** arra, hogy a tárgyakkal, az emberekkel **tartós** kapcsolatot teremtsen a gyerek és **érzelmi kötődést** alakítson ki.

A technikai fejlődés folyamán **áttekinthetetlenné vált az emberi munka érzékelhető folyamata**. (Évtizedeken át a gyerek közvetlen környezetében, szeme láttára folytak a mindennapi létfenntartó tevékenységek, a tehénfejéstől a kenyérsütésig; a fonalak fonásától a szövéséig.) Ma már az óvodáskorú gyerek is a megfelelő tapasztalatok hiányában a televízióra, könyvekre, magyarázatokra, tanításokra szorul, miközben az életkorának megfelelő tanulási módszer (utánzásos tanulás, szabadjáték) nem érvényesülhet. A felnőttek világából származó **dívat áramlatok**

kényszerítően irányítják, **torzítják el a gyerek fantáziáját**: élményekhez csak a megvásárolható holmik által juthat.

A mese a fantázia táplálója, a maga törvényeivel erkölcsi útmutató. Ha a mesének nincs valóságos viszonya az örök emberi lelki tartalmakkal, akkor a fantázia öncélúvá válik, nem ad lelki táplálékot, **fantasztikum** lesz, s ezzel **károsítja a gyerek belső világát**.

A fantázia mint elemi gyerekkori képesség, mint a játékot megváltoztató „elvarázsoló” erő elevenítési és mozditja meg a gyerek belsővilágát. Ennek tisztaságát – kapcsolatát a valódi pszichikus világgal – biztosítani és őrizni a felnőtt feladata.

Az utánnás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban

A Waldorf pedagógia nagy hatású fejlesztő erőnek tekinti ebben a korban a **gyerek spontán aktivitását (akarátát), amely külső és belső cselekvésre indítja őt, s arra vezeti, hogy felépítse testi és lelki erőit. A fizikai, az érzelmi, a szociális és az értelmi fejlődés számos tényező együttthatásaként jelenik meg az utánnás és a játék fejlődésében.**

0 – 2 éves kor

A gyerek öntudatlanul teszi, amit tesz. Nem gondolja meg, hogy mit tanul éppen, hanem elsősorban testi ügyességét gyakorolja teljes odaadással, fáradhatatlanul. Utánnással mindent úgy veszát, ahogy az a környezetében él.

3 éves kor körül

Az öntudat ébredése: a gyerek felfedezi a saját lényét és az őt körülvevő világ közötti különbséget. Még úgy gondolkodik, ahogy a környezete. A játékban még nem együttműködő, mindent szeretne birtokába venni és kipróbálni. Érzelmeiben a környezetétől függ, mindent átvesz és mindenre reagál.

A 3. és az 5. életév között

Két új képesség jelenik meg: a **gyerek fantáziája (belső képteremtő képessége)** és az **emlékezet gyerekkori formája**. A totális utánnás gyengül és a fantázia segítségével változtatni kezd azon, amit megél. A sajátját – ami rá jellemző, ami belülről fakad – már bele tudja vinni a dolgokba. Bizonyos távolságtartás lép be a környezete és ő közé, kialakul a függetlenség elemi formája. A gyerek reagál a környezetéből jövő ingerekre, fantáziadús játékával építi belső világát. Külső dolgok és tárgyak adják a játékötleteit.

Céltól független tevékenységeket is végez, vagy nagyon gyorsan terv nélkül változtatja célját; három-négy évesen kezdi el felfedezni a másik embert, de még mindig saját magát figyeli, kezd adni-venni, elosztani, ehhez a szükséges tapasztalat öt éves kor körül fejlődik ki.

Az 5. és a 7. életév között

A gyerek végtagjai egyre ügyesebbé válnak. Aki eddigf antáziadúsan és kreatívan játszott, krízist él meg, mert hiányozni kezdenek – fogyóban vannak – az ötletei. Külső dolgok közvetlen indítása helyett fokozatosan mutatkoznak meg a jelei annak, hogy maga tervezi a játékát. A belső képben kidolgozott előzetes elképzelés szerint keresi ki a gyerek a megfelelő anyagot és tárgyat a játékához, amely még mindig szoros kapcsolatban áll élményeivel és tapasztalataival. Érzéket fejleszt ki a többiek szükségletei iránt, másokért, másoknak is csinál dolgokat.

Az iskolaérettség

A Waldorf óvodából kilépő gyerek erre irányuló külön erőfeszítés nélkül iskolaérett, ez általában a hetedik életév folyamán következik be. Ez az érettség megnyilvánul mozgásában, játékában – annak sokféle fent felsorolt formájában – a szociális életében és az ehhez kapcsolódó kommunikációban, az anyanyelv használatában, a környezet ismeretében, a számok világában, valamint a mesék, mondókák és versek birodalmában való jártasságában.

*A **fizikai, testi változások** a legszembevetőbb jelei az iskolaérettségnek, melyekben az életkorban radikálisan jelentkeznek a gyerekeknél:*

A test arányai megváltoznak, s ennek következtében a gyerek fizikai képességei is. Nem csupán a nagy, aktív mozgásokban jelennek meg új elemek, mint például az, hogy tud szökdecselni, fél lábon ugrálni, labdát dobni és elkapni, masírozni, hanem a legaprólékosabb mozgásokban is finomodik az ügyessége, tud már csomót és masnit kötni, gombolni, varrni.

A szociális viselkedésben is fejlődés tapasztalható:

A gyerek belső világa erősebb lesz a külsőhöz képest. A játék cél tudatos és tervezett, a tárgyakhoz való kapcsolódása megváltozik, konkrét célokra inkább a speciálisan erre készített eszközök megfelelőek számára. A barátságai már hosszabb ideig tartanak, elfogadott tagja az egész csoportnak. Arra is van már érzéke, önuralma, hogy a másiknak szót fogadjon, ajánlott tevékenységbe is be tud kapcsolódni. A gyerek belső egyensúlya engedi, hogy a különböző helyzetekhez al-

kalmazkodjon. Képes arra, hogy utasításokat hajtson végre, kötelességeket vállaljon, melyeknek teljesítése örömet szerez neki és önbizalmát növeli.

Alkotó tevékenységeiben is megfigyelhetjük az érettségjeleit:

Rajzaiban törekszik a tudatos komponálásra, figyelme a vonalról a felületre, a színekre helyeződik át, részletesebben kidolgozott emberformát rajzol, rajzaiban megtalálható a szimmetria.

Érzelmi élete is sokkal összetettebbé válik:

Szereti elmesélni álmait, szeret sugdolózni, titkot tartani; mindez azt mutatja, hogy kezd különbséget tenni a külső és a belső világ között, a kívánság és a valóság között. Érzelmeit jobban kezeli, kevésbé adja át magát viharos érzéseknek, nyugodtabbá, kiegyensúlyozottabbá válik. Vágyik arra, hogy a felnőttben követendő és követhető tekintélytlásson, akit szeretetből megajándékozhat bizalmával.

Gondolkodásában is új tartalmak jelennek meg:

Az iskolaérett gyerek képes igazi kérdéseket feltenni, 10-15 percig koncentrálni szabadon vállalt munkájára, valamilyen feladatra, tárgyra, összefüggésekben gondolkodni, valamit pontosan megmagyarázni, folyamatosan tisztán beszélni. A gyerekekben kialakul az ok-okozati gondolkodás, helyesen használja a múlt időt, emlékezete tudatossá válik. Mindezek képessé teszik őt arra, hogy a későbbiekben új gondolati struktúrákat fogadjon be.

Mostmár várja az iskoláskor tanulási formáit.

IV. A WALDORF ÓVODA CÉLJA ÉS FELADATAI

A Waldorf óvodai nevelés alap gondolatai

A Waldorf óvodapedagógia a későbbi egészséges életvitelt akarja megalapozni munkájával; e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljesmértékben.

Minden egyes gyerekben megnyilvánul a sokrétű emberi természet, melyet az óvónő tisztelettel tanulmányoz. A pedagógus a gyerek megnyilatkozásaiból „tudjameg”, hogy **mire van szüksége** a gyereknek, s ezek nemcsak szóbeliek, hanemugyancsak sokrétűek: ezek közé soroljuk például a test-meleget, az egészség-be-tegség jeleit, a lelki állapotok megnyilvánulásait s a tudati fejlődés megtapasztal-hatómozzanatait.

Ez speciálisan kimunkált megfigyelést igényel, amely ítélet- s előítéletmentes. Nem engedi a szabadon feltörő kritikát; sőt **nehézségeket leküzdő szeretetteljes együttélést vállal a gyerekekkel**, amelyben a gyerek emberi méltóságát megőrizheti.

A Waldorf-óvodai nevelés a gyerekekben működő természetes erőket támogatja, úgy hogy a gyerek szabadon tudja azokat alkalmazni, fejleszteni. Ez szeretetteljes, meleg légkört kíván, amely biztosítja a megfelelő fizikai és pszichés környezetet, s kizárja a zavaró és erőszakos befolyásokat.

A cselekvés, az érzés és a gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvónő, amely nem **engedi a túlterhelést**, hanem védi a gyerek **sajátérésének** és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyerek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon.

Óvni kívánja a gyerek fejlődő belső világát, fokozatos érlelődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyerek éppen tart, és megvárja, hogy a gyerek önállóan találja meg a következő lépését.

Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védettséget nyújt: A nevelő törekszik megérteni a gyerek világát, stiszteli alakuló világképét.

Az óvónő tudatában van annak, hogy minden érzékelés kihív a gyerekből válaszként egy belső gesztust, megmozdulást, amit majd annak átélése után, képszerű, álomhoz hasonló szemléletben dolgoz fel. Ha ezt a folyamatot nem sürgetik, akkor természetes érési folyamatok biztosítják a sajátos gyerekkori erők (teljes figyelem és nyitottság, fantázia, kezdeményezés– mint akarat, eredetiség és szoci-

ális érzés) átmentését a későbbi életszakaszokra is. A külső, a nevelő által gyakorolt vezetést a gyereki személyiség belső vezéreltsége helyettesíti, amely vezetés alapot képez a szabad önismeret által meghatározott közösségiélethez.

Az óvónő kivárja azt az időpontot, amikor a gyerek maga kezd cselekedni.

A Waldorf óvodapedagógia ebben az életkorban mellőzni szeretné:

- * A példakép és tapasztalati tartalmak hiányát.
- * Az idő előtti, túl korai fejlesztést.
- * A tevékenységekben vagy más módon megnyilvánuló egyoldalúságot.
- * A gyereket körülvevő s ráható idegességet, hajszoaltságot, –ebből fakadóan–a kezdeményezési kedv hiányát.
- * A rossz (beteg) példák követését, s ez által a nem egészséges testi-lelki diszpozíciók megtanulását.
- * Az elidegenedést (például a természeti és az emberi világ, az ember és emberközötti kapcsolatok átláthatatlanságát; az emberi munka és a mindennapi szükségletek közötti összefüggés megtapasztalhatatlanságát).
- * A magányosságot (ha a gyerek nem oszthatja meg belső élményeit mással).

A Waldorf óvoda, mintburok –érelmibiztonság–áttekinthető világ*

A tárgyi, a szokásbeli, az érelmi és a tartalmi környezet bölcsője kell, hogy legyen a gyerek fejlődésének, játékának és tanulásának.

A Waldorf óvoda minden apró mozzanatával a kisgyerek életformáját szolgálja. Igyekszik jó minőségű táplálékot adni a gyerek testének, lelkének, egész személyiségének.

A gondozás szeretetteljes tevékenységei: a testápolás, a táplálkozás, a melegen tartás, az öltöztetés- öltözködés nemcsak a gyerek fizikai szükségleteit elégíti ki, hanem egyben a lelkét is ápolják, növelik biztonság éreltét.

Ezt az „anyai” gondoskodást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának, meghatározó része: e tevékenység közben folyamatosan tájékozódhat a gyerek állapotáról, testi és lelki közérzetéről. Kis rítusok alakulhatnak ki e szokásos teendők körül. Fejlődése során a gyerek egyre önállóbban látja el testi szükségleteit, majd az óvónő mintáját követve, ő is felajánlja segítségét a kicsiknek. A családi kapcsolat az egész csoportot átöleli.

* Megjegyzés: Burok–érelminevelés–áttekinthető világ=Érelmi nevelés biztosítása

A Waldorf-pedagógia az **érzelmi biztonság** fontosságát hangsúlyozza a kisgyerek pszichikus és mentális fejlődésében.

Ezt az érzelmi biztonságot elsősorban természetesen a családnak kell megadnia, de meg kell, hogy adja a gyereket fogadó első intézmény, az óvoda is, mely az anyát követve egyfajta **szociálisanyaöl** szeretne lenni a kisgyerek számára.

A Waldorf óvoda **áttekinthetővé teszi a mindennapi cselekvések világát a gyerek körül**. A gyerek látja a felnőtt tevékenységében, hogy mi miből lesz (kenyér a búzából, baba a fadarabból, stb.), így a későbbi életkorokban is otthonosan mozog az őt körülvevő világban, s nem lép fel az áthatolhatatlan elidegenítő érzés.

A Waldorf óvoda az **életünket és világunkat átszövő összefüggéseket megkísérli érzékelhetővé és tapasztalható vátenni a gyerek számára**.

Óvni szeretné a gyerekkort, hogy a gyerek csak lassan ébredjen fel a kreatív erőket felszabadító, képdús gyermeki álmvilágból. Ennek az a célja, hogy az „ébredés” után viszont valóban önállóan, biztosan, erőteljesen, éberrel tudjon élni a világban.

A Waldorf-nevelés a gyerek individuális fejlődését differenciált módon segíti, és módot nyújt lényének a közösségben való kibontakoztatására is. Lehetőséget ad valódi közösség létrehozására, melyben minden gyermeki személyiségre szükség van. Ezáltal, hogy „mindenkinek” van szerepe, a „mindenkire szükség van” élmény és a szolidaritás érzése végigkíséri őket kibontakozó életük során.

A Waldorf-óvodák csoportjai **életkorilag** szándékosan mint egy **egyharmad-egyharmad-egyharmad** arányban foglalják magukban a három óvodai „évjáratot” (ezek az úgynevezett **vegyes életkori csoportok**). Ezzel egyrészt nem törik meg a család természetes közegét (testvérek), másrészt a felnőtt és kisgyerek között a nagyobb gyerekekben kitűnő **közvetítőket** találnak, akik a csoport szokásait, ritmusait, napirendjét is teljesen természetes módon hagyományozzák át – az utánzás által – az utánuk következőkre. Az óvónő által gyakorolt nevelési stílus, módszer is a gyerek utánzási képességére épül. Követendő mintát nyújt a mindennapokban a maga tevékenységével, cselekvés-soraival, érzelmeivel, gondolataival.

A csoportvezető óvónő megteremti azokat a **valós helyzeteket**, amelyekben a gyerekek saját igényeik szerint feltalálják magukat. Ha kívülről nem zavarják a gyerek önbizalmát, egyre növekvő önállósággal maga jelzi fejlődését: egyre több belső és külső aktivitást mutat, egyre jobban ő is **követendő mintává** válhat a többi gyerek számára. Mindez csírája egy későbbi, kreatív, **az életben természetesen eligazodó** személyiség kialakulásának.

Az óvónő saját személyiségét állandóan fejleszti, ezáltal eleven példával szolgál a fejlődésben lévő gyerekek számára.

V. RITMUSOK A WALDORF ÓVODÁBAN

A kisgyerek saját testi ritmusai csak lassan válnak rendszeressé. A Waldorf óvodapedagógia ezt a folyamatot úgy segíti elő, hogy a gyermek életét mindig ismétlődő, rendszeresen visszatérő időbeosztással tagolja. Általában három év telik el az óvoda kezdete és az óvodáskor vége között. Elfogadott tény a vegyes életkorú csoportban, hogy minden gyermek máshol tart a fejlődésben, ezért tudásuk és képességeik nem lehetnek egyformák. Az óvónőből sugárzó felfogásból biztatást érezhet mindenki a maga számára arra, hogy mindenhez van elég idő, és mindennek eljön az ideje.

A Waldorf óvoda tudatosan él a ritmikus ismétlés énerősítő, szorongásoldó hatásával.

A témakörök, tevékenységek, művészeti foglalkozások, munkák, ételek, mesék, verses-dalos ritmikus játékok visszatérnek évi, havi, heti és napi ritmusokban. Egészséges változásban élhetik át a gyerekek az elfeledésből lassan felmerülő felismerést, az örömteljes várakozás szakaszainak végén a beteljesülést.

Az ünnepek ritmusa

Állandó ismétlődéssel térnek vissza az évkör ünnepei,*a természet évszakonkénti változásai és az ezzel összefüggő emberi munkák.

(Megtapasztalják, hogy a tél után újra kibújnak a virágok, visszajönnek a fecskék, gólyák és ősszel mindez újra eltűnik. Mindenben átélik elemi és jelképes szinten a vallásos ünnepek érzelmi sorrendjét is, megjelennek az élet nagy állomásai: születés, halál, feltámadás– mindez kimondatlanul.)

Egy-egy ünnepen a mindennapi élmények tudatosan kiválasztva töltenek be egy kijelölt helyet és formát s ezzel majd újra visszahatnak a hétköznapiakra.

Rudolf Steiner szerint az ünnepek az év és az élet forduló- és csomópontjai, amelyek a világmindenség szellemiségével kapcsolhatják össze az embert.

¹ Megjegyzés: Évkör ünnepei=Külső világ tevékeny megismerése

A természet szüntelen körforgásban, az évszakok váltakozásában – tavaszi újlásban, nyári fényben, őszi érettségben, téli álomban – éli ritmusát. Mindez a ki- és belégzés ritmusát követi és megszabja az ember életét, munkáját. A Waldorf pedagógia felfogása szerint alvás és ébrenlét, nyár és tél, a ki- és belégzés hasonló, egymást imitáló ritmusok, melyeknek az ember lényére gyakorolt hatását nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nevelés folyamatában sem.

– A tavasz és a nyár: kitágulás– kilélegzés és, a megnyilvánulás és keletkező élet évszaka. A Föld ereje megmutatkozik: a rügyfakadás, növekedés, virágzás időszakát éljük.

– Az ősz – tél ellenkező előjelű: befelé fordulás, koncentráció, a Föld ereje is, így a növények is visszahúzódnak.

A Waldorf-óvodában ünneptől-ünnepig ezekkel a ritmusokkal összhangban próbál élni óvónő és gyerek. Születésnapokon és az év ünnepein nemcsak személyes élményt élhet meg a gyerek, hanem sokkal többet: a közösen emberit”.

Az ünnepek megformálását, bizonyos tradíciók segítik, melyek részben ősi, népi hagyományokhoz kapcsolódó „természetvallásos” megértésből, részben – a mikultúránkban – keresztény szokásokból, részben pedig átélhető „kép”-ekből állnak.

*Mivel a gyerek koránál fogva még nem értheti meg közvetlenül az ünnepek belső tartalmát, ezért az óvónő felelőssége ezeket a tartalmakat **érzékekkel felfogható, átélhető formába** önteni számára.*

Az ünnepek megjelenítése minden évben új személyes viszonyt kíván az óvónőtől az ünnepek időt álló tartalmával és a jelképekkel. Ezekkel a jelképekkel, (melyeket közvetlenül él át és ért a gyerek) akarja körülvenni őt a hétköznapi életben. Ezen a módon tudja az ünnepek mindenkor jelen idejűségét a maga számára élővé, a gyerek számára átélhetővé tenni, az évszakokhoz, a természethez, a hagyományokhoz új kapcsolatot teremteni.

Ezen kívül a csoportszobában tükröződnie kell az adott évszak hangulatának és az évkörön belüli ünnep jellegzetességének. Ez megjelenhet:

- * a képválasztásban, a szimbólumokban (egy-egy képző művészeti alkotás reprodukciója, általában képeslapnyi nagyságban)*
- * a virág vagy a termés díszekben*
- * a használatban lévő anyagok, terítők színeiben.*

*Mindezek helye lehet az úgynevezett **évszakasztal** vagy **szép sarok**, amely egyben a gyertya helye is. Az óvónőtől függően ez nagyon élő és élményt keltő sarok lehet a gyerekek számára, ahol nap, mint nap találkoznak a mesevilággal is, az ünnep tartalmával, a szertartások áhítatával, közös együttlétek élményeivel, emlékeivel.*

(Például: karácsonykor itt van a betlehemes figurák és a jászol helye; ősszel itt bujkálhatnak a törpék, majd tavasszal a tündérek jelenhetnek meg itt.)

A természet átélésében nem elég „visszafordulni” a természethez. Pontosan meg kell figyelni jelenségeit, elmélyülni bennük, azaz **el** kellene **sajátítani** egy bizonyos „természet-érzékét”.*

A gyerekekkel való eleven kapcsolatában az óvónőnek lehetősége van **a gyerektől tanulni**: felfedezni a már ismert világot is, úgy mintha sose látta volna, átadva magát a megismerésnek, mely erőként segíti őt.

Az ünnepeknek akkor van értelmük, ha azok nem üressé vált formák – csak kikapcsolódások – hanem megszületik az emberben az ünnepet teremtő erő. Ez az erő él a hétköznapiok fáradhatatlan készülődésében, munkájában.

Ez a folyamat tevékeny, mégis türelmes várakozással teli. Van remény arra, hogy az ünnep eljön, és ragyogó fényével bevilágítja a környezetét és megszólít minket.

Minél hosszabb a ritmus, minél tovább kell várni míg, visszatér egy olyan jelesnap, mint például a gyerek születésnapja, névnapja, amit az óvoda társaival együtt ünnepelhet, annál nagyobb érzelmi töltéssel éli meg a várakozást, a beteljesülést, majd a rávaló emlékezést is.

Havonta egy illetve két ünnep tartalmával találkozhatnak a gyerekek:

- * A gyerekek születésnapja
- * Aratás – betakarítás – hálaadás
- * Szent Mihály időszaka
- * Szent Márton időszaka
- * Advent – Szent Miklós
- * Vízkereszt–Háromkirály időszaka
- * Farsang
- * A tavasz kezdő napja
- * Húsvét
- * Mennybemenetel
- * Pünkösöd
- * Szent János időszak– a nyáriünnepe.

* Megjegyzés: Környezettudatos magatartás kialakítása

A hét ritmusa

Egy-egy időszak ünneppel fejeződik be a Waldorf-óvodában, amelyre azt megelőzően hosszabb ideig „készülnek” a csoportok. **A heti és mindennapi tevékenységekben bekövetkező egyre gyakoribb enyhe változásokból lehet érzékelni azt, hogy az ünnep közeledik már.**

Az óvoda berendezése, színei, virág és növény díszei az évszakasztalon, a választott mesék, versek és dalok tartalma, a tevékenységek és munkák jellege – mindez **együtt** egyértelmű nyelven beszél a **kisgyerek számára érzékelhető szinten** arról, hogy milyen időszakban él ő éppen. A hét napjaihoz kötődő, mindig visszavisszatérő azonosságok tagolják a hetet érzékletesen. Az óvónő mindezt nagyon tudatosan alakítja ki, úgy, hogy a változásokat a művészeti tevékenységek heti ritmusában is fel lehessen fedezni: **a rajzolás, festés, sütés, gyapjúkép készítés és a viaszozás** is tükrözi az adott időszakot, és egyben alapanyagul is szolgál az ünneplés eszközeihez.

Ezek így kapcsolódhatnak például a heti művészeti foglalkozásokhoz:

- * lámpás a gyerek saját festményéből
- * papírsárkány, pillangó a gyerek rajzából
- * különböző formájú és fajtájú sütemények az ünnepekhez
- * a betlehemes tál figurái viaszgyurmából
- * angyalok, nyuszik, madarak gyapjúból.

Évi, havi, heti ritmusok a Waldorf óvoda étlendjében is megjelennek.

Havi változásban mindig az idényjellegű zöldségek, gyümölcsök szolgálnak táplálékul, a **hétnapjait** pedig a feldolgozott gabonafajták különböztetik meg.

Példa az étkezésben kialakult heti rendre:

Hétfő–rizs; kedd–árpa; szerda–köles; csütörtök–rozs; péntek–zab;

(szombat – kukorica; vasárnap – búza).

A nap ritmusa

A kisgyerek igényli az ismert és áttekinthető ismétlődésekkel tagolt időrendet. A családban is fontos a kisgyerek számára az étkezések, a lefekvések és felkelések, a séták és más tevékenységek tagolt rendje, ugyanúgy igényli ezt az óvoda rendjében is. A Waldorf-pedagógia a gyerek napját úgy tagolja, hogy a koncentráltabb tevékenységek után mindig egy szabadabb következik. Ez által ritmusa lesz a napnak, mint ahogy a lélegzésnél a ki- és belégzés váltakozik. Így lesz képes a gyerek egészségesebben élni, mélyebben aludni, sőt egészségesebben lélegezni fizikailag is. Ezek a folyamatok ugyanis jelentős mértékben függnék a lelki feltételektől:

Ha túl sok az élmény, és túl kevés a szabadjáték, amiben fel tudná dolgozni az élményeket, akkor egészségtelenül elfárad a gyerek; ha viszont túl kevés az élmény, akkor unalom és érdektelenség lép fel, ilyenkor nem alszik elég mélyen és fáradtan ébred fel.

A napirend kiépítése az óvónő feladata s ebben is természetesen nagymértékben tekintetbe veszi a helyi igényeket, lehetőségeket és szokásokat. Fontos szempontok a következők:

- * Olyan rendszer alakuljon ki, hogy **minden gyerek végig részt vehessen a csoport életében** (az óvodai napnak közös kezdése és befejezése van). Az ettől eltérő, esetleg már a nyitást megelőző vagy a zárást követő ott tartózkodások mindig egyénileg megoldandó gyerekmegőrzési helyzetek legyenek.*
- * Egymás után következzenek inkább rövidebb időtartamú, az óvónő által „vezetett helyzetek”, és hosszabb „szabadon választott tevékenységek” (játék), felfrissítő váltakozásban.*
- * A különböző tevékenységek jellegét tekintve maradjon minden nap azonos felépítésű, de a tartalma a heti, havi ritmusokban változtatatosan térjen vissza. Természetesen legyen helye akív ételeknek és kivételes alkalmaknak is.*
- * Vegyük figyelembe a délelőtti és a délutáni közötti minőségi különbséget.*

A nap iritmus egy példája

Hozzávetőlegesen a következőképpen lehet egy napirendet felépíteni (egyéni eltérések természetesen lehetségesek):

- 7:00 – 8:30** *Az óvónők közösen kezdik el a napot, előkészítik tevékenységeiket. A gyerekek megérkeznek, szükség esetén megreggeliznek, majd bekapcsolódnak a játékba.*
- 7:00 – 9:30** ***A szabad játék ideje:** A gyerekek önállóan játszanak, míg a két óvónő a hét különböző napjaihoz és az évkör ritmusához igazodó munkát végeznek, elkészítik a tízórait, előkészítik a művészeti tevékenységeket, amelyekbe a gyerekek szabadon bekapcsolódhatnak.*
- 9:30–9:45** ***Rendrakás:** Ezt az óvónők és a gyerekek együtt végzik.*
- 9:45–10:00** ***Reggeli kör:** Székkörben gyülekeznek az évszakasztalnál, gyertyagyújtás, köszöntik a mai napot, az időjárásról versben vagy dalban „beszélnek”, imaszerű verset mondanak.*
- 10:00–10:20** ***Ritmikus játék:** Az óvodásokhoz szabott történetbe ágyazott verses, dalos, ritmikusmozgás.*
- 10:20–10:30** ***Kézművészet:** Ezt követően egyéni játék a gyerekekkel, például: „lovagoltató”-játék, ujj-játék, illatos olaj osztása a tenyerekbe.*
- 10:30–11:00** ***Tízórai:** A csoport egy asztalnál, közösen asztali áldással kezdi és köszönéssel fejezi be az étkezést.*
- 11:00–12:00** ***Szabadjáték,** munka a kertben vagy séta.*
- 12:00– 12:30** ***Mese** vagy bábozás, az óvodai nap közös befejezése.*
- 12:30 – 13:30** ***Mosogatás, takarítás.***
A szülők jönnek a gyerekekért.

Nyitvatartás, szünidők

A gyerek valódi **szomatikus és pszichés szükségletei** ebben az életkorban egyrészt meg kívánják a családon kívüli kapcsolatépítés lehetőségét, másrészt mintegy **fél-napos**, de inkább négy-öt órás **csoportban tartózkodás** után feltétlenül szükségük volna arra, hogy visszatérhessenek személyes életükbe.

Az óvoda a szülők munkaidejéhez többé-kevésbé alkalmazkodva reggel nyit. Nem túl korán, mert a gyerekek ki kell aludnia magát. (Reggel hét, fél nyolc tájban az óvodák általában nyitva vannak, s fél kilencig lassan minden gyerek megérkezik.) Ennek az időpontnak a betartását azért kéri az óvónő, hogy a (minimálisan egy órai) benti szabadjátéokra lehetősége legyen minden gyereknek.

A Waldorf óvoda igyekszik a szülőket arról tájékoztatni, hogy a gyerek érdeke megkívánná, hogy délben hazamehessen, mert maga a csoportban tartózkodás is fárasztó számára. Az volna a kedvező, ha a gyerekek az ebédet már otthon e hetnék meg s a délutáni alvás után egy sokkal nagyobb és megnyugtatóbb személyes térben játszva és merengve dolgozhatnák fel a délelőtti élményeiket.

”Természetesen ahol erre szociális okokból nincs lehetőség, **ott a családdal közös mérlegelés és döntés után** a Waldorf óvoda magára vállalja, a gyerek érdekében a **délutáni elhelyezést, szükség esetén más megoldások keresését.**” Nagyon szerencsés, ha a gyerek ezt az időt esetleg egymásik családban tölti el, amely egy vagy több gyereket fogad a csoportból. Amennyiben ilyen áthidaló megoldás nem lehetséges, akkor nagy gondot kell fordítani arra, hogy ezeket a **délutáni órákat**, amit a gyerek az óvodában tölt, **csak a megfelelő feltételek mellett vállalja magára a Waldorf óvoda!** *

Külön óvónő(k)re van szükség és a napirend egészének gondos átdolgozására. (Semmiképpen sem jó, ha a délutáni program abból áll, hogy a gyerek szüleit várja, miközben a többiekért márjönnek!)

Ebédeltetés, lefekvés és külön délutáni program szükséges. Művészeti tevékenykedésre, nagyobb háztartási munkákra van ilyenkor lehetőség (befőzés, gyapjufeldolgozás, mosás, vasalás, stb.), de ekkor is **mindenképpen legyen a napnak közös befejezése a gyerekekkel.**

A ritmikus váltásokba és változásokba tartoznak a **pihenők és a szünetek**, ugyanúgy, ahogy az alvás hozzátartozik az emberi természet ritmusához. Negyedévenként szüksége van a gyerekeknek legalább kéthetes szünidőre, amikor a gyerek az óvodában szerzett tapasztalatait beleviszi saját életébe és feldolgozza.

A **kifáradás hosszabb idő után többek közötti reverzibilis dekoncentrálóási folyamatokat is elindíthat.**

* Megjegyzés: Továbbiakat lásd az 1.sz. melléklet 3. pontjában, illetve a 4.sz.mellékletben

VI. A WALDORF ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI

Háztartási, kertimunkák, kézművesség

A gyerekek minden tevékenysége az óvónő jelenlétében vagy tudomásával folyik. Teljes figyelemmel és mindig érdeklődve kíséri a Waldorf-óvónő a körülötte zajló eseményeket. Minden, a csoport életéhez szükséges munkát (öltöztetéstől kezdve a takarításig) az óvónő végez, a gyerekek előtt. Alapelv, hogy az óvodai időben az óvónő semmit se csinál, amit gyerekek nem utánozhatnak. (Ezért az adminisztrációs munkára és a szülőkkel való beszélgetésre a gyerekekről csak a gyerek távollétében kerít sort.)

***Tudatában vanannak, hogy valamennyi tevékenysége inspirálja és táplálja a gyerek szabad játékát.** Igyekszik úgy dolgozni, hogy a gyerek szívesen kapcsolódjon be a munkájába, őt utánozva. Biztosítania kell azonban, hogy a gyerek –fejlődési fokától és életkorától függően rövidebb, vagy hosszabb idő múlva – amunka jellegű tevékenységek után visszataláljon a kortársaival való spontán játékba. A Waldorf óvónő által **végzett háztartási* és kertimunkák** zöme hasonlít egy régi, hagyományos háztartás munkáihoz, ahol nem gépek működnek, hanem az emberi kéz dolgozik.*

E tevékenységek különbözőek lehetnek:

- * **a mindennapi munkák** (vásárlás, sütés, főzés, asztalterítés, ételosztás, mosogatás, rendrakás, virágöntözés, állatgondozás, takarítás)*
- * **heti visszatérő munkák** (mosás, vasalás, varrás, játékszerjavítása, évszakasztal, „felújítása”)*
- * **havi, évszakonkénti munkák** (veteményezés, aratás/ betakarítás, befőzés, gyapjú feldolgozása, selyemfestés).*

*Ezeket a **munkákat** az óvónő a (benti és kinti) szabad játék ideje alatt végzi, **egymást átható ritmusokban**. A gyerekeknek lehetőségük van a különböző folyamatok átélésére:*

*Példaként: Egy ilyen **tevékenységi kör** az ültetés vagy palántázás, a termések leszüretelése, a befőzés, vagy a gabonák feldolgozása, mely tevékenységek többrétű és természetes módon épülnek be az óvoda mindennapi életébe.*

¹ Megjegyzés: Háztartási munkák=Külső világ tevékeny megismerése

Ősszel a gyerekek – a saját kézzel varrott – kis filczsákokban hazaviszik a búza vagy egyéb gabonafajta magvait. Ezeket egész télen át őrzik tavaszig, amikor visszahozzák őket. A tavasz ünnepe alkalmával elültetik a magokat egy tálkába és így megismerik a csírázó búzát. Kiránduláson vagy a kert elkülönített részén látják, amint a búza növekszik, kibontja kalászát, majd megsárgul. Talán módjuk van az aratást is szemügyre venni, s az aratás után a tarlón elhullott kalászokat felszededegetni. Az óvodában aztán kibontják a magot a héjából s üvegekbe gyűjtik. Az óvodában, kis kézi-malmokon ledarálják a magokat, s a sárgás magból fehér lisztlesz. Néhányan, több kis csoportban talán a boltba is elmennek és ott vásárolnak még búzát, rozsot, vagy más egyebet. Látják, amint a boltos méri az árut, s az óvónő fizet. Víz, só, kovász és még ki mit szeret bele–maguk gyúrnak, dagasztják a tésztát, s kis cipókat szaggatnak, majd letakarva kelni hagyják, s a sütőbe (kemencébe) teszik. Hamarosan az egész óvodát betölti a sült kenyér illata. A kész, de még meleg cipót felvágják, megvajazzák és megeszik.

A gyerekeknek lehetőségük van különböző feldolgozó folyamatok átélésére is. Például: Gyapjút mostak, majd szárítottak a szabad ég alatt, ezután behozzák a tiszta gyapjút, majd elkezdődik a megmunkálása: kártolás és fonás, amit az óvónő egy rokkán végezhet, miközben énekel vagy mesél az őt körülvevő gyerekeknek.

A fonás jó, nyugodt hangulatot keltő munka, főleg a téli időszakban. A gyerekek elkérhetik a kész fonalat és az ujjukkal csomózhatnak, fonhatnak, horgolhatnak vagy esetleg az úgynevezett „körmöcskén” hosszú köteleket kötnek belőle.

Mindaz, ami elkészült, felhasználható a játékuhoz, például lókantár is lehet belőle.

Meleg időben sorkerülhet a gyapjú színezésére is, nemezelésére is, labdákat is így lehet készíteni. A színezett és nyers színű gyapjút később képkészítésre vagy kisfigurák, állatok készítésére is használhatják.

A gyerekek számára így különös hangsúlyt kap a **kézművesség**,* mint elemi játék készítési lehetőség.

A kézimunkához tartozik továbbá a szövés: az óvónő egy nagy szövőkereten dolgozik, miközben a gyerekek számára kicsi keretek vannak, amelyeken az ujjukkal kis terítőt vagy tarisznyát szőnek.

A varrást, a hímzést valamint a speciális eszközöket (körmöcske, szövőkeret) igénylő munkákat is nagy kitartással végzik az iskolába készülő gyerekek az utolsó óvodai évükben. Az óvónő itt is példaként szerepel, aki játékokat készít a gyerekek jelenlétében. Nem csak a gyapjú és a különböző textilek képeznek jó alapanyagot a játék készítéséhez: fadarabból, ágakból vagy gyökérből házikót, hajót, autót, bababútorokat lehet készíteni. Így sor kerül kalapácsolásra, fűrészelésre, reszelésre, csiszolásra igazi szerszámokkal a satupadnál.

* Megjegyzés: Kézművesség= Külső világ tevékeny megismerése

A kicsik, akiknek még nem szabad az ilyen munkákat végezni, a munka jellegű tevékenységek körül egy teljes játékvilágot építenek ki: például várják a fűrészport, amit összesöpörnek, elszállítanak, majd „főzéshez” használnak a babakonyhában.

Ezek a folyamatok is érzéki és mégis áttekinthető tapasztalatokkal szolgálnak a külvilág fontos, hozzánk kapcsolódó eseménysorairól.

Honnan van a mindennapi kenyerünk?

Honnan van a méz, a viasz (kréta, gyurma, gyertya)?

Honnan van a ruhánk alapanyaga (gyapjú)?

Honnan vannak az építészet anyagai (agyag, homok, fa)?

Hogyan lesz mindezekből az emberi életet szolgáló dolog?

*Ezek a kérdések átszövik a Waldorf óvodás mindennapi életét és meghatározzák az óvónői munkák tartalmát; így a választ a gyerek számára saját **érzéki tapasztalata**, s nem egyszer saját–az óvónőt utánzó –**tevékenysége** adja meg.*

Mese-bábozás –babázás

A mese

Ahogy a gyerekek az ősi kézművességekben valóságos folyamatokkal megtapasztalható módon találkoznak, s így az óvónői munkában átélhetik a valóság változásait (ahol a minőség függ a szakszerűségtől és következetességtől és mérhetővé válik az eredmény), ugyanúgy a mindennapi **mese** is–másfajta, belső úton– **bepillantást jelent a gyerekek számára a valóság világába**, amely megfelel mágikus világképüknek.

Az óvodáskorú gyerekre jellemző, hogy számára egy lénynek a külseje tükrözi belső lényegét: a gonosz egyenlő a csúnyával, a jó mindig szép vagy csak el volt varázsolva. A gyerek számára az is természetes, hogy harcot kell vívni, helyt kell állni ahhoz, hogy valami jó bekövetkezzék.

A Waldorf-pedagógia úgy látja, hogy sok igazság rejlik az **eredeti népmesékben**, mert olyan **lelki-szellemi értékekről** és példakép erejű emberi fejlődési folyamatokról szólnak, melyek éppen olyan igazak, mint az érzékelhető világ tényei.

A Waldorf-óvodában a mesék mindig az aktuális ünnepkörhöz, évszakhoz kapcsolódnak. Az óvónő **hosszabb időn keresztül**, legalább egy hétig meséli fejből szóról-szóra ugyanazt a mesét. Az ismétlés nem unalmassá teszi a mesét, ha nem elmélyíti az azonosulást és a megértést. Belsőképként (tájképszerűen) jelenik meg a mese a gyerekekben. Az **érdeklődése és biztonságérzete nő**, s örül, ha tudja, hogy mi következik. A gyerek érzelmei előre látható sorrendben jelennek meg és így élvezzi a gyerek a feszültséget is, majd a feloldást. A mesélés a mindennapokba beépített szertartás, mindig **ugyanabban az időpontban**, mindig **ugyanazon a helyen van**, és **minden gyerek egyformán résztvevője**. Mindig ugyanazok a gesztusok és események adják meg a jelet a mesekezdésre; például: az óvónő halk lant-játéka, mialatt a másik óvónő meggyújtja a gyertyát, kialakul a kör és egy közös ének után megszólal a mese.

A mesemondás fejleszti a gyerek **érzelmi, értelmi és anyanyelvi** képességeit egyaránt.

A Waldorf-pedagógia az idegen nyelv tanítását csak az iskolában, de ott már az első osztálytól kezdve (egyszerre két idegen nyelven is) helyesli. Az óvodáskorú gyerekeknek szüksége van arra, hogy a környezetében beszélt „anyanyelvét” minél biztosabban tanulja meg. Különös hangsúlyt élvez a Waldorf-óvodában az a **szókincs, amely segíti a belső képek kialakítását*** –mint például az eredeti népmesék szókincse s képei – és felidéri a fogalmak érzelmi töltését, amely mindig sokszínű és többretegű. Nem csupán a megnevezés, mint az érdeklődést lezáró magyarázata fontos, hanem az is, hogy érzékelhetővé, átélhetővé váljon a tartalom.

* Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Olyan régi szép szavakon megszólaló mesét is szívesen mesélnek az óvodában, amelyeket nem szükséges azonnal érteniük az óvodásoknak. Jó, ha a gyerekek csak **sejtik** a szavak jelentését, – de az érzelmi töltés ilyenkor is jelentős – és majd idővel tisztul az értés.

Az óvónők nagy értékűnek tekintik a gyerek alakuló világképét. Ha a gyerekek megosztják az óvónővel még képlékeny világnézetüket, amely sokszor kevés információból következtetve, és ezért hiányosan alakult ki, az óvónő **nem javítja ki** feltétlenül állításait a tudomány legutolsó eredménye szerint. A nyitott és eleven kérdésként átélt képzeleteket meghallgatja, esetleg feltesz egy kérdést, de csak hanem zavarja így a gyerek mesélőkedvét, melyben megnyilatkozik belső titkairól.

A bábozás és a babázás

A **vegyes életkorú csoport** összetétele igényli a gondos mese kiválasztás mellett a pedagógiai segítséget is arra, hogy egy egyszerűbb mesét örömmel tudjanak végighallgatni és követni a nagyobbak, és egy hosszú komplikáltabb mese alatt (amit mondjuk, a születésnapja alkalmával választhat a gyerek) ne fájadjanak el a kicsik. Segítség lehet a **bábozás**, amelyre egy ünnep alkalmával is sor kerülhet.

A Waldorf-óvoda bábszínházának bábuai nem kézi vagy kesztyűbábok, hanem úgynevezett álló bábok, vagy marionett figurák. Ezeket az óvónő az asztal mögött ülve vagy állva, takaratlanul vezeti az asztalszerű színpadon vagy felülről zsinórral mozgatja, ha marionett. Az óvodást nem zavarja, hogy látja a báb mozgatóját –ellenkezőleg, ez számára érzelmi biztonságot nyújt.

Másfelől az óvódás jobban, mélyebben azonosítja magát a kívülről vagy felülről láthatóan vezetett teljes figurával, mint a sokszor csak derékig látszó „belülről” megelevenített, önálló életre kelt bábbal.

A Waldorf-óvoda bábjai általában **saját készítésűek**; a leggyakrabban a szülőkkel együtt készítik az óvónők, esetleg a nagyobb gyerekekkel – mint ahogy az összes többi játékállatot és lényt, törpét, babát is. A **bábuk arca csak nagyjából kidolgozott**, hogy helyet és teret adjon az intenzív gyereki projekciónak.

Színes selymekkel letakart, kellékekkel berendezett asztalon, a képzeletre támaszkodva valamilyen utat jár be a gyerek a hőssel együtt. Amellett, hogy a bábozás erősíti a gyerek figyelmét, színeivel, mozgásaival alátámasztja a gyerek belső képeit, aktivizálja őt, indíttatást ad arra, hogy a szabad játékban ő maga is fölépítsen egy tájat, anyagokat és bábként használható figurákat keressen, vagy készítsen, s végül előadja bábszínházát a többieknek is.

Egy ilyen – a gyerek által felépített és elmesélt bábjátéknak különleges varázsa van. Sokszor több gyerek vesz részt az előadásban, és az ő „függöny mögötti” kommunikációjuk rendkívüli **szociális teljesítmény**, mert mindent a sokszor „rögtönzött”, az adott pillanatban kitalált mese fontosságának és folyamatosságának

rendelnek alá a bábozók. Olyan is előfordul azonban, hogy az óvónőt kéri, hogy ő meséljen, miközben ők előadják, a még mindkét fél számára (mesélő és bábozó) ismeretlen– mert rögtönzött– mesét. Az előadás folyamatosan születik meg. Ilyenkor mutatkozik meg, hogy **közös képi nyelvben** tudnak gondolkozni a gyerekek az óvónővel. Sokszor már a pici gyerekek is elkezdenek bábozni, de ők még nem mernek, még nem tudnak mesélni. Inkább a nagyobbak állnak elő a saját maguk által kitalált mesével sokszor megdöbbentően gazdag szókincssel.

Fontos számukra, hogy a meséléssel és a bábozással kapcsolatos csoportszokásokat ők is betartsák; például: letakarják a felépített színpadot előadás előtt és utánis, énekszóval vagy zenével kezdik, és kísérik, majd fejezik be az előadást.

Sokszor az óvónők saját mozdulataikat figyelhetik meg a bábozó gyereken. Annyira szokássá válik a bábszínház, hogy otthon is – ünnepekkor vagy más alkalommal – nagy örömmel báboznak a gyerekek a családjuknak, rokonaiknak, vendégeiknek, vagy ha másnéző nem akad, a babáiknak és kedvenc állataiknak.

Az óvodáskorú gyerekek legyen lehetősége **egy olyan babát** szeretni, amelyre az ő saját „énjét”, személyiségének magját kivetíti és barátként vagy játszótársként osztja meg vele minden örömét és bánatát. Egészségesen hat, ha a gyerek ilyenmódon feldolgozhatja a számára még érthetetlen helyzeteket vagy más élményeit. Van olyan Waldorf óvoda, ahol minden gyerek részére készítenek az óvónők a szülőkkel együtt egy-egy ilyen **babát**.

Ezek az úgynevezett „Waldorf-babák” körültekintő gondossággal készülnek: a szabástól a baba felöltöztetéséig bezárólag. Figyelembe véve azt, hogy minden, ami a gyerek kezébe kerül az esztétikán túl, jó minőségű, minta értékű legyen, nemcsak a természetes anyagok (pamut, gyapjú) használatát tartják fontosnak a Waldorf óvodában, hanem a testarányok (fej-test arányai) pontos betartására is törekednek, s a színeiben (test, haj, ruha), az arckifejezésben finom, lágy harmónia tükröződjön a „kedves játékbabából”. Mind ez által szabad teret kaphat a gyerekek fantáziája és képzelete.

Zene – ének – vers

A zene

A Waldorf-pedagógiára jellemző, hogy mindig a gyerekből indul ki, még pedig abból a fejlődési szakaszból, amelyben a gyerek éppen van. **A kisgyerek teljesen másképpen hall**, mint a felnőttek, mert más tudatállapotban él. A zene éltetőenhat, életerőt adva, de lehet káros hatása is. **A jó zene a csendből indul ki**, és a gyerekek is csak oldott, nyugodt légkörben kezdenek el énekelni, nyugtalan környezetben nem. **A műszaki zajoktól és a tömegkommunikációs eszközök hangáradatától kímélni kívánja a Waldorf-pedagógia a kisgyereket.** A gyerekeknek meg kell tanulniuk csendben lenni, hallgatni, hangot várni. Nagy zajban, a szabadjáték közepén, önkéntelenül is elcsendesednek, ha az óvónő elkezd zenélni, énekelni.

Főként a **kvint intervallumú**, és a **pentaton zene** nyugtatja meg őket ebben az életkorban. Fontos, hogy a gyerek **fel tudja fedezni, hogy honnan erednek a különböző hangok.** A zenélő embert akarják látni, a hangszert, a mozgásokat, a zenélő érzéseit, koncentrációját. (A gyerek érezze, hogy az ember hibázik is, de tudjakezelni a hibát. A kazettánál ez nincs így, hisz az mindig tökéletes, sohasem hamis.) A Waldorf-pedagógia **nem használ** kazettát, magnót, s más **technikai eszközöket** (mesehallgatásra se ajánlja őket), mert fontosnak tartja, hogy a gyerek **mindig emberrel kapcsolatosan élje meg** a dolgokat, hogy érezze, a hang ott keletkezik, ahol valaki zenél, mesél.

A hallás nem csak a fülben zajlik. Szétárad. A gyerek az egész testében érzékel, és hall, ezért kezd el a zenére rögtön mozogni, táncolni. A zenéhez közvetlenül kapcsolódik a mozgás.

A gyerekeknek nagy szükségük van a különböző csengő-zengő hangokra, ezért fontos, hogy több különböző hangszer legyen az óvodában elérhető közelben: kis rézharangok, harangjáték, xilofon vagy gyerek-hárfa, csörgők, botok, pengetős vagy fúvós hangszerek. A hangszerek segítségével a gyerekek érzékelhetik a különböző minőségeket. (Meg lehet hallgatni, hogy a sok összeütogetett fadarab mind különbözően szól; össze lehet hasonlítani ezeket, majd esetleg egy ezekkel zenélő zenekart alapítani.)

A gyerekek életkoruktól függően más és más hangszert használnak.

Az ének

A mesejátékok teljes élményt nyújtanak a gyerek számára, hiszen a történethez játszhat egy hangszeren, és mozoghat is. A zenélés, az improvizálás, ugyanúgy, mint az **éneklés** a Waldorf óvoda napirendjének szerves része. A **mindennapos tevékenységeket**–a különböző munkákat is–gyakran kíséri ének és vers.

Bizonyos helyzetekhez szokásszerűen fűződik egy-egy az alkalomhoz illő dal vagy vers, amely a gyerek számára mintegy jelzi, hogy az óvónő éppen mit csinál (például: sütésnél, cipőkötésnél, rendrakásnál, ételosztásnál, mesélésnél). Így az énekszó belevonja a gyereket az óvónő tevékenységébe anélkül is, hogy most éppen részt venne az adott helyzetben. Mások már része volt benne, majd újra lesz még.

Az óvodában csak **egy szólamban**, és – mint a gyerekek – **magas hangon** énekelnek az óvónők.

A vers

Nem elsődleges cél az, hogy minél több verset vagy dalt tanuljanak meg a gyerekek (spontán folyamat) hanem, hogy ritmizált beszéddel és énekelve, az óvónő olyan hangulatot teremtsen, ahol az ének és a vers az öröm, a tisztelet és a belső világ kifejezése. *

A nap folyamán azonban olyan helyzetek is vannak, amikor a vers és a dal szertartás elemeként szerepel.

Például: **Kézmosás után** a frissen mosott tenyerekbe az óvónő illatos olajat cseppent, verssel, dallal kísérve. Minden gyerekhez külön – külön szól, az őt megillető egyéni hangon, miközben testi „dajkáló” közelséget teremt meg egy-egy lovagoltató- vagy ujjjáték segítségével. Ez a napnak – mind a gyerekek, mind az óvónő számára – kiemelkedően fontos része, mert érzelmileg nagyon intenzív és személyes mozzanat.

A vers és a dal legnemesebb formáit használják, mint asztali áldást és hálaadást, mint születésnap vagy egyéb ünnep köszöntését, vagy mint mindennapi fohászt a meggyújtott gyertya bensőséget teremtő eleven fénnyél, a reggeli körben és az elbúcsúzáskor.

Mese előtt és mese után is dallal vagy verssel jelzi az óvónő, hogy kiemelkedő esemény kezdődik, végződik éppen a napi életben.

A mesék, versek, és dalok kiválasztása, összeállítása az óvónő folyamatos, **állandó feladata**. Az adott évszakhoz, az ünnepkörhöz igazodván, csoport összetételének megfelelően, elsősorban **népi forrásokból keres igazi meséket, verseket és dalokat**. Azzal is megpróbálkozik, hogy történetet találjon ki, meséket verses formába ritmizáljon, vagy már meglévő vershez dallamot komponáljon, esetleg új dalokat írjon. Mindezekben arra törekszik, hogy a zeneiség, a tempó, a ritmus, a dinamika és a hangzás sokféle változásban jelenjen meg, így kelt a gyerekekben örömteljes, frissítő indítást arra, hogy megszeresse a szép beszédet és éneket.

¹ Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Az a tapasztalat, hogy a gyerekek ezeket a kifejezési lehetőségeket szívesen használják fel a szabad játékukban, és gyakran otthon is, szabadon, önkéntesen. Mindezzel sok esetben a logopédiai korrekció is megelőzhető.

*A vers- és a dal örömteli elsajátítását szolgálja az is, hogy a gyerek **sohasem kényszerül arra, hogy egyedül szerepelve kelljen egy verset vagy dalt előadnia.** Mindez csak az óvónő és a csoport védő burkában történik.*

Szépmozgás–a ritmikus játékokban és az euritmiában

A ritmikus játék

A kisgyerek saját test- és térérzékelésének elmélyítésében, a ritmikus mozgások átélésében, a mozgásformák harmonizálásában és a mesei jelenetek megelevenítésében jelentős szerepet játszik a mindennapos ritmikusjáték.

Ez a tevékenység, amely naponta 15-20 percig tart, a kisgyerek közvetlen utánozó képességére épül. (Mozgást látva, érzékelve ő is együtt szeretne mozogni a környezetével.)

*Jellemző erre az életkorra, hogy a gyerek **bizalommal követi az óvónő mozdulatát** anélkül, hogy előre tudná milyen célból végzi azt. Mozdásnyelvről is beszélhetünk.*

*Egy dalt énekelve vezeti az óvónő a gyerekeket arra ahelyre, ahol majd együtt tudnak mozogni és táncolni. Az életkorukból adódóan a gyerekek nem körformában, hanem inkább **fűrthformában** csoportosulnak az óvónő köré, miközben ő elkezd a játékot. Mondókákat, verseket, dalokat mozgással kísérve, egy történetbe ágyazva játszik el az óvónő, mindig az aktuális ünnephez és évszakhoz kapcsolódva (például: a paraszt kimegy a rétre szántani és aratni, elviszi a lovát a kovácshoz patkolni, megfigyeli a gólyát, fecskéket vagy a méhecskéket, végzi a munkáját, törpékkel találkozik, táncol velük.stb.).*

Fontos, hogy a természet élete és az emberi munka sokféle szempontból jelenjen meg ebben a mozgásnyelvben, s ezt az élményt a vers és a dal zeneiségével és tartalmával megfelelően egészítse ki.

A napnak ebben a szakaszában lehet helye például: a betlehemezésnek, a mese dramatizálásának vagy a születésnap megünneplésének is.

Az óvónő mindig úgy állítja össze a ritmikus játékot, hogy benne frissítő változásban jelenjenek meg az erőteljes és gyengébb, illetve a nagy és egészen finommozgások, a vidám és komolyabb hangulatok.

*Lehetőleg mindig váltakozva kövessék egymást a gyors és lassúbb mozdulatok. Az óvónő megpróbálja a gyerek testét (és lelkét egyaránt) úgy mozdítani, hogy **utasítást ne kelljen adnia**. Ennek ellenkezője a Waldorfpedagógia szerint zavaró a gyereket abban az **álmodozó és önfeledt** tudatállapotában, amely erre az **utánozó** gyermeki korszakra jellemző.*

Az óvónő egyszerűen mozogni és énekel, úgy mintha ott helyben találna ki, mesélné el az egészet és az óvodások szabadon kapcsolódnak be és követik őt ebben a ritmikus játékban.

Helyet kaphatnak itt a szabályosabb gyerekjátékok is, ugyanúgy, mint a körtáncok, de mindent át kell, hogy öleljen a tartalmi összefüggésesenek egy

szokásrenden alapuló felépítettsége. Semmi sem történik öncélúan, minden része kell hogy legyen az egésznek, hogy mondanivalójával, tartamával azt szolgálja.

A tartalom mindig változik, természetesen az ünnepkört követően, de legalább két hétig naponta ismétlődik egy-egy ritmikusjáték.

Az euritmia

A hétnek mindig ugyanazon a napján euritmia tanár jön az óvodába, és a ritmikus játék idejében elemi euritmiát tart. A gyerekek jól ismerik őt, sokuk már az óvodáskort megelőzően találkozott vele, és nagyon várják.

Az euritmia mozgás- művészet, mely szintén Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Körülírható, mint látható beszéd, látható zene.

A Waldorf-iskolákban **pedagógiai euritmiát** tanítanak, ezenkívül van még **művészeti euritmia**, ami színpadon jelenik meg, és az orvostudományban használt terápiás lehetőség, a **gyógyeuritmia**.

Az euritmia a hangzókat, hangokat, intervallumokat speciális mozdulatokkal fejezi ki, s így képez szabályos, testi „gesztus-nyelvet”.

Míg a ritmikus játékban az óvónő olyan mozdulatokat használ, amely minél inkább a természetes mozdulatokat kívánja utánozni (például az aratást), addig az euritmia inkább azokkal a mozdulatokkal játszik el, amelyek a beszéd-, nyelv- és zene szerkezetével függnek össze.

Az euritmia, a tánc, a ritmikus játék **szép harmonizált mozgást hívnak elő** a gyerekből. Ezt belső érzésből, a tartalomból, egy felnőttet utánozva hozzák létre. Versre vagy dalra való önálló dramatizálással, tornával, gimnasztikával csak a Waldorf iskolában találkozunk majd a gyerekek.

A Waldorf óvodapedagógia szerint az óvodáskorú gyerekek elég **természetes mozgást** jelent a benti és kinti játék és a napi „szépmozgás”.

A ritmikus játék és az euritmia mellett a gyerekeknek megfelelő mozgásfejlődésük érdekében a mindennapi benti és kinti játékban egyaránt lehetőségük nyílik az életkoruknak megfelelő **természetes játékos mozgásokra**: futásra, ugrásra, dobálásra, kúszásra, csúszásra, mászásra, függeszkedésre.

Ezért is célszerű a csoportszobát könnyen mozgatható, többfunkciós bútorokkal, például padokkal is berendezni. Így lehet csúszni, mászni, kúszni az asztalok, székek és padok között, alatt... és csúszni vagy egyensúlyozva járni a padokon...

A teremben kötött labdákat, babzsákokat is találhatnak a gyerekek.

Az udvaron is lehetőséget kell teremteni a mászásra, függeszkedésre. Egyensúlyozni lehet egy farönkön is és ezt a célt szolgálják (az udvari játékszerek közül) a gólyalábak is. Mindez fejleszti a gyerekek testtérét, ügyességét.

¹ Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Ahol megfelelőek a körülmények, ott alkalom nyílik az udvari játék idejében, néha azon túl is az óvoda környékén kisebb vagy nagyobb sétákra, kirándulásokra. A séta, a hegymászás, fára mászás, stb. fejleszti a gyerek állóképességét, testi ügyességét és kedvezően hat az egészséges fizikai test kialakítására.

Képalkotás és formázás

Hetente egyszer a Waldorf-óvodában lehetősége van minden gyereknek arra – általában a szabad játék ideje alatt –, hogy **a rajzolásban, festésben, gyurmázásban és a gyapjúkép készítése** folyamánalkotó-és formáló készségét fejlessze. Így rendszeresen tapasztalhatja meg a különböző minőségeket. A hét minden napjáhozkötődikegy-egy művészeti tevékenység. (Eltérések lehetségesek.)

Hétfő–rajzolás

Ez a tevékenység segíti a hétfőre utáni visszaérkezést az óvodába, és a gyerekek gyakran rajzolják le hétfői élményeiket. Méhviasszból készült (ezért illatos), élénk, telített színű téglácska alakú kréták a rajzeszközök. A kisebbek kis kosárkában a három alapszínt találják a rajzlap mellett. A nagyobbak már több színt használhatnak, az iskolába készülők pedig már vastagabb ceruza formájú viaszkrétát is kapnak. (Mivel az óvodás keze még nem alkalmas a „három ujjas” ceruzafogásra – ilyen fogás esetén ugyanis a kéz görcsössé válik – ezért kapnak vastagabb téglácska alakú krétákat a kisebb gyerekek.) Így szabadon futnak le a mozgásos impulzusok, az életkornak megfelelő, nagyérzelmi telítettséggel.

Témához nem kötöttek, önállóan tevékenykednek a gyerekek, majd amikor befejezik a munkájukat, az elkészült rajzokat odaadják az óvónőnek, aki mindengyerek számára külön mappába gyűjti össze azokat. Az óvodáskor végén majd valamennyit ajándékként hazavihetik a gyerekek.

Az óvónő maga is rajzol időnként a gyerekek előtt: plakátot készít, vagy olyan képet rajzol, melyben a kivágott mozgatható figurákkal egy mesét is el lehet játszani.

A Waldorf óvodapedagógia a gyerekrajzokat üzenetnek tekinti, amit a gyerek ad a fejlődéséről. A gyerek rajzaiban nemcsak az figyelhető meg, hogy a képek egyre finomabbak és szebbek, s hogy egyre jobban ábrázolja az őt körülvevő tárgyi világot s a lényeket, hanem a gyerek egész testi és lelki fejlődése tükröződikolyan pontosan, hogy az arra képzett óvónő leolvashatja belőlük a gyerek fejlettségi szintjét, esetleg hiányosságait, speciális szükségleteit.

Kedd – gyapjúkép készítés

Ez a technika átmenetet képez a kézimunkához tartozó gyapjútárgyfeldolgozás, a plasztikus formálás és a kép-alkotás között. Sok színnel megfestett, kártolt gyapjútárgy lapokra lehet tenni és így képet készíteni, ami a rajzolás és festés tapasztalatait kiegészíti. Rajzoláskor kemény viaszkrétával, kemény lapon dolgozik a gyerek, festésnél vízfestéssel vizes alapon fest, levegős gyapjúból „levegős”, kevésbé konkrétképet tud készíteni.

A gyerekek minden héten lehetőséget kapnak egy ilyen kép készítésére, ami egy rövid „kiállítási” idő után szétszedhető és ugyanabból az anyagból következő alkalommal is lehet képet készíteni.

Havonta egyszer az óvónő szintén készít egy nagyobb képet az ünnep témájával kapcsolatosan, és így a gyerekek láthatják a fejlettebb technikát, amit az óvónő használ: Szépen előkészíti, fésüli a gyapjút, színek szerint rendezi egy kosárba mielőtt elkezdené a munkáját. Ezek után úgy kezdi a képet, hogy először különböző színekkel „befesti” a hátteret, majd egyre több nagyon puha, vékony réteget felhasználva alakulnak ki a tárgyak, lények a képen. Csak egy bizonyos távolságból hasonlít az egész egy „rajzolt” képhez.

Szerda-gyurmázás, plasztikus formálás

A csoportszobában a formázáshoz a Waldorf-óvodások élénk, telített színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviasz lapocskákat használnak. (Míg az agyag hőt vonel az azzal tevékenykedő kezétől, addig a viasz megpuhulása után maga is átmelegszik, s mintegy hőt sugároz. A kisgyerekkori érzékelés szempontjából ez a különbség nagyon fontos.)

A gyerekek mindent formálhatnak, amit akarnak: gyertyákat díszíthetnek, egész vékony, kevéske viasszal; kialakíthatnak egész kis játék-világokat is tárgyakkal, állatokkal, emberi figurákkal. Az elkészített munkákat az évszakasztalhoz, a megfelelő helyre teszik, vagy karácsonykor, mint egy kis betlehemest, ajándékba hazaviszik a szüleiknek.

Az udvaron – főleg a meleg időszakban – a homokkal és vízzel való játék indítja a gyereket „természetes agyagozásra”.

Nagyon fontosnak tartja a Waldorf-óvodapedagógia, hogy a gyerekek megtapasztalják a föld, víz, hó és egyéb természetes „elemi” dolgok minőségét közvetlenül, kipróbálják az anyagés a sajátmaguklehetőségeit.

Télen hóvár építésre, hóemberkészítésre és hóval való mindenféle játékra kerül sor a kinti szabadjátékban.

Csüttörtök–a sütés mint formálási tevékenység

A hetenkénti kenyér vagy cipósütés alkalmat ad tésztával dolgozni, azt kiformálni és megsütni. Alapvető formák jönnek létre: kör alakú vagy hosszúkás cipó, „kígyók”, rudak, csigák, fonott kalácsok, koszorúk. Az óvónő az ünnepekhez kapcsolódóan különböző, **egyszerű** formákat alkalmaz a sütésnél. Ezek az évköri változásban ilyenek lehetnek:

- * Szent Mihály időszak: kard vagy sárkány
- * Mártonünnep: perec vagy liba, törpe, manó
- * Advent: karácsonyi sütemény, mézeskalácsforma

- * *Szent Miklós: fehér ló*
- * *Farsang: a témához tartozó forma*
- * *Húsvét: kakas*
- * *Mennybemenetel: csillagok*
- * *Pünkösöd: galamb*
- * *Nyáriünnep: rózsák*

Ezek a formák (miután mind nagyon egyszerűek) időnként visszaköszönnek a gyerekek sütemény formáiban, de emellett mindent kipróbálhatnak a gyerekek, és nagyon változatosan élnek is ezzela formázási lehetőséggel.

Nagyon fontos, hogy az óvónő körültekintően készítse elő a sütést, és olyan szokásrendszert alakítson ki, amely megteremti a feltételeket ahhoz, hogy végig szépen, nyugodtan haladjon a munka: kézmosás után, fehér kötényben, felhúzott ingujjal ülve az asztalnál lehet elkezdni dolgozni, ahol belisztezzük a munkafelületet és az óvónő a gyerek kezébeadja a tésztát...

Péntek – festés

Ugyanúgy mint a sütés, a festés is nagyon körültekintő előkészítést, majd rendrakást igényel. Az óvónő elrendezi a helyet: összeállítja az asztalokat egy bizonyos formára, letakarja vászoscsofonnal és a megszokott sorrend szerint rendezi be a gyerekek munkahelyét: rajztáblákat, szivacsokat, vizes üvegeket, majd festékeket rak az asztalra. A jó minőségű, akvarell papírt a gyerekek vízbe mártják, majd kiterítik a rajztáblákra. Az óvónő énekelve kezdi osztani a nagy szélesecceteket, amelyekkel a gyerekek jó minőségű akvarell színeket helyeznek el, s futtatnak szét a papíron. (A három alapszint kapják meg a gyerekek és ezekből tudják a vizes papíron „kikeverve” előállítani többi szint.) Fontos, hogy a tevékenység a színből, a színélményből indul ki és kontúrtalan. A hatás: egymásbafolyó színhatárok.

Az a rajzolásban is megfigyelhető folyamat, hogy tükröt mutat az elkészült kép a gyerek saját világélményéről és fejlődéséről, a festésénél is megfigyelhető. A gyerek szabadon dönti el, hogy melyik színnel fest és, hogy mikor van a munkájának vége. Befejezéskor egy festőszekrénybe viszik a rajztáblákat, ahol majd megszáradnak a képek, amelyek szintén a gyerekek mappájába kerülnek. Ahogyan az előkészítésnél is segítettek a gyerekek, ugyanúgy részt vesznek az ecset és a szivacsok kimosásában, a víz cserélésében, – majd amikor az utolsó kis csoport is befejezte a képeit, a rendrakásban és az üvegek kimosásában is.

A festésnek ez a fajta, az életkor sajátosságainak megfelelő megközelítése vezet el a gyereket későbbiekben a valódi ábrázoló tevékenységig az iskolában.

Igazi festményekkel is találkoznak az óvodások. Különböző ünnepekhez tartozó reprodukciókat tesz ki az óvónő a falra és az évszakasztalon képeslap formában változó tartalommal mindig jelen vannak a képek. Születésnap ajándékként az ünnepeltnek az óvoda társai választanak ki az óvónő gyűjteményéből egy képeslap nagyságú festmény reprodukciót.

Szabadjáték

*Ahogy már többször szóba került, **a gyerek szabad játéka kiemelt fontosságot élvez a Waldorf óvodai élet tevékenységi formái között.** A megfelelő tanulási forma ebben az életkorban **nem** az úgynevezett játékos tanulás: hanem a **valódi tapasztalat szerzés**, melyre a Waldorf óvodai élet egésze ad lehetőséget.*

A szabadjáték idejében végzett munkajellegű tevékenységek az udvari játék, a kerti munka vagy a séták, kirándulások). A játék mellett a gyerekek rácsodálkozhatnak a természetre, az évszakoknak megfelelő változásokra.

*A Waldorf óvodai napirendben **minimálisan** kétszer, egy-egy óra szabad játékra van ideje a gyerekeknek. Ezzel biztosított a kisgyerek szükségleteiből fakadó játék igényének kielégítése az óvodában.*

*Ez alatt az idő alatt látóterükben az óvónő különböző munkákat végez (háztartási, kerti, kézműves tevékenységben). Az óvónő feladata, hogy a munkája körülolyan hangulatot áradjon szét, hogy a gyerekek ebben a meleg, derűt sugárzó légkörben, „mint egy burok alatt” érezzék magukat, s így folytathassák a játékot. Arra is van lehetőség, hogy a gyerek rövidebb időre „segítsen” az óvónőnek. **Nem a munka eredménye, a teljesítmény a fontos, hanem az igazi örömet okozó tevékenység folyamata.** Agyerekrácsodálkozvaveszifelazóvoda, „életműhely”-nek is nevezhető mindennapjainak mozzanatait és saját helyét megtalálja a csoport élő, tevékeny közösségében. A szabadon játszó gyerekek rendelkezésére állnak a különböző kuckók, állandó vagy ideiglenesen kiépíthető házacsok és az ezekhez tartozó berendezések, a sarokba támasztott bot-paripák vagy a fogastra akasztott palástok, koronák, kardok ugyanúgy, mint a bábsarok bábuja és babái vagy a nagyfa és kő építőelemek, illetve a különböző természetes anyagok, bársonyok, vásznak, szőrmék, selymek.*

A játékszerek nagy része alapelszerűen nem részletesen kimunkált, s ezzel is elősegíti a gyerek fantáziájának tevékenységét.

A különböző, természetből származó tárgyak alkalmasak arra, hogy sok mindent jól helyettesítsenek anélkül, hogy rendeltetésükkel ellentétes módon kerülnének felhasználásra.

A gyerek úgy alkalmazza a játékszert és játékbútort, az anyagokat, ahogyan szüksége van azokra: környezetét alakítja, játékvilágát megteremti és annak lakosává válik. Fontos, hogy a felnőtt ezt figyelemmel kísérje és megértéssel kövesse.

Az adott helyzetben, megfelelő eszközt vagy ötletet tudjon felajánlani, ha például: a gyerek nem talál be a játék világába, hangulatába, a játék elakad, vagy túl erősen leragad a játszó egy monoton, egyoldalú játékformánál.

Az óvónő törekszik arra, hogy a konfliktushelyzeteket megelőzője leket észrevegye és ilyenkor időben, tapintatosan belépjen a gyerekek játék világába, mint szereplő, aki tovább segít, majd kilép újra, mintha ott se lett volna.

A probléma megoldását esetleg egy kérdés felvetésével segíti elő, így a gyerekeket egy általuk megtalált, új folytatási lehetőségre vezeti. A szabad játék ilyenvezetése nem jelenti a tevékenységbe való beavatkozást, és annak irányítását. Azt az érzést kelti a gyerekekben, hogy ők uralják a saját játékukat, egész helyzetüket

– és ez így is van.

VII. A WALDORF ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI

Waldorf óvodában felsőfokú, állami diplomával és Waldorf Óvodapedagógiai Szemináriummi végzettséggel rendelkező óvónő vezethet csoportot.

Segítőként dolgozhat mellette még átképzésen lévő óvónő. (A továbbképzés minimálisan három éves, amit kiegészít a legalább egy éves tapasztalt Waldorf óvónő melletti gyakorlati év.)

A csoportvezető Waldorf-óvónő nagy szabadsággal és teljes körű pedagógiai felelősséggel végzi a munkáját a Waldorf óvodapedagógiai alapelvek szerint.

Az óvónő feladatai összefoglalva

1. A csoportegység benti és kinti berendezéseinek és tárgyainak kiválasztása.
2. Az évi, havi, heti, napiritmusok folyamatos kidolgozása, a szokásrendszer kiépítése.
3. A csoport egészséges életmódjának kidolgozása és betartása.
4. A különböző tevékenységek megtervezése, előkészítése, levezetése, majd utólagos áttekintése.
5. Az óvodai csoport összeállítása (pedagógiai szempontok szerint).
6. Minden gyerek egyéni fejlődésének megfigyelése és segítése.
7. A szülőkkel való közösségi kapcsolat kialakítása és ápolása, problémák esetén közös megbeszélés és útkeresés.
8. Együttműködés a többi óvónővel. Gyakorlatvezetés vállalása a továbbképzésen lévő óvónők számára.
9. Aktív részvétel a pedagógiai vezetésben, és a kollégákkal való konferenciákon.
10. Együtt működés az orvossal, az iskolával és egyéb szakemberekkel.
11. Folyamatos önképzés, továbbképzéseken való részvétel, bekapcsolódás a Waldorf óvodák regionális, országos és nemzetközi együttműködésébe.

Tervezés és visszatekintés

A Waldorf óvoda pedagógusai jelentős időt és munkát szánnak arra, hogy következetesen és állhatatosan megformálják és kidolgozzák a maguk munkájának tervszerű egyéni keretét, figyelembe véve a napok, hetek ritmusát, a legapróbb rész mozzanatok és módszertani lépéseket az egész év folyamatában.

A Waldorf-óvónő rendszeres **visszatekintést** végez: mérlegeli, végig gondolja, hogy elképzelései milyen formában váltak valóra.

A visszatekintés több szintre vonatkozik: a napra, az adott ünnepszakra, a gyerekek egyéni fejlődésére. Általában az óvónő saját magának naplót vezet a tapasztalatairól, megfigyeléseiről, s a problémás helyzetekről. Ezek a feljegyzések azért fontosak, mert a csoportvezető óvónőtől elvárható, hogy a gyerek fejlődési szintjét, problémáit, lehetőségeit folyamatosan kövesse az óvodaérettség és az iskolaérettség között.

Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés

Már az óvodába való felvételnél a szülők részletes leírást írnak, amelyből a terhesség időszakától kezdve a születésen át az óvodába lépésig nyomon követheti az óvónő a gyerek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyerek szokásait, rokon- és ellenszenvét, félelmeit és örömeit. A gyerek megnyilvánulásait a mozgásban, a játékban, a rajzban a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel az óvónő. Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva **élő, belső képet alakít ki a gyerekről**, amely folytonosan változik, soha selesz kész, állandóan fejleszthető marad. A gyereket úgy tekinti, mint egy feltett kérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnövekedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyerekeit, s eza mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul.

Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíción, improvizatív erővel találnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyerek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékáig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetéseiben.

Megjegyzés: Tervezés, visszatekintés | Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés! A konferencia c. alfejezetek tartalmazzák a Waldorf-óvodák ellenőrzési és értékelési alapelveit

A konferencia

A Waldorf intézményekben a tanárok és óvónők – együtt vagy külön – minden héten rendszeresen tartanak konferenciát.

A konferencia pedagógiai és technikai, adminisztratív részből áll, s mivel a Waldorf intézményeknek egyszemélyes hierarchikus vezetőjük gyakorlatilag nincs: minden nevelésre, pedagógiára közvetve vagy közvetlenül kiható kérdésben a konferencia vezeti az óvodát, iskolát. Itt születnek azok a döntések, amelyeket az intézmények életében elkerülhetetlenül meg kell hozni.

A konferencia leglényegesebb része azonban nem e fenti technikai vezetés, hanem a pedagógiai erőforrások megnyitása. A pedagógiai részben minden esetben gyermekmegbeszélésre is sor kerül, és ez a legterjedelmesebb, leglényegesebb mozzanat. Itt próbálják a gyakorlatban tudatosan alkalmazni azokat az ismereteket, melyeket a pedagógiai konferencia másik, folytonosan továbbképző részében szereznek a pedagógusok, illetve amelyeket a mindennapi gyakorlatból az önnevelésben kifejlesztett intuitív megismerő erőket is alkalmazva merítenek.

A gyermekmegbeszélésen megint csak a szomatikus orvosi szempontoktól kezdve, a lelki és szellemi állapot rajzon át az alkat és temperamentumbeli beágyazódottságig, a családi helyzetig mindaz szóba kerül, ami egy gyerek szempontjából további fejlődését illetően lényeges lehet. Amikor a konferenciái esetmegbeszélésen a pedagógus bemutatja a gyereket, általában érezhetővé válik a testi és lelki állapotrajz részletező finomságában és plasztikus kivitelezésében, hogy itt többszörösen feldolgozott, elmélyült ismeretről van szó.

A csoportvezető óvónők közössége, amely egyben az óvoda pedagógiai vezetése, **közösen** érez és **visel felelősséget** az óvoda minden gyereke iránt. Ezért mindig közösen döntenek egy-egy gyerek óvodai felvételéről, ezért folytatnak közös gyermekmegbeszéléseket és közösen keresnek utakat és megoldásokat a gyerek javára. Ezeken a konferenciákon lehetőleg az orvos és az euritmista is részt vesz a többi óvónővel együtt.

Együttműködés a szülőkkel

A Waldorf intézményekbe való felvételkor az az alapvető kérdés, hogy a szülők ismerik-e a Waldorf pedagógiát és az intézmények működését legalább olyan mélységig, hogy világos képük legyen arról, milyen közegbe, környezetbe hozzák, adják gyerekeiket. Ehhez természetesen programok, cikkek, előadások és a nyitott ünnepek is hozzá segítik őket. Vannak óvodák, ahol a jelentkező gyerekek szülei a

felvételt megelőző évben részt vehetnek előkészítő szülői esteken, esetleg a gyerekekkel közös baba-mama csoporton, közös munkadélutánon, pedagógiai beszélgetéseken. Az óvodai közösség kialakítása és a gyerek fokozatos óvodához szoktatása érdekében az óvónő és a szülők közötti megállapodás szerint a felvett gyerek előzetesen „vendégségbe” járhatleendő csoportjába.

A szülők és az óvoda pedagógusai kölcsönösen egy bizonyos fajta együttműködést kell, hogy felajánljanak egymásnak és elfogadjanak egymástól. Ez az együttműködés természetesen a gyerekre irányul és a gyerek javát keresi. Fogadó órákat, családlátogatásokat tart az óvónő, és a szülői esteken a szülők tovább ismerkednek a Waldorf pedagógiával, itt maguk is átélhetik a gyakorlati tevékenységekben mindazt, amit gyerekeik csinálnak napközben az óvodában.

A szülők intenzíven részt vesznek az óvoda fenntartásának mindennapi tevékenységében, mind gyakorlati, mind anyagi értelemben. A Waldorf-óvoda szociális szervezeti forma, ahol a gyerekekért történik minden, és a felnőttek együttműködnek azért a célért, hogy eredményesen és zavartalanul folyhasson a pedagógiai munka.

VIII. A WALDORF ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI

A személyi feltételek

A csoportban dolgozó mindkét óvónő rendelkezzen felsőfokú, állami végzettséggel. A csoportvezető óvónőnek szükséges, hogy rendelkezzen a Waldorf óvodák Nemzetközi Szövetsége által elismert elméleti és gyakorlati képesítéssel is.

*A csoport másik óvónője amennyiben ez utóbbival nem rendelkezik, azt folyamatosan szerezze meg.**

Az óvoda vezetését Waldorf óvodapedagógiai és tanügy-igazgatási végzettséggel rendelkező óvónő láthatja csak el.

Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának, meghatározó része.

Ha a csoport munkáját folyamatosan és egy időben két óvónő látja el, nincs szükség egy harmadik személy: dajka, segítő jelenlétére.

A csoport beindításának feltételei

A szülők ismerjék a Waldorf-óvodapedagógia céljait, az óvónő vezetésével a célok helyi megvalósításának legyenek aktív részesei.

A gyerek felvételéről a csoportvezető óvónő (óvónők) döntenek.

Az óvodai munka beosztását, a szülőkkel való közös tevékenység munkarendjét, a szülőkkel egyeztetve, a módszertani követelményeknek megfelelően, a csoportvezető óvónő határozza meg.

Az induló Waldorf óvodai csoport bekapcsolódik a regionális, országos és nemzetközi szinteken folyó közös pedagógiai munkába, mely szakmai támogatója és egyben kontrollja.

A csoport folyamatos működésének feltételei

A pedagógiai és szellemi munkáért a csoportvezető óvónő felelős. A szülők a munka eredményességét együttműködésükkel és támogatásukkal segítik. Az évkör ünnepeit közösen készítik elő. A szülők részt vesznek a csoportszoba berendezésében, a játékkészítésben, a tárgyi feltételek gazdagításában.

¹ Megjegyzés: További részleteket lásd a 4.számú melléklet 2.pontjában

A csoport életéhez szükséges berendezések, felszerelések, speciális anyagok beszerzéséről a rendelkezésre álló költségvetési keretösszeg erejéig a csoportvezető óvónő gondoskodik. Fokozatosan kialakítja a Waldorf pedagógia ajánlásainak megfelelő környezetet (kert, udvar, konyha) és az igényelt étkezési rendet.

A tárgyi feltételek

A Waldorf-óvoda teljes egészében és minden részletében az óvodáskorú gyerekek sajátos életformáját, egészséges fejlődésétszolgálja.

A tárgyi feltételek területén a Waldorf óvodapedagógia szükségesnek tartja a rendkívül tudatos választást. A pedagógiai szempontot mindig elsődlegesnek tekintve, a legegyszerűbb környezet (tér, tárgyak, bútorok) is alkalmas lehet a Waldorf óvoda megvalósítására. *

Feltételek

Az épület árásszon minél családiasabb, otthonosabb érzést; célszerű, ha a csoportszoba, az előtér, a vizes blokk, az öltöző, a konyha és a kamra egy családházhoz hasonló egységet képeznek, főbejárattal és teraszajtóval a kertbe, akkor is, ha többcsoportos az óvoda.

Az udvar és a kert legyen elég nagy ahhoz, hogy szülőkkel együtt is elférjen a csoport, a homokozó, a virágágyások és a konyhakert mellett legyenek fák, bokrok, virágok, minél jobban hasonlítson az egész egy „tündérkert”-hez. Legyen lehetőség elbújni, mászni, futni, házikót építeni, játékokat (köteleket, gólyalábakat) és kerti szerszámokat tárolni. Jó havan kerti csap is.

A csoportegység térbeli felosztása olyan legyen, hogy minden háztartási, kézműves és egyéb tevékenységnek egyértelmű és megfelelő helyjusson:

- * konyhairész tűzhellyel (esetleg kemencével) és mosogatóval*
- * satupad szerszámokkal, hely a barkácsoláshoz*
- * sarok, ahol a kézimunkák kellékei vannak*
- * elég hely, ahol az egész csoport összejöhet mesélésre, ünneplésre*
- * megfelelő nagyságú hely a körtáncnak, mozgásos játéknak*
- * játszósarok (babaház, bolt, babakonyha)*
- * fürdőszoba, öltözők.*

¹ Megjegyzés: A Waldorf-pedagógiai munkát segítő eszközök jegyzékét lásd a 5. mellékletben

A berendezés a következőknek feleljen meg:

A **bútorok** (tömör fából) legyenek szépen megmunkálva, harmonikus szép formákkal; több funkciónak is meg tudjanak felelni, változtathatóak, átrendezhetőek legyenek, (asztalok, székek, padok, polcok, szekrények, játszó bútorok: úgynevezett állványok, paravánok, térelválasztó funkcióval).

A **textíliák** legyenek természetes anyagokból (gyapjú, len, vászon, pamut, bársony, selyem).

A **naponta használandó alapanyagok** legyenek a gyerek számára jól láthatóak (például: színes gyapjú kosárban, müzli üvegben, stb.), csak a nagyon „értékes”, ritkán használat dődolgok kerüljenek aszekrénybe.

A **játékszerek, játékeszközök** (melyek többé-kevésbé kimunkáltak) legyenek természetes anyagokból:

- * állandóan vagy ideiglenesen felépíthető házacsok és berendezéseik
- * többféle méretű és színű kendők, leplek, kötelek, zsinórok
- * fából készített játékok, hajók, autók, figurák, állatok; gyökerek, ágak, rönkök, varrottbabák, bábuk
- * kötött állatok, botnyelű lovagolható paripák, lókantárok
- * fejdíszek, koronák, palástok
- * kosárnyi kagyló, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, magok, gyökerek, fakérges...
- * nagy, puha bárányszőrök, színes rongyszőnyegek.

A játékszerek felsorolása csak a lehetőségek egy részét mutatja; sok minden függ az adott helyzettől, a csoport összetételétől, ezért főleg pedagógiai szempontok vezérlik az óvónőt a játékszerek kiválasztásában.

IX. ÖSSZEFOGLALÁS

A Waldorf óvoda célkitűzései

1. *A Waldorf óvodapedagógia tiszteli a gyerek emberi méltóságát és feladatának tartja, hogy előkészítse egészséges életvitelét.*
2. *Nem szabályokat és tilalmakat akar megvalósítani, hanem a gyerek és a felnőttek művészi erővel áthatott együttélését.*
3. *Mindez akkor valósítható meg, ha a nevelő nyitott, járatos az embertani ismeretekben – elméletben és gyakorlatban egyaránt –, képes az egyedi, az általánostól eltérő különös megfigyelésére, nincsenek előítéletei s így felfogja a gyerekből érkező, szükségleteiből fakadó felszólításokat.*
4. *Pedagógiai fejlesztő munkájának alapelvevé kívánja tenni az utánzást, amely az óvónők szeretetteljes mintaképül szolgáló tevékenységét követi. El akarja érni, hogy az óvónő ne direkt utasításokkal vezessen, hanem figyelmes, gondozó vezetést gyakoroljon, ami a gyermeki személyiség még hiányzó belső vezéreltségét helyettesíti.*
5. *Segíteni kívánja, hogy a gyerek a benne működő természetes erőket szabadon tudja fejleszteni: érzékelésben, utánzásban, játéokban és egyéb tevékenységekben.*
6. *A játékokhoz szükséges eszközök egyszerű kiképzésével növeli a gyerek fantáziáját az alakító tevékenységek belső aktivitását.*
7. *A nap szervezésével (napirend) lehetőséget akar adni arra, hogy a gyerek érzéseit és cselekvési lehetőségeit kihasználva, jó szokásokra tegyen szert – az akarat nevelésével, erősítésével s nem megtörésével.*
8. *Lehetővé akarja tenni, hogy a gyerekek az értelmes és áttekinthető tevékenységeket átélhessék és utánozhassák, el akarja érni, hogy így kerüljön a felszínre az átélés és cselekvés összefüggésében az értelmi képesség és felfogóerő.*
9. *El akarja érni, hogy a gyerek a nevelőt tekintse példaképül, erkölcsi minőséget juttasson átélésbe és a tevékenykedésekbe; így kerüljön kapcsolatba az erkölcsiséggel anélkül, hogy az mint szabály vagy külső előírás nyomasztóan hasson s ugyanakkor hatástalan maradjon.*
10. *Célja, hogy a gyerek a többi gyerekkel együttműködve szabadjáték során meg tanulja egyénileg továbbfejleszteni azokat a képességeit (intelligencia, fantázia, átélés, kezűgyesség, szociális magatartás), melyeket elsajátított.*

11. *Fel akarja ébreszteni a gyerek lassan tudatossá váló érzékenységet szociális környezetén (a csoporton, a családon) belüli felelőssége iránt, és el akarja érni, hogy megtanuljon az előforduló feszültségeken felülkerekedni.*
12. *Meg akarja valósítani, hogy a gyerek az éves ünnepkört ritmikus ismétlődésben énekelve, játszva élje át, ünnepeljen a nevelőkkel és a szülőkkel. (Az örömteli tevékenységben a fogalmak, az értékek megelevenednek és megbecsültté válnak; így lesznek életük alakításának egészséges elemeivé.)*
13. *El akarja érni, hogy a gyerekek a mesélések és előadó játékok (például mesejátékok) során tiszta és érzéketes nyelvet sajátítsanak el, azt helyesen kapcsolják össze kifejező mozgásokkal, taglejtésekkel. Ennek átélésében fejlődik az a differenciált kifejezőképesség, ami az iskolai tanulási készség alapja.*
14. *A gyerek élményvilágát, formálóerejét a művészeti – ábrázoló – tevékenykedés által (egyszerű festés, formázás, éneklés, euritmia, tánc) felszínre kívánjáhozni.*
15. *Az óvoda figyelembe kívánja venni: a gyerek érettségi szintjét, mind az óvodai felvételtől, mind az iskolakezdés időpontjának meghatározásánál. A Waldorf pedagógia az iskolaérettség kritériumait nem célkitűzésnek tartja, nem alkalmaz külön iskolára felkészítő foglalkozásokat. Úgy tekinti, hogy az életkori sajátosságoknak nem megfelelő a túl korai fejlesztés. **Az idő előtti absztrakt, verbális és intellektuális tanítás elvonja a személyiség önfejlesztő erőit azoktól az adott életkorban legfontosabb feladatoktól, melyek a testi, lelki egészséget szolgálják.***
16. *A testi, lelki és szellemi erő sokoldalú fejlődésében-fejlesztésében is minden elhamarkodottság nélkül, egyéni érettsége és szükségletei szerint akarja a gyereket vezetni.*
17. *A Waldorf pedagógia hozzá akarja segíteni a gyereket nyitottság elsajátításához, a különbözőség elfogadásához, a természetértő szemléletéhez, s utat akar nyitni – most még csak mesei, érzéketes szinten – a majdan globális szemléletmód előtt.*
18. *A Waldorf-pedagógiai nevelés nagy hangsúlyt kíván helyezni a helyi hagyományok, a kulturális örökség megismerésére, ápolására is. Így lesz a Waldorf óvoda mindenütt hasonló és mégis mindig más.*
19. *A Waldorf Óvodapedagógiai Program szakszerűtlen felhasználását – a megfelelő felkészülés hiányának következtében – a nemzetközi és a hazai Waldorf óvodák közössége szeretné kivédeni. A „Waldorf” nevet csak ott használhatják, ahol megfelelő képzettségű pedagógusok és a Waldorf pedagógiát igénylő szülők vannak.*

IRODALOMJEGYZÉK

- Carlgren Frans;Klingborg, Arne: *Szabadságra nevelés.*
Waldorf Könyvek II. Budapest,1995.
- Czirják Tünde: Szakdolgozat Waldorf Óvodapedagógiai Szeminárium keretében.
Solymár,1995.Kézirat.
- Goebel Wolfgang; Glöckler Michaela: A nagy gyermekkalauz.
Futura Könyvek, Pilisszentkereszt,2011.
- Grunelius, M.Elisabeth: *Erziehungim frühen Kindes alter.*
NovalisVerlag, Schaffhausen, 1980.
- Haller Ingeborg: *Das spielende Kind.*
VerlagFreiesGeistesleben, Stuttgart,1991.
- Leber Stefan: *Die Menschenkundeder Waldorfpädagogik.*
Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart,1993.
- Lievegoed, B.C.J. *Entwicklung sphasendes Kindes.*
MellingerVerlag, Stuttgart,1979.
- Köhler Henning: *Félénk, szomorú és nyugtalan gyerekekről*
Szép nap Könyvek, Szeged, 2009.
- Plattner Elisabeth:*A nevelés mindennapi művészete.*
Futura Könyvek, Budapest,
1995.Schad, Wolfgang: *Erziehungist*
Kunst.
VerlagFreiesGeistesleben, Stuttgart,1994.
- Steiner Rudolf: *A gyereknevelése szellemtudományi szempontból.*
Jáspis Kiadó, Budapest, 1993.
- Steiner Rudolf: *A szabadság filozófiája.*
Édesvíz Kiadó, Győr,1990.
- Steiner Rudolf: *A szociális élet kérdései.*
Mandátum Kiadó, Budapest, 1990.
- VekerdyTamás: *Waldorf óvodák, Waldorf iskolák az NSZK-ban.*
Kritika,1989.4. sz.
- VekerdyTamás: *A Waldorf óvoda Solymáron*
I.ÓvodaiNevelés,1989.11. Sz.
- VekerdyTamás: *A Waldorf óvoda Solymáron II.*
Óvodai Nevelés, 1989. 12. sz.
- VekerdyTamás: *A Waldorf-óvodaprogramjáról*
Házilag sokszorosítva,1994.
- Óvodai nevelés országos alapprogramja 137/1996 és
227/2009 számú Kormányrendeletek.

1. számú melléklet

MI A WALDORF-ÓVODA?

(Alapelvek és kritériumok a névhasználat és minőség gondozás irányában)

1. A Waldorf óvodapedagógus munkájának alapja Rudolf Steiner antropológiája, „Általános embertanának” ismerete – különös tekintettel a kisgyerekkor sajátosságaira. A pedagógus törekedjen ezek folyamatos elmélyítésére, gyakorlati megélésére és alkalmazására, vegyen részt továbbképzéseken.
2. A pedagógiai munka a Waldorf Óvodapedagógiai Program (1997) és az arra épülő, Waldorf-pedagógiai szakértők által elfogadott/ szakértett Helyi Program szerint folyik.
3. A Waldorf óvodai csoport délelőtti életét két szakképzett óvodapedagógus együttes munkája kíséri. A csoportvezető óvónőnek legyen felsőfokú óvodapedagógusi végzettsége, valamint a Nemzetközi Szövetség a „Waldorf Steiner Kisgyermekkorai Nevelésért” és a Magyar Waldorf Szövetség által elismert Magyar Waldorf Óvodapedagógus Képzés tanúsítványa. A csoport másik óvónőjének legyen állami képesítése, a Waldorf-óvónői képesítést pedig alkalmazásától számított 5 éven belül szerezzze meg. Az óvoda délutáni működésének személyi és szakmai feltételeit, a 4-es számú melléklet ajánlásait szem előtt tartva a Helyi Programban meghatározott pedagógiai szempontok szerint, a pedagógusok a fenntartókkal egyeztetve alakítják ki.
4. Az óvoda pedagógiai vezetését az együtt dolgozó óvónők közössége, az Óvónői Konferencia látja el. A feladatokat megosztja. Az Óvónői Konferencia felel a nevelés minőségének fejlődéséért, az óvodavezető ellátja az óvoda vezetését. A Fenntartóval együtt felel a működés törvényességéért.
5. „Minden nevelés önnevelés” mondja Rudolf Steiner. A Waldorf-óvónő folyamatosan fejleszti önmagát, egyénileg és a konferencia munkán belül is. Együttműködik más Waldorf-intézményekkel regionális, országos és nemzetközi szinten.
6. Minőség gondozás területén a Waldorf-óvodák követik a Magyar Waldorf Óvodák közös ajánlását, melyet a Magyar Waldorf Szövetség elismer. Ezzel összehangolva kidolgozzák saját önellenőrzési rendszerüket.
7. A működtetésben törekednek a tudatosságra, átláthatóságra. A szülőkkel folyamatos kapcsolatot ápolnak, nyitottak és együttműködnek velük a gyerekek érdekében, átláthatóságra törekcsenek.
8. Igyekeznek a nyilvánosságban dolgozni, a Waldorf pedagógia értékeit megosztani, és a kulturális életben tevékenykedni.

Nevelési alapelvek

- * A gyerekek között a legfontosabb az óvónő belső magatartása, hitelessége.*
- * Mivel a gyerek nem tud nem utánozni, az óvodapedagógusnak jó mintát kell adnia, a gyerekek között tudatosan kell jelen lennie.*
- * Az óvónő törekedjen megismerni a gyerek fejlődésének szakaszait.*
- * Tisztelje a gyerek egyéniségét.*
- * Készítse elő a megfelelő környezetet, melyben a gyerek bizalommal ismerheti meg a világot, annak erkölcsi oldalát.*
- * Fordítson figyelmet a mozdulatok helyes használatára a ritmikus játékokban.*
- * Segítse a gyerek kreativitását.*

A Waldorf óvoda vegyes csoportokkal működik.

- * A nap, a hét, a hónap és az év ritmusai egymásra épülnek, áthatják egymást, a hétköznapi történések időnként ünnepekké emelkednek a Waldorf óvodában.*
- * A Waldorf-óvoda fontosnak tartja a szabad játékot, ezzel segítve a szociális kapcsolatok kiépítését.*
- * A Waldorf-óvoda egyszerű, természetes játékokat használ, melyek segítik a képzelőerő kibontakozását.*
- * A természettel való kapcsolatot ápolja a Waldorf-óvoda, elősegítve ezzel a gyermekben a világra való rácsodálkozást és hálaérzetet.*
- * Az úton járás a fontos, nem a megérkezés, ezért a Waldorf óvoda nem az eredményért dolgozik.*
- * A Waldorf-óvodában fontos az anyanyelvi nevelés, mint minden egyéb területen ebben is az utánpótlás a kulcs, nem javítgatják a gyerekeket, csak jó mintát adnak.*
- * A kisgyerek számára a valódi tapasztalatok és kapcsolatok a fontosak, ezeket nem a média által kaphatja meg, szüksége van az emberre, mint hídra a világ felé.*

*2. számú melléklet***A DÉLUTÁNOSSÁG**

*A Waldorf pedagógia a kisgyerek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyermek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba. A közösségben kapott ingerek feldolgozásához a zavartalan feltételek elsődlegesen itt teremthetők meg, hiszen a kisgyereknek maga a közösségben való lét is tanulandó feladat, állandó figyelmet, alkalmazkodást kíván tőle. **Amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyermek délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.***

*A délutánra való felvétel nem lehet automatikus, minden esetben **egyéni**, az egyes gyerekekre és családra vonatkozó **döntést igényel.***

Az óvónők és szülők személyes beszélgetésen vesznek részt. Az óvónők részéről fontos az alapos pedagógiai tájékoztatás a Waldorf-pedagógia általános, embertani szempontjairól, a délután rendjéről; valamint a szóban forgó gyerek személyes fejlődéséről, óvodai jelenlétéről. A szülők részéről pedig szükséges a helyzetük kellő feltárása, csak ezután következhet a közös mérlegelés. A döntést természetesen a szülőknek kell meghozniuk!

A tudatos, körütekintő döntés meghozása után a gyermek is könnyebben elfogadja a hosszabb óvodai tartózkodást.

A délutánosság felvállalásáról a pedagógusok, szülők és fenntartók közösen döntenek együttesen megteremtve annak pedagógiai, személyi, gazdasági és jogi feltételeit.

Pedagógiai feltételek

*A délutáni pihenő rendjének megfelelő módon **illeszkednie kell a délelőtti óvodaiélethez**, annak természetes folytatásaként benne is meg kell valósulniuk a Waldorf pedagógia nevelési elveinek. A pihenő időszak alapvetően eltérő jellegét figyelembe véve, **kellő szakmaisággal és alapossággal kell kidolgozni tevékenységeinek egymásutánját.***

*A **délután fő feladata** a gyermeket a délelőtti folyamán ért élmények feldolgozására, a pihenésre, lehetőleg elalvására szolgáló **nyugodt környezet megteremtése.** Ezért fontos, hogy az aktívabb délelőtti lezárása után a tevékenységek állandó ritmusban kövessék egymást. A tisztálkodás, a háló helyek elrendezése, a*

vetkőzés, öltözés mind nyugalomban, ismert rendben vezetik a gyereket az „álmok kuckója” felé.

A kisgyerek fokozott biztonságérzete igényli, hogy fizikailag is mintegy „burkot” képezzünk köré. Amennyiben külön alvóhelyiség kialakítására nincs lehetőség, a csoportszobában rendezhetünk be a gyerekeknek kis hálólámpákat. Paravánokkal, függönyökkel, a rendelkezésünkre álló bútorokkal különíthetünk el kuckókat, testvéreknek, esetleg barátoknak közösen is.

Az álomba merülés lehetőségét minden eszközzel segíteni kell! Az óvónő melegséget árasztó mozdulatai, hanghordozása teremti meg a kívánt álomszerűhangulatot. Az óvónő tisztában van a fáradt, aludni készülő gyerek kiszolgáltatottságával, a helyzet intimitásával, így a lehető legnagyobb finomsággal, körültekintéssel biztos határozottsággal végzi dolgát.

Az előkészületeket még rövid, halk beszélgetés zárhatja, az eltelt nap végig gondolása, előretekintés a szülők érkezéséig, majd végül ima és ének vezethet át a teljes csend és testi-lelki nyugalom állapotába. A pihenés ideje alatt az óvónő halk dúdolásával, jelenlétével veszi körül a gyerekeket. Előkerülhet a varródoboz, javításra váró ruhácskák, hímzés...

A délután jellege a délelőtti folyamán történt **élmények feldolgozását hivatott segíteni**, így ébredés után sem kíván „új élményeket” adni a gyerekeknek.

A délutánt uzsonna és a napközös befejezése, a búcsúzás zárja.

A személyi feltételek

Ahhoz, hogy a Waldorf-pedagógia nevelési elvei a délután folyamán is megvalósulhassanak, képzett Waldorf óvónő jelenléte szükséges.

Alkalmazása elegendő félállású vagy hat órás munkakörben. Amennyiben a Waldorf Óvodapedagógiai Programban előírt, megfelelő képesítéssel nem rendelkezik, azt öt éven belül szerezze meg!

A délutános óvónő **a Konferencia teljes jogú tagjaként** vesz részt annak munkájában, az óvodai élet alakításában. Egyedül csak így biztosított, hogy a délután, a délelőtti folyó munkát kiegészítve és erősítve valóban a gyerek fejlődését szolgálja, és ne csak kényszernek való megfelelés legyen.

Jogi és gazdasági feltételek

Az óvoda Alapító Okirata alapján biztosítja a törvényi feltételeket.

*A délutánosság megteremtéséhez és működtetéséhez szükséges **gazdasági háttér megteremtése az egész óvodai közösség feladata kell legyen.** Egyfelől csak így válnak viselhetővé a többlet terhek, másfelől a közösség egészséges szociális életeis ezt kívánja.*

A délutáni ritmus egy példája

12.30 – 13.00 Ebéd

13.00 – 13.30 Mosdó, fogmosás

13.30 – 15.00 Csendes pihenő, alvás

15.00–15.30 Uzsonna

15.30 – 16.15 Rendrakás, búcsúzás

3. számú melléklet

GYERMEKVÉDELEM A WALDORF- ÓVODÁBAN

A Waldorf-óvoda a gyermekvédelmi tevékenységét a „Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” 1993. LXXIX. Törvény a közoktatásról” és ennek 2003. évi módosítása, valamint a végrehajtásához kapcsolódó jogszabályokkal összhangban határozza meg.

Gyermekvédelmi tevékenységeink célja, hogy a gyereket fejlődési útján segítsük, ezáltal testileg egészséges, lelkileg szabad, szellemileg kreatív emberré válhasson. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa. (WOP)

A Waldorf Óvodapedagógiai Program teljes egészét áthatja a **gyerek iránt érzett tisztelet**.

Az óvónő a gyereket, mint szellemi individualitást tekinti. Életkori és egyéni igényeit és szükségleteit felismerve szervezi az óvoda életét.

Szem előtt tartja a **gyerek alapvető jogait** a testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.

Minden gyerek felé szeretettel, **pozitív attitűddel fordul**, hátrányos megkülönböztetés senkit nem érhet. Minden gyerek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára az egyenlő hozzáférés biztosított.

A Waldorf pedagógia **befogadó pedagógia**. A Waldorf Óvodapedagógiai Program szerint felépülő óvodai élet jó háttérrel teremt a Sajátos Nevelési Igényű gyerekek integrált nevelésére. A feladatot felvállaló intézmények Alapító okiratukban rögzítik szándékukat és biztosítják a szükséges tárgyi és személyi feltételeket.

Az óvónő a szülőkkel a gyerek érdekében jó viszonyt alakít ki és velük folyamatosan együttműködik. A szülők segítségére van nevelési problémáik megelőzésében és megoldásában.

A Waldorf-pedagógia alapelvei biztosítják az **esélyegyenlőség** megvalósulását. Különbözőség és beilleszkedési nehézségek esetén az óvónő a gyerekre külön figyelmet fordít, fejlődése érdekében egyénre szabott pedagógiai eszközökkel él.

A személyes adatokat gondosan kezeli, csak meghatározott pedagógiai célból, megfelelő körültekintéssel, a szülőket tájékoztatva használja fel azokat.

Mindezek formájáról és tartalmáról a Waldorf Óvodapedagógiai Program megfelelő fejezetei rendelkeznek, úgymint:

II. fejezet: A Waldorf pedagógia emberképe

III. fejezet: A kisgyerek

VII. fejezet: A Waldorf óvodapedagógus feladatai

– Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés

– Együttműködés a szülőkkel.

Indokolt esetben a gyermek érdekében az óvoda kapcsolatot vesz fel a helyileg illetékes családsegítő és gyermekvédelmi szervezettel, a megfelelő szakemberekkel, fejlesztőpedagógusokkal.

*4. számú melléklet***WALDORF-ÓVODÁK SZERVEZETE, MŰKÖDÉSE****1) Óvodai nyitvatartás****a) Napi legfeljebb 8 órás nyitvatartással működő óvoda**

A magyarországi Waldorf óvodák többsége napi legfeljebb 8 órás nyitva tartással működik. A Waldorf pedagógia a kisgyermek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyermek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba.

b) Napi 8 órás vagy azt meghaladó nyitvatartással működő óvoda

Waldorf óvodák működnek, működhetnek napi 8 órás vagy azt meghaladó nyitvatartás mellett is, mert amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyerek délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.

Az óvodák a pedagógiai program szerinti szünetek ideje alatt zárva tartanak. A szünetek munkanapjai az óvodapedagógusok számára nevelés nélküli munkanapok: a szünetekben látják el nevelésen felüli egyéb munkaköri feladataikat, illetve veszik igénybe rendes szabadságukat.

2) Kötelező alkalmazotti létszám, munkakörök, a munkakörök betöltéséhez szükséges szakképzettségek

Finanszírozott kötelező munkakörök gyerek csoportonként, Délelőttönként, egyidejűleg két fő óvodapedagógus:

- * mindketten rendelkeznek óvodapedagógus szakképzettséggel, és*
- * egyikük rendelkezik a Waldorf-óvodák Nemzetközi Szövetsége által elismert Waldorf-óvodapedagógiai elméleti és gyakorlati képesítéssel,*
- * a Waldorf-óvodapedagógiai képesítéssel nem rendelkező óvodapedagógus vállalja a képesítés megkezdését az alkalmazásától számított 5 éven belül.*

Délutáni ellátást nyújtó óvoda esetén a törvényi előírások figyelembe vételével, a gyermeklétszám függvényében az Óvónői Kollégium és a Fenntartó együtt határoznak az délutáni időszakra alkalmazandó pedagógusok létszámáról és képzettségéről.

Az intézményvezetői megbízás feltétele, hogy az óvodapedagógus rendelkezzen intézményvezetői szakképzettséggel és Waldorf óvodapedagógiai képesítéssel. Az óvodák a vezetői megbízás során pályázati eljárást is alkalmazhatnak.

Az intézményvezetők munkakörre előírt kötelező órakedvezményrel a Waldorf óvodák nem élnek, az ebből adódó bérmegettarítás kiegyenlíti a dajka munkakör helyett elvárt óvodapedagógus bérezéséből adódó többlet munkabért.

a) Óvodapedagógusok

A Waldorf-pedagógia alapvetően fontosnak tekinti, hogy a nevelő munka mellett a gyerekek maguktól a pedagógusoktól kapják meg a gondoskodás minden formáját. Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvodapedagógus tudatosan magára vállalja, ez meghatározó része nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának. A csoport munkáját folyamatosan és egy időbenként óvodapedagógus látja el. Az óvodában elkülönült dajka munkakör nincs, a dajkai feladatokat a pedagógusok egymásközött megosztva végzik.

Méltánylást érdemlő egyedi helyzetben a Magyar Waldorf Szövetség külön engedélyével működhet az óvoda egy Waldorf-óvodapedagógus és egysegítő(dajka), önkormányzati óvoda esetében a két óvodapedagógus mellett egy dajka alkalmazásával.

Az alapvető pedagógiai törekvés azonban gyermekcsoportonként két óvodapedagógus foglalkoztatása a „Finanszírozott kötelező munkakörök gyermekcsoportonként” cím alatt meghatározott követelmények szerint.

b) Egyéb munkakörök, technikai létszám

A Waldorf-óvodák általában egy csoporttal működnek, fenntartók többségükben a szülői közösség által működtetett civil szervezetek. Az óvoda működésével felmerülő nem pedagógiai feladatok egy részét (pl. gondnoki, karbantartói, gazdasági adminisztrációs, ügyintézési tevékenység) a fenntartó látja el a szülői közösség aktív személyes közreműködésével.

Anem pedagógiai feladatok ellátása az óvodában történhet

- * a fenntartó tevékenységkeretében,*
- * külön technikai létszám biztosításával vagy*
- * önkéntesszülői közreműködéssel.*

Az óvodák és fenntartók saját helyi lehetőségeikhez mérten döntenek el és szabályozzák, hogy milyen módon gondoskodnak az egyéb, nem pedagógus munkakörök ellátásáról.

c) Egyéb rendelkezések

- * Ha a Waldorf-óvodában foglalkoztatott óvodapedagógus szakképzettsége a fenti előírásoknak nem felel meg, az Waldorf-Óvodapedagógiai Program jóváhagyásától számított öt év után csak akkor foglalkoztatható tovább*

pedagógus munkakörben, ha tanulmányait az előírt szakképzettséget nyújtó képzésben megkezdte.

- * Új alapítású Waldorf-óvodák az első három évben a Magyar Waldorf Szövetséggel egyeztetve mentességet kaphatnak a 2. pontban meghatározott követelmények alól.

3. Az óvodapedagógus munkakör sajátosságai

Kötelező óraszám

Az óvodapedagógusok kötelező órászáma

félnapos óvodában: heti 32 óra,

egész napos óvodában: heti 32óra.

A napi teljes munkaidőből fennmaradó részt a pedagógusok napi esetmegbeszéléssel és a következő nevelési napra történő előkészületekkel töltik.

Munkaköri feladatok

Az óvodapedagógusok munkakörükbe tartozóan ellátják:

- * *a dajka munkakörbe tartozó teendőket nyitvatartási időben,*
- * *a nevelési program szerinti esti programok, hétvégi ünnepek, az óvoda mindennapi életével kapcsolatos, nyitva tartási időn túli tevékenységeket, ideértve: az óvodai foglalkozásokhoz szükséges eszközök, alapanyagok, élelem, tisztítószer, stb. beszerzését, az évszakasztal, játékok, bábok, óvodai díszek készítését és ezek alapanyagainak beszerzését (vásárlás, gyűjtés), illetve mindezek időszakos megújítását, az óvoda díszítését,*
- * *rendszeres a szülői és pedagógiai estek előkészítését és megtartását,*
- * *az egyes szülőkkel folytatott megbeszéléseket szükség szerinti családlátogatásokat,*
- * *a rendszeres óvodapedagógiai megbeszéléseket, konferenciákat óvodán, régióban, országon belül.*

Az óvodapedagógusok a feladatokat egymás között megosztva, illetve együttesen végzik. Általában az egyik óvodapedagógus vállalja az intézményvezetői munkakör betöltését. A munkaköri többlet feladatokat a pedagógusok a nevelési időszakokban munkaidejükön felül, illetve az óvodai szünetek nevelés nélküli munkanapjaira ütemezetten végzik, a túlmunka elszámolása az óvodai szünetekkel biztosított. Az óvodák helyi körülményeik alapján belső szabályzatukban határozzák meg a pedagógusok kötelező órászámát, az általános előírásoktól eltérő kötött és kötetlen munkaidőt.

4. Gyermekétkeztetés

A Waldorf óvodában a pedagógiai elvekkel összhangban hangsúlyos, hogy az ételeket a pedagógusok és a gyerekek közösen készítik el, és az így elkészült ételeket fogyasztja mindenki a közös étkezésen. Az ételek ennek megfelelően egyszerűen elkészíthetők, hús- és tojásmentes, gabona alapú egytál ételek. A családi, közös főzéshez ezért megfelelő és elegendő, ha az óvoda rendelkezik melegítő konyhával és a száraz élelmiszerek tárolására alkalmas kamrával vagy kamra szekrénnel. A nemzetközi Waldorf óvodai gyakorlatnak megfelelően kifejezetten ajánlott, hogy lehetőség szerint a konyha és a foglalkoztató egy légtérben, egymással közvetlen fizikai kapcsolatban legyen kialakítva, elősegítve ezzel is a gyermekcsoport szabad térbeli kapcsolódását a főzési tevékenységekhez.

5. Az óvodai jogviszony sajátosságai

A szülők, gyerekük beíratásával a Waldorf pedagógiát tudatosan választják. Ezáltal sajátosan megjelenik a civil szektorbeli intézményfenntartói tevékenységben való részvétel követelménye (közhasznú cél támogatása adománnyal és személyes közreműködéssel). Az óvoda működtetése és fenntarthatósága érdekében szoros együttműködés és támogatás alakul ki a szülői közösség és az intézmény között, amelytől jogi szempontból elhatárolódik az óvodai nevelés: a gyermek és óvoda köznevelési jogviszonya közvetlenül nem kapcsolható össze a fenntartó tevékenységével és támogatásával.

6. Önigazgatás, szervezet

A Waldorf óvodák Rudolf Steiner által megfogalmazott három alapelvre épülnek: önigazgatás, demokratikus republikánus elv, funkcionális hármasság tagozódás.

Az óvoda pedagógusai alkotják az Óvónői Kollégiumot, amelynek keretében közösen döntenek a pedagógiai munkát érintő kérdésekben, például a gyerek felvétellel, a gyerekek nevelésével és az óvodai jogviszonnyal kapcsolatos kérdésekben. Az egyik óvodapedagógus vállalja az intézményvezetői munkakör betöltését, aki a jogszabályok szerinti egy személyi felelősséggel tartozik az óvoda vezetéséért.

Az óvodák fenntartói többségükben szülői kezdeményezésre alapított nonprofit civil szervezetek (alapítványok, egyesületek) de működhetnek, működnek önkormányzat által fenntartott Waldorf-csoportok. A mindenkori szülői közösség

támogatásával működő fenntartó és az óvoda kapcsolatában domináns és hangsúlyos az együttműködés, az óvoda működése, mint közös cél szolgáltatásban. A fenntartói tevékenységet a szülői közösség a civil szervezetekről szóló jogszabályok keretei között látja el önkéntes személyes közreműködés vállalásával és az intézményfenntartói cél anyagi támogatásával. Fontos az óvoda működését érintő feladatokban a szülői részvétel. A fenntartói-óvodai közös testületekben a szülői jelenlét szabályozott jogviszony (önkéntes jogviszony, megbízás) keretében, az óvoda szakmai és szervezeti önállóságának megtartásával történik.

A Waldorf-óvodák általában egy, vagy két gyermekcsoporttal működnek. A gyerek- és alkalmazotti közösség létszáma lényegesen kevesebb a jogi szabályozás modelljét adó, több csoportos óvodákétól, a közösségi szervezet és működés kevésbé tagolt, a kapcsolattartás családiasan közvetlen, a nevelés személyi és tárgyi feltételei is eltérőek. Az óvodák szervezetének és működésének alapelvei az egyes intézményekben a helyi sajátosságoknak megfelelően valósulnak meg. Az óvoda működése, mint közös cél érdekében az intézmény és a fenntartó egymással szorosan együttműködik, jogosítványait rendeltetésszerűen és a Waldorf pedagógiai elvekkel összhangban gyakorolják. Az óvodák – a jogszabályok kötelező előírásainak figyelembevételével – szervezeti és működési szabályzatukban határozzák meg szervezetük és működésük sajátos felépítését, így különösen: a fenntartóval való együttműködést, a feladat- és felelősségmegosztást, az intézményvezetői jogkörök ellátását, az egyszemélyi és közösségi döntés és felelősség területeit, illetve munkáltatói minőségükben további belső szabályzatokat alkotnak. A Magyar Waldorf Szövetség a szabályozásra irányelvet adhat ki.

7. Szülői szerepkör

A Waldorf óvoda alapvetően szülői elhatározásból jön létre. A szülői munka azonban nem ér véget az óvoda elindításával, mivel az ott dolgozó pedagógusok nevelő partnerként tekintenek a szülőkre. A rendszeres szülői estek alkalmat adnak az eszmecserére, a tapasztalatok megosztására, a fontosabb életkori problémák közös megértésére, feldolgozására. A szülők eleven kapcsolatot ápolnak az óvodapedagógusokkal és egymással, ennek révén olyan szociális közeg jön létre, amely segíti a mindennapos gondok megoldását és nagyobb krízisek alkalmával is támogatást nyújthat a bajba kerülőknek. Ezen közvetlen emberi kapcsolattartás elengedhetetlen feltétele a gyerekek nevelésének, a közös felelősség tudatos kialakításának. A szülők bevonása az óvodai élet szervezésébe szintén erősíti az elkötelezettséget, és lehetővé teszi a szülők számára a pedagógiai folyamatokba történő betekintést.

A szülői közösség sajátos szerepköre az intézményfenntartói feladatok ellátása: a fenntartó szervezet, létesítő okiratában meghatározott intézményfenntartói cél pénzbeli támogatásával és személyes részvétellel a szülők biztosítják az óvoda személyi és tárgyi feltételeit, a működéshez szükséges forrásokat. Lényegesnek tekintjük a fenntartói feladat ellátás megkülönböztetését és elhatárolását a hagyományos óvodai szülői szerepkörtől.

8. A Magyar Waldorf Szövetség és a Waldorf Ház Pedagógiai Intézet szerepe

A Magyar Waldorf Szövetség a tagságába tartozó magyarországi Waldorf óvodák és fenntartóik közös tevékenységével ellátja az alternatív Waldorf-Óvodapedagógiai Programhoz kapcsolódó feladatokat, a Waldorf-pedagógia általános név- és minőségvédelmét, és a Waldorf-intézmények, intézmény fenntartók érdekképviselését. Állásfoglalásokkal és ajánlásokkal segíti az intézmények feladat ellátását, továbbá a fenntartásában működő pedagógiai szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) útján országos pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat nyújt a Waldorfpedagógia területén.

5. számú melléklet

A WALDORF ÓVODÁK NEVELŐ MUNKÁJÁHOZ SZÜKSÉGESHELYISÉGEK, BERENDEZÉSEK ÉS ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

Az eltérő pedagógiai elveket tartalmazó nevelési program az eszköz- és felszerelési jegyzéktől eltérően határozhatja meg a nevelőmunka eszköz és felszerelési feltételeit.

*A program VIII. fejezete tartalmazza a **Waldorf óvoda működésének tárgyi feltételeit**, ezért az eszközjegyzék ezzel együtt érvényes.*

A felsoroltak a lehetőségek egy része csak. Ettől lehet eltérni a helyi sajátosságok figyelembevételével az óvoda helyi nevelési programja szerint.

I. Helyiségek

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
1. Csoportszoba (25 gyermek részére vízvételi és főzési lehetőséggel)	Gyermekcsoportonként 1
2. Tároló (szertár)	Óvodánként 1
3. Óvónőiszoba (Kialakítható a 4.ponttal együtt.)	Óvodánként 1
4. Szülőifogadó, tárgyaló	Óvodánként 1
5. Gyermeköltöző	Csoportonként 1
6. Gyermekmosdó, WC	Gyermekcsoportonként 1
7. Felnőttöltöző, mosdó, WC	Óvodánként 1
8. Bejáratok, közlekedők, előtér	Óvodánként 1
9. Játsszódudvar	Óvodánként 1

II. Helyiségek bútorzata és egyéb berendezési tárgyai

Csoportszoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Óvodai fektetők (egész napos az óvodában)(színes rongyszőnyegek, puhabaránybőrök)	Alvó gyermek létszámszerint 1
Gyermekszék (tömörfából, szépen megmunkálva)	Gyermeklétszám szerint1
Gyermeasztal (tömörfából, szépen megmunkálva)	A gyermekeklétszám szerint
Fényvédőfüggöny(textíliából, természetesanyagból)	Szükség szerint
Szőnyeg (természetes anyagból)	Szükség szerint
Játéktartó szekrény, polc (tömör fából állvány, paraván, térelválasztófunkcióval, nádból, vesszőből)	Csoportszobánként minimum 2
Fektető tároló (egésznapos óvodában)	Csoportszobánként 1
Matracok vagy kiságyak (egésznaposóvodában)	Gyermekeklétszám szerint
Gyermeke méretűpárnák, takarók, huzatok (halvány, kismintás, pamut), (egész napos óvodában)	Gyermekeklétszám szerint 2
Évszakasztal	Csoportszobánként 1
Hőmérő	Csoportszobánként 1
Felnőttsték	Felnőttek számának megfelelő
Textiltároló (lehet vesszőkosár vagy tömör fából készült polc, szekrény)	Gyermeke csoportonként 1
Edényes evőeszköz-tároló	Csoportszobánként 1
Szeméttartó	Csoportszobánként 1
Konyhasarok (vízvételi lehetőséggel, mosogatóval, villanytűzhely)	Csoportszobánként 1

Óvónői szoba

Eszközök, felszerelés(megjegyzés)	Mennyiség
Íróasztalésszék	1-1
Könyvszekrény	1
Íratszekrény (zárható)	1
Telefon	1
Számítógép	1
Nyomtató	1

Gyermeke költöző

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Öltözőrekesz, ruhatároló, fogas	Gyermeke létszám figyelembevételével
Cipőtároló	Gyermeke létszám figyelembevételével
Öltözőpad	Gyermeke létszám figyelembevételével

Gyermekmosdó, WC

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Gyermekmosdó, WC	Gyermekeklétszám figyelembevételével
Törölköző tartó	Gyermekeklétszám figyelembevételével
Szappantartó	Gyermekeklétszám figyelembevételével

Játzóudvar

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Virágágyások, konyhakert, fák, bokrok, kerti szerszámok, kerti csap, farönkök, kerti asztalok, padok	Program szerint a körülményeket figyelembe véve
Homokozóéstartozékai	Gyermekeklétszám figyelembevételével
Takaróháló (a homokozó használaton kívüli lefedéséhez)	Homokozónként 1
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök (hinták, mászóakák, rönkök, kötelek)	Program szerint

III. Tisztálkodási felszerelések

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tisztálkodó felszerelések (ruhakefe, körömkéfe, szappantartó)	Mosdó kagylónként 1
Egyéni tisztálkodószer (fogkefe, fogmosópohár, fésű)	Felnőtt és gyermekeklétszámszerint
Törölköző	Felnőtt és gyermekeklétszámszerint, 3-3 váltás
Abrosz vagy textilátét	Gyermekecsoportonként 3 váltás
Takaró (egésznapos óvodában)	Alvó gyermekeklétszám szerint

IV. A Felnőttek munkavégzéséhez szükséges eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Vasaló	Óvodánként 1
Vasalóállvány	Óvodánként 1
Szennyesruha-tároló	Óvodánként 1
Kerti munkaeszközök (ásó, kapa, gereblye, kertilocsológanna, létra)	Óvodánként 1-1
Takarítóeszközök	Csoportonként 1-1
Hűtőgép	Óvodánként 1
Porszívó	Óvodánként 1

V. Melegítő konyha eszközei

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tányérok, poharak, bögrék, evőeszközök	Létszámszerint
Konyharuhák	Óvodánként 10
Melegítőlábasok, fazekak	Óvodánként 3-4
Tálaló tálak, jénai és porcelán tálak	Létszámszerint
Kenyereskosarak, tálcák, kancsók	Létszámszerint
Szeletelőkések, merőkanalak, vágódeszkák	Létszámszerint

VI. A Nevelőmunkát segítő játékok és egyéb eszközök

Nevelőmunkát segítő játékok

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Különféle játékformák (mozgásos játékok, szerepjátékok, építő-konstruáló játékok, dramatizálás és bábozás, barkácsolás) eszközei: textíliák, gyapjú len, vászon, pamut, bársony selyem, színes-gyapjú, kosarak, üvegek, kuckók, koronák, palástok, bábuk, babák, filcállatok. (Minden játék természetes anyagból készült.)	A program szerint
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök: botparipák, lókantárok, labdák, kötelek.	Csoportszobai és udvari eszközök
Ének, zene, énekes játékok eszközei: rézharangok, xilofonok, hárfa, csörgők, bot, fúvós, pengetős hangszerek.	Az óvoda nevelési programja szerint Gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével
Az anyanyelv fejlesztésének, a kommunikációs képességek fejlesztésének eszközei	Az óvoda nevelési programja szerint
Értelmi képességeket (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás) és akreativitást fejlesztő anyagok, eszközök: kagylók, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, gyökerek, fakéreg, ásványok.	Az óvoda nevelési programja szerint
Ábrázoló tevékenységet fejlesztő anyagok, eszközök: méhviasz gyurma és kréta; színesgyapjú, filcgyapjútáblák; méhviasz lapok; rajztábla tartó, akvarellfesték, vastag ecset, szivacs, rajztábla; természetes alapanyagú fonalak.	Az óvoda nevelési programja szerint Gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével
A természeti – emberi – tárgyi környezet megismerését elősegítő eszközök, anyagok: kristályok, ásványok, kövek különféle méretben és mennyiségben; rongybabák, kötött vagy nemezelt; babaház, babakocsi, bababútorok, babakonyhai eszközök.	Az óvoda nevelési programja szerint A gyermeklétszám figyelembevételével
Munkajellegű tevékenységek eszközei: kézimunka kellékek, satupad, szerszámok; a sütés eszközei: kőtények, formák, sodrófák: gyúródeszka, teknő, malom; takarítóeszközök, felnőtt és gyermekméretben.	Az óvoda nevelési programja szerint

Nevelőmunkát segítő egyéb eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Hangszer pedagógusoknak	Az óvoda nevelési programja szerint
Hangszer gyermekeknek	Az óvoda nevelési programja szerint
Egyéni fejlesztést szolgáló speciális felszerelések	Fogyatékos gyermeket nevelő óvodában A helyi nevelési programban foglaltak szerint gyermek csoportonként

VII. Egészség és munkavédelmi eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Étel – mintavétel (üvegtartály) készlet	Óvodánként 1 db
Mentőláda	Közegészségügyi előírások szerint Óvodánként 1 db
Gyógyszerszekrény (zárható)	Közegészségügyi szabályok szerint Óvodánként 1
Munkaruha	A Munkatörvénykönyve, valamint a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1993.évi XXXIII. Törvény és végrehajtási rendeletei alapján
Tűzoltó készülék	Az érvényes tűzvédelmi szabályok szerint